

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Filozofická fakulta

Historický ústav

Strakonické gymnázium v letech 1920 – 1948

Diplomová práce

Eva Zuzáková

Vedoucí diplomové práce: **doc. PhDr. Miroslav Novotný, CSc.**

ČESKÉ BUDĚJOVICE 2008

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně s použitím archivních materiálů a titulů uvedených v závěrečném seznamu literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v plném znění souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách.

V Českých Budějovicích, 2. prosince 2008

Za cenné rady a trpělivost děkuji doc. PhDr. Miroslavu Novotnému, CSc.

Strakonické gymnázium v letech 1920 – 1948

ANOTACE

Diplomová práce zkoumá gymnázium ve Strakonících v letech 1920 – 1948 a snaží se tak přispět k dějinám školství na jihu Čech. Práce vznikla na základě studia odborné literatury a pramenů uložených v Státním okresním archivu ve Strakonících.

První část práce je zaměřena na obecnou problematiku vývoje základního a středního školství v daném období, přičemž důraz je kladen na školství v jižních Čechách a v strakonickém okrese. Druhá a hlavní část práce se soustředí na vznik městského reálného gymnázia v roce 1920, jeho přeměnu na státní školu a jeho vývoj do roku 1948. Pozornost je věnována také vztahu školy a města, organizaci školního roku či financování gymnázia.

Analýza školy je zaměřena především na studenty. Sledován je nejen jejich počet, náboženské vyznání či prospěch, ale především teritoriální původ, na jehož základě je určena dostupnost a význam školy pro obyvatelstvo této oblasti. V neposlední řadě je zkoumán sociální původ studentů z hlediska zaměstnání rodičů. Závěrečná část práce obsahuje také údaje o učitelském sboru .

Grammar School in Strakonice during the years 1920-1948

ANNOTATION

This diploma work is aimed at the Grammar School in Strakonice during the years 1920-1948 and tries to contribute to the history of education in the Southern Bohemia. The work is based on the study of expert literature and other sources from the National County Archive in Strakonice.

The first part of this diploma work is concerned about the common issues of the primary and secondary education development in stated period, whereas the main aim is put on the education in the Southern Bohemia and the district of Strakonice.

The second and main part of the work is focused on the origin of the City Grammar School in Strakonice in 1920, its transformation into state school and its development till 1948. Other topics are the relationship of the school and the city of Strakonice, the schedule of the school year or the school finances.

The analysis of the school targets mainly students. It is concerned not only about their numbers, but also about their religion, grades and above all about their place of origin on which basis is measured the accessibility and signification of the Grammar School for the local inhabitants. At last but not at the least this work explores the social background of students with focus on their parents jobs. Final part contains also information about Grammar School teachers.

OBSAH

ÚVOD	8
Téma, zaměření a metody zpracování.....	8
Hodnocení literatury a pramenů	10
1 ŠKOLSTVÍ V ČESKÝCH ZEMÍCH OD TEREZIÁNSKÝCH REFORM DO ROKU 1948.....	14
1.1 Vývoj základního a středního školství v letech 1773-1918.....	14
1.2 Proměny českého školství v letech 1918-1948.....	22
2 STRAKONICE	27
3 VÝVOJ ŠKOLSTVÍ V OKRESE STRAKONICE	32
3.1 Vývoj školství do vzniku Československa	32
3.2 Vývoj školství v letech 1918-1948.....	36
4 STRAKONICKÉ GYMNÁZIUM V LETECH 1920-1948	39
4.1 Založení gymnázia v roce 1920	39
4.2 Správa školy, školní budovy a proces postátnění.....	42
4.3 Školní rok, školní a mimoškolní aktivity.....	46
4.4 Strakonické gymnázium za druhé světové války	51
4.5 Podpora a financování školy	53
5 STUDENTI STRAKONICKÉHO GYMNÁZIA V LETECH 1920-1948	55
5.1 Prameny a způsob jejich zpracování	55
5.2 Počet studentů	57
5.3 Velikost školy v porovnání se středními školami v okolí v letech 1923-1939.....	60
5.4 Skladba studentů podle pohlaví	61
5.5 Náboženské vyznání a mateřská řeč studentů.....	63
5.6 Klasifikace a prospěch studentů v letech 1920-1930	65
5.7 Teritoriální původ studentů.....	67
5.7.1 Dojíždění studentů v letech 1920-1939	70
5.8 Sociální původ studentů z hlediska zaměstnání rodičů	71
5.8.1 Smrt rodiče	75
5.9 Placení školného a státní stipendia v letech 1920-1939	76
6 UČITELÉ NA STRAKONICKÉM GYMNÁZIU.....	78
ZÁVĚR	84
SEZNAM PRAMENŮ A LITERATURY	88

SEZNAM PŘÍLOH.....	93
--------------------	----

ÚVOD

Téma, zaměření a metody zpracování

„Dnešní vzdělání se musí přizpůsobit potřebám člověka 21. století – potřebě zvládat informační explozi, orientovat se ve světě techniky, účastnit se aktivně života ve svobodné společnosti... atd. Proto se hlavním cílem vzdělávání stává rozvoj těch životních dovedností, které jsou pro dnešní svět klíčové - např. umět se učit, komunikovat, umět řešit problémy, umět spolupracovat s ostatními, vést za své jednání a chování odpovědnost atd. ... Zpřístupnění vzdělávání je pak třeba vnímat nejen z hlediska srovnatelných možností pro žáky s různými zdravotními a sociálními podmínkami, ale i z hlediska uplatnění postupů, jak žáky vtáhnout do aktivní účasti na vzdělávání. Základem musí být příznivé prostředí pro vzdělávání a motivace k učení jako celoživotní nezbytnosti.“¹

Může se zdát, že v současné době probíhající reforma školství je výjimečným krokem, který dnešní školy udělaly. Ve skutečnosti je však reforma dalším stupněm ve vývoji školství a navazuje na nepřetržité množství změn, které v minulosti ve školství proběhly. Tak jako dnes, i v minulosti mělo vzdělávání především odpovídat požadavkům, které na společnost doba kladla. Sledovat tento proces změn a reforem vždy bylo úkolem historiků zabývajících se dějinami školství a vzdělanosti. Ani dnes toto bádání nekončí a naopak se dostává do stále nových a neprozkoumaných oblastí. Jednou z nich jsou také dějiny regionálního školství. Řada nových prací se zabývá dějinami jednotlivých škol, jejich působením ve svém okolí, konkrétními žáky a učiteli, školní každodenností. Podobné cíle si klade i tato práce zabývající se strakonickým reálným gymnáziem v letech 1920-1948. Dějiny této školy doposud nebyly podrobněji zpracovány a předložená diplomová práce se tak snaží přispět k vyplnění jednoho bílého místa v historii Strakonicka.

První léta po skončení první světové války představovala na celém území Československa školskou budovatelskou horečku. Byla založena celá řada škol všech stupňů a zejména zbudování střední školy mělo pro každou oblast veliký význam. Také město Strakonice se od konce války snažilo o založení vlastního gymnázia. Toto úsilí bylo v roce 1920 korunováno úspěchem, kdy ministerstvo školství povolilo ve Strakonici zřídit městské reálné gymnázium. O tři roky později převzal správu školy stát a takto ústav fungoval i za druhé světové války. Veliký předěl ve vývoji školy znamenal rok 1948, kdy začalo být

¹ <http://www.msmt.cz/skolskareforma/dotazy> ze dne 1. 12. 2008.

osmileté gymnázium postupně přeměňováno na čtyřleté. Tímto mezníkem také končí sledované období diplomové práce.

Práce chce přispět k objasnění významu školy pro město a přilehlý region a k jejímu začlenění do sítě středních škol v jižních Čechách. Proto se v úvodní části věnuje přiblížení celkového vývoje školství v českých zemích, především pak středních škol, od tereziánských reforem až do poloviny 20. století. Další část práce sleduje proměny školství ve Strakonících a v jejich okolí v tomto období a neopomíjí ani vlastní historii města. Následující kapitoly práce pak podrobněji popisují okolnosti vzniku strakonického gymnázia a jeho vývoj („velké dějiny“) od roku 1920 do roku 1948, odpovídající pozornosti se dostalo mj. nastínění vzájemnému vztahu města a gymnázia, organizaci školního roku či mimoškolním aktivitám.

Každá instituce a tedy i škola však ožívá teprve konkrétními lidmi, v tomto případě studenty a profesory gymnázia. Proto jedním z hlavních cílů práce musí být jejich analýza. Studium pramenů (zejména kronik, hlavních katalogů a výročních zpráv gymnázia) umožňuje sledovat nejen institucionální vývoj školy, ale rovněž nabízí nezbytné podklady pro analýzu a následnou bližší charakteristiku složení učitelského sboru gymnázia a zejména jeho studentů. V první řadě byl tak v práci sledován celkový počet studentů (souhrnně i v jednotlivých letech), poměr dívek a chlapců, jejich náboženské vyznání, mateřská řeč, prospěch a úspěšnost studia, studijní kariéra každého žáka a v neposlední řadě i sociální zařazení a teritoriální původ gymnazistů (tj. spádová oblast gymnázia). Do určité míry obdobné zaměření výzkumu lze uplatnit i v případě učitelského sboru. Z dostupných záznamů se tedy práce pokusí stanovit celkový počet učitelů působících na škole v letech 1920-1948, jejich odborné zaměření, velikost úvazku a délku jejich působení na gymnáziu. Zjištěné údaje následně prezentuje též formou příslušných tabulek a grafů a komentářů k nim. Nejdůležitější a nejrozsáhlejší přílohu však představuje databáze všech studentů gymnázia v letech 1920-1948 zpracovaná v programu Microsoft Office Access na přiloženém CD.

Při vytváření databáze studentů a učitelů školy a zpracovávání zjištěných údajů byly použity vedle prosopografie, rovněž metody historické statistiky a historické demografie a v neposlední řadě zde nalezla uplatnění i komparativní metoda. Protože se práce zabývá také vztahem školy k danému regionu, její sociální funkcí a školní každodenností, je zde možno nalézt i hlediska mikrohistorická.

Hodnocení literatury a pramenů

Prostudovanou literaturu lze rozdělit podle dvou hledisek. Za prvé dle témat, ke kterým se vztahují, za druhé podle doby svého vzniku. Obecně lze říci, že použitá literatura se zabývala třemi základními okruhy – vývojem školství v českých zemích, vývojem sítě škol na Strakonicku a dějinami samotného města Strakonice a jeho okolí. Rozdělení podle doby vydání vytvořilo také tři základní skupiny – první tvoří práce vydané v první polovině dvacátého století, v druhé je literatura pocházející z druhé poloviny dvacátého století do roku 1989, poslední skupinu představují práce, které vyšly po roce 1989.

Literatura pojednávající o obecném vývoji školství a vzdělanosti vycházela ve všech třech časových úsecích. Nejstarší jsou práce Jana Šafránka *Školy české*², které byly vydány v letech 1913-1918 a zabývají se tak pouze školstvím do první světové války. Faktograficky velmi přínosné a víceméně spolehlivé Šafránkovy práce jsou však silně poplatné dobovému národnostnímu akcentu, což symbolicky odráží již samotný název knihy. Z prací pocházejících z první poloviny dvacátého století byla využita také práce Otakara Kádnera *Školství v Republice Československé*, která tvoří součást desátého dílu *Československé vlastivědy*³. Tato práce je velice bohatá z faktografického hlediska a popisuje vývoj školství a v rozporu se svým názvem popisuje vývoj školství také před vznikem republiky.

Z literatury vycházejících v době komunistického režimu jsou i dnes přínosné práce Zdenky Veselé (*Česká střední škola od národního obrození do druhé světové války a Vývoj českého školství*)⁴. Autorka podává ucelený přehled dějin školství na našem území do roku 1948. Velkou pozornost věnuje jak realizovaným školským reformám, tak i pouhým návrhům reformy v době první republiky. Na druhou stranu některou problematiku příliš zjednodušuje, zejména její pohled na školství z hlediska národnostní situace či třídního hlediska (v prvním případě) je dnes již překonán a je poplatný době svého vzniku. Ve stejném období jako práce Zdenky Veselé vznikla kniha *Česká škola v době nacistického útlaku*⁵ od Františka Bosáka, která podává kvalitní informace o školství za druhé světové války.

Po roce 1989 začala vznikat celá řada prací, která zpracovává nejen dějiny školství, ale zasazuje je do celkového dějinného kontextu a zkoumá jej z různých perspektiv. Jako součást

² Jan ŠAFRÁNEK, *Školy české. Obraz jejich vývoje a osudů*. II. svazek, r. 1848-1913, Praha 1918.

³ Otakar KÁDNER, *Školství v Republice Československé*, in: Václav Dědina - Otakar Kádner (edd.), *Československá vlastivěda X*. Osvěta, Praha 1931, s. 2-220.

⁴ Zdenka VESELÁ, *Česká střední škola od národního obrození do druhé světové války*, Praha 1972; TÁŽ, *Vývoj českého školství*, Praha 1998.

⁵ František BOSÁK, *Česká škola v době nacistického útlaku*, České Budějovice 1969.

kulturního života je školství podáno v pracích Zdeňka Kárníka a Jiřího Doležala. V knize prvního autora - *České země v éře první republiky, díl třetí*⁶ - jsou popsány školské události dvacátých a třicátých let, v knize druhého autora - *Česká kultura za Protektorátu. Školství, písemnictví, kinematografie*⁷ - jsou souhrnně zachyceny proměny českého školství z let 1939-1945. Práce Františka Morkese (*Historický přehled maturitní zkoušky a analýza jejích funkcí a Kapitoly o školství a jeho představitelích*)⁸ jsou pojaty z jiného úhlu. Stručně, přehledně a faktograficky spolehlivě sledují vývoj maturitní zkoušky, resp. vývoj ministerstva školství v době od poloviny 19. století až do současnosti. Druhá práce je rovněž doplněna medailónky jednotlivých představitelů této nejvyšší školské instituce v Rakousku-Uhersku, resp. Československu a České republice. K nejdůležitějším a nejpřehlednějším pracím k pochopení kontinuity školství v českých zemích a zejména na jihu Čech patřila kniha Miroslava Novotného *Dějiny vyššího školství a vzdělanosti na jihu Čech*.⁹

Regionálnímu školství se věnovaly některé práce už v době První republiky. Strakonickým školstvím se zabýval Jan Dyk v *Popisu politického okresu strakonického. Díl druhý, Školství, doprava, správa, úryvky z dějin*.¹⁰ Tato kniha se věnuje především obecnému školství a je zaměřena nejvíce na vývoj škol do konce devatenáctého století. Druhým autorem z této doby je Rudolf Gustav Šimek, který v knize *Strakonice - propagace a adresář*¹¹ z roku 1933 přibližuje stav škol ve své době. Jedná se o práci, která svým zaměřením měla vyzdvihovat pozitivní stránky každé školy, proto obsahuje veliké množství faktografického materiálu. V době komunismu vznikla kniha Jana Zdeňka Cvrčka *Strakonice - město, lidé, osudy*¹², která chronologicky zachycuje dějiny města od nejstarších dob a mimo jiné popisuje důležité události ve strakonickém školství. Kniha však v některých kapitolách silně odráží dobu svého zpracování, jedná se zejména o části vztahující se ke konci devatenáctého století a ke století dvacátému. Spíše propagační charakter má kniha *Strakonice*¹³, která vznikla v roce 2007 u příležitosti 640. výročí udělení městských práv.

⁶ Zdeněk KÁRNÍK, *České země v éře první republiky (1918-1938). Díl třetí, O přežití a o život*, Praha 2003.

⁷ Jiří DOLEŽAL, *Česká kultura za Protektorátu. Školství, písemnictví, kinematografie*, Praha 1996.

⁸ František MORKES, *Historický přehled postavení maturitní zkoušky a analýza jejích funkcí*, Praha 2003; TÝŽ, *Kapitoly o školství, o ministerstvu a jeho představitelích. Období let 1848-2000*, Praha 2002.

⁹ Miroslav NOVOTNÝ a kol., *Dějiny vyššího školství a vzdělanosti na jihu Čech. Od středověkých počátků do současnosti*, České Budějovice 2006.

¹⁰ Jan DYK, *Popis politického okresu strakonického. Díl druhý, Školství, doprava, správa, úryvky z dějin*, Strakonice 1925.

¹¹ Rudolf Gustav ŠIMEK, *Strakonice - propagace a adresář*, Strakonice 1933.

¹² Jan Zdeněk CVRČEK, *Strakonice - město, lidé, osudy*, Strakonice 1989.

¹³ *Strakonice*, Strakonice 2007.

Nejcennější práce k vlastním dějinám gymnázia představovaly tři almanachy, které vyšly k dvacátému pátému, padesátému a sedmdesátému pátému výročí školy.¹⁴ Opět se však jednalo o práce, které měly připomenout především ty lepší roky a události ve vývoji strakonického ústavu.

Při určování teritoriálního původu studentů posloužil *Retrospektivní lexikon obcí Československé socialistické republiky 1850-1970*¹⁵. Z té knihy a z práce Vladimíra Srba *1000 let obyvatelstva českých zemích*¹⁶ byly převzaty obecné demografické a topografické údaje.

Prameny, ze kterých bylo čerpáno pro zpracování dějin strakonického gymnázia, se nachází v Státním okresním archivu ve Strakonici. Jedná se o dva fondy - *Státní reálné gymnasium v Strakonici* a *Archív města Strakonice 1367-1947*. Pro nejdůležitější část práce o vlastním vývoji školy a jeho studentech byl využit především první uvedený fond, který se sice nedochoval zcela v úplnosti, ale je velmi dobře zpracovaný.¹⁷ Údaje jsou zaznamenány česky, pouze v době druhé světové války jsou některé dvojjazyčné – české a německé, některé pouze německy. Nejobsáhlejší součástí fondu představují hlavní katalogy, které jsou kompletně zachovány.¹⁸ Jsou v nich uvedeny nezbytné údaje o každém studentovi, který na gymnáziu studoval ve sledovaných letech, tj. především: jméno a příjmení studenta či studentky, datum a místo narození, náboženské vyznání, mateřská řeč, bydliště, jméno a povolání otce nebo matky. Dále je zde poznamenáno zda gymnazista platil či neplatil školné, počet zameškaných hodin, jsou zde uvedeny i známky z jednotlivých předmětů a celkový prospěch každého žáka i žákyně.

Kromě záznamů v hlavních katalogích byly využity kroniky strakonického ústavu z let 1928-1940 a 1940-1949.¹⁹ Jedná se především o zaznamenání mimořádných událostí - různých slavností, projevů, školních exkurzí, výletů apod. V kronice nechybí ani zápisy o účasti učitelů a studentů gymnázia na společenských akcích ve městě.

¹⁴ *Dvacet pět let státního reálného gymnasia v Strakonici 1920 -1945*, Strakonice 1946; Miroslav TREYBAL, *50 let gymnasia v Strakonici 1920-1970. Jubilejní almanach*, Strakonice 1970; *Sedmdesát pět let gymnázia v Strakonici 1920-1995*, Strakonice 1995.

¹⁵ *Retrospektivní lexikon obcí ČSSR 1850 – 1970*, Praha 1978.

¹⁶ Vladimír SRB, *1000 let obyvatelstva českých zemí*, Praha 2004.

¹⁷ Zpracování provedla Jitka Hurská.

¹⁸ SOKA Strakonice, *Státní reálné gymnasium Strakonice*, inv. č. 7-25, sign. II/7-II/25, Hlavní katalog 1920-1945; SOKA Strakonice, *Státní reálné gymnasium Strakonice*, inv. č. 43-47, sign. II/43-II/47, Hlavní katalog 1945-1948.

¹⁹ SOKA Strakonice, *Státní reálné gymnasium Strakonice*, inv. č. 1, sign. II/1, Kronika 1926-1940 a SOKA Strakonice, *Státní reálné gymnasium Strakonice*, inv. č. 2, sign. II/2, Kronika 1940-1949.

Jako velmi cenné se při bádání ukázaly také výroční zprávy školy z let 1920-1939²⁰ vycházející pravidelně od vzniku gymnázia až do školního roku 1938/1939. Velmi přehledně jsou v nich zaznamenány nejdůležitější události týkající se školy, objevují se v nich informace o změnách v učitelském sboru, dále přibližují vztah školy a města, neboť informují o sponzorech či podpůrném spolku. A především - každá výroční zpráva obsahuje seznam studentů seřazený podle ročníků a tříd, dále dílčí statistické údaje o studentech pro daný rok. Nevýhodou tohoto pramene je jeho omezené časové rozmezí, neboť jich vyšlo pouze devatenáct, po obsazení země nacistickým Německem, tj. od školního roku 1939/1940, již vydávány nebyly.

Kromě výše uvedených materiálů byla z fondu gymnázia využity též různá oznámení pro profesory a žáky, protokoly o poradách učitelského sboru a další listinný materiál.²¹

Pro celkové působení gymnázia v hostitelském městě a vymezení vztahu školy a města byl důležitý rovněž fond vztahující se k městským záležitostem, tj. *Archív města Strakonice 1367-1947*. V něm se nachází prameny ke školství ve městě v jednotlivých časových etapách. Informace k strakonickému gymnáziu obsahují celkem čtyři kartony. Podrobně je v nich zaznamenán především proces postátnění školy, dále také adaptace budovy pro potřeby školy a technické záležitosti týkající si správy ústavu v jednotlivých letech.

²⁰ SOkA Strakonice, *Státní reálné gymnasium Strakonice*, inv. č. 108, sign. V.C/1, Výroční zprávy I-XIX 1920-1939.

²¹ SOkA Strakonice, *Státní reálné gymnasium Strakonice*, inv. č. 73, sign. II/73, Oznámení pro profesory, oznámení pro žáky 1921-1927; SOkA Strakonice, *Státní reálné gymnasium Strakonice*, inv. č. 84, sign. III B/1, kart. 1, Protokoly o poradách sboru 1920-1928.

1 ŠKOLSTVÍ V ČESKÝCH ZEMÍCH OD TEREZIÁNSKÝCH REFORM DO ROKU 1948

1.1 Vývoj základního a středního školství v letech 1773-1918

Školský systém se na území Čech začal rozvíjet v 9. století s příchodem křesťanství. Vznikaly školy při farách, klášterech, ve městech. Vzdělávací soustava, tak jak ji známe dnes, se však začala plně rozvíjet až v 18. století, kdy už na školství částečně dohlížel stát. Stát zavedl povinnou školní docházku a určil pevný školský řád. Tyto školské reformy souvisely s celkovou hospodářskou a společenskou situací v habsburské monarchii. V čím dál více oblastech potřeboval stát alespoň gramotné obyvatelstvo. Významným předělem ve vývoji školství se stal rok 1773, kdy byl zrušen jezuitský řád. Rok nato následovala školská reforma, podle níž byly v každé zemi zřizovány školské komise, které měly zakládat a řídit školy. Základní školy byly rozdělené do tří stupňů: triviální školy pro děti ve věku 6 až 12 let, v nichž se vyučovalo čtení, psaní, počítání a nezbytné náboženství; tyto školy byly zakládány na venkově a v malých městech. Druhý typ elementární školy představovaly školy hlavní, kde se kromě předmětů výše zmíněných vyučovalo i dějepis, zeměpis a základy latiny, tyto školy vznikaly v každém kraji, později i školním okrese. Třetím stupněm byly školy normální, které měly rozšířenou osnovu hlavních škol. Díky státu došlo k omezení vlivu církve a k většímu zesvětštění škol.²² Už na konci 18. století školu skutečně navštěvovalo 60-70% školou povinných dětí. Toto číslo nadále rostlo nejen u chlapců, ale také u dívek.²³

Střední školství představovaly gymnázia, která byla až do závěru 18. století spravována především církevními řády. V habsburské monarchii se jednalo v první řadě o jezuity, později i piaristy, svá gymnázia měli též benediktini či augustiniáni. Jezuitské školy se dělily na tři nižší třídy gramatické a na dvě vyšší třídy humanitní. Pro začátečníky sloužily přípravné třídy. Hlavním vyučovacím jazykem byla latina a cílem výuky bylo, aby žáci osvojili latinu jako živý jazyk.²⁴

I nad gymnázii začal stát v průběhu 18. století částečně přebírat kontrolu, státnímu doзору chtěl podrobit i obsah výuky. Po stránce obsahové se stát snažil střední školu ovlivnit už v roce 1764 gymnazijní reformou. Z nařízení Marie Terezie byla sestavena nová učební

²² Stále byl však vliv církve dost patrný, projevovalo se to jednak zaměřením výuky, tak i podřízenému postavení učitelů vůči církevním hodnostářům. Dalším velikým nedostatkem reform bylo i zcela nedostatečné hmotné zabezpečení učitelů. Z. VESELÁ, *Česká střední škola*, s. 7.

²³ M. NOVOTNÝ a kol., *Dějiny vyššího školství*, s. 63-64; Z. VESELÁ, *Česká střední škola*, s. 6; V. SRB, *1000 let obyvatelstva*, s. 109-110.

²⁴ M. NOVOTNÝ, *Dějiny vyššího školství*, s. 46-47.

osnovu pro gymnázia, podle níž měly být do vyučování zařazeny nové předměty, přírodopis a fyzika.²⁵ V nižších ročnících měla být vyučovací řečí němčina. Protože však gymnázia byla z převážné části na státu finančně nezávislá, odmítla změnu osnov akceptovat a reforma se neuskutečnila. Teprve zrušení jezuitského řádu a školská reforma gymnázií z roku 1775 znamenala skutečné změny ve vyšším školství. Ne vždy byly tyto změny pro vývoj škol příznivé. Nově byl stanoven poměr obecných a středních škol. Pro přijetí na střední školu bylo požadováno dovršení deseti let a příslušné vědomosti prokázané přijímací zkouškou. Stát začal střední školy přebírat do své správy, stávající počet škol však považoval za zbytečně vysoký a jejich udržování za nákladné. Zestátnění škol tak bylo doprovázeno jejich hromadným rušením. Po těchto úpravách zůstaly v Čechách a na Moravě necelé dvě desítky gymnázií. Kromě toho došlo ještě k omezení ročníků, z šesti na pět. Každý ročník měl třídního učitele, který kromě náboženství zabezpečoval celou výuku. Vstup státu do sféry vyššího školství znamenal i jeho germanizaci a pouze chlapec, který dosáhl věku deseti let a ovládal němčinu, mohl být na gymnázium přijat. Německy se začalo vyučovat v prvních dvou třídách, ve vyšších ročnících stále zůstávala latina a po roce 1779 byla němčina zavedena ve všech třídách. Vedle latiny a němčiny se žáci učili řecky, více se věnovali matematice a jako samostatné předměty byl zaveden dějepis, zeměpis a přírodopis.²⁶

Zrušení řady škol se časem začalo projevovat nedostatkem kněžského dorostu i světských středoškolských učitelů. Proto bylo v roce 1802 církevním řádům opět povoleno zakládat gymnázia při klášterech a kostelech. Tímto krokem však byla snaha po zesvětštění škol znovu značně zbrzděna. Na začátku 19. století se někteří odborníci snažili prosadit na gymnáziu systém odborných učitelů namísto dosavadních učitelů třídních, což se jim na čas podařilo. Navíc byla gymnázia v některých městech opět rozšířena na šestitřídní. Tento systém fungoval 13 let, poté byl pod tlakem odpůrců opět zrušen, zejména se přešlo zpět na třídní učitele, šestitřídní gymnázia však byla zavedena celoplošně.²⁷

Pro české vyšší školství představoval první pokus o prosazení českého jazyka jazykový dekret z roku 1816. Podle něj měli v místech českých vyučovat učitelé, kteří ovládají češtinu a děti, které pocházely z českého prostředí, se měly cvičit v překládání a psaní českých písemností.²⁸ Tento jazykový dekret však nebyl důsledně uplatňován, později

²⁵ Do té doby byly hlavními předměty stále latina a náboženství, kromě nich v omezené míře němčina, řečtina, dějepis, zeměpis a matematika. Z. VESELÁ, *Česká střední škola*, s. 9.

²⁶ M. NOVOTNÝ, *Dějiny vyššího školství*, s. 67-68.

²⁷ TAMTÉŽ, s. 6-9.

²⁸ Dekret mimo to obsahoval nařízení, aby se na počátku každého roku posluchačům filozofických a právnických fakult sdělovalo, že při obsazování úřadů v českých zemích se dá přednost uchazeči, který ovládá i český jazyk,

byl dokonce částečně omezen. V roce 1816 bylo na českých gymnáziích celkem 7 592 žáků v šestadvaceti školách v Čechách, devíti na Moravě a třech školách na území českého Slezska.²⁹

Po napoleonských válkách školství celkově stagnovalo. Konzervativní vláda neměla zájem o změny v jakékoliv oblasti, tím méně ve vzdělání. Vláda dokonce udělala krok zpět, když v roce 1819 upravila gymnaziální osnovy. „Nebezpečné“ přírodní vědy byly ze středních škol zcela vyloučeny, odborné učení zrušeno a obnoven systém třídních učitelů. Výuka latiny byla z devíti hodin týdně rozšířena dokonce až na jedenáct hodin týdně.

Společnost se však v průběhu dalších let čím dál více měnila, a tak sílily i tlaky na změnu ve školství, které přestalo vyhovovat požadavkům kladeným na absolventy. Byla kritizována příprava učitelů, systém třídních učitelů, požadovala se větší úloha mateřského jazyka ve škole, lepší postavení přírodovědných předmětů, dějepisu apod. Měnicí se společnost požadovala také nový typ škol, které by připravovaly na vyšší školy technické. Tak byly založeny ve třicátých letech první reálky, které ovšem až do roku 1849 byly součástí obecného školství.

Sílící kritika celého školství si v roce 1838 vynutila rozhodnutí, aby ředitelé gymnázií podávali návrhy na reformu. Přišla řada návrhů, mezi nimiž se objevila i myšlenka budoucího osmitřídního gymnázia o dvou stupních s větší úlohou přírodních věd. Císařským rozhodnutím byly nakonec všechny návrhy zamítnuty a na změnu se čekalo až do roku 1848.³⁰ Teprve v návaznosti na politické události tohoto roku se měnilo i školství. Návrh na školskou reformu především žádal vytvořit soustavu školního vzdělávání, která by na sebe vzájemně navazovala. Hlavním článkem takového systému bylo obecné školství. Bylo nutné zakládat nové školy, rozšířit učivo, postarat se o vyšší vzdělání učitelů apod.

V červenci 1848 byl vydán *Nástin základních zásad pro veřejné vyučování v Rakousku*. Školství bylo podle něj rozděleno na nižší čili národní školy³¹, školy střední a školy vysoké³². Střední školy se skládaly z několika typů, patřila sem gymnázia, měšťanské a reálné školy a školy odborné (např. průmyslové, řemeslnické). Měšťanské a reálné školy představovaly článek mezi národní školou a vysokou školou technickou, gymnázia přechod na univerzitu. Osmiletá gymnázia se začala dělit na nižší a vyšší, každé po čtyřech ročnících.

jestliže ostatní znalosti uchazečů budou stejné. Doplnění dekretu v prosinci 1816 dále ukládalo, že lékaři a ranhojiči v českých nebo národnostně smíšených krajích musí češtinu ovládat. TAMTÉŽ, s. 11-12.

²⁹ V. SRB, *1000 let obyvatelstva*, s. 114-115.

³⁰ Z. VESELÁ, *Česká střední škola*, 12-14.

³¹ V těchto školách se učilo náboženství, čtení, psaní, počítání, mateřská řeč, vlastivěda, přírodopis, lidopis, praktické dovednosti, zpěv a tělocvik. Z. VESELÁ, *Vývoj*, s. 21.

³² Školy vysoké představovaly univerzity a technické školy.

Přeměna školství se uskutečňovala pomalu. Teprve v září 1849 došlo k vydání *Nástinu organizace gymnázií a reálék v Rakousku*, který doplňoval předchozí nařízení a stal se základem novodobého středního školství v Rakousku. Z tohoto dokumentu vycházelo ještě československé školství v době první republiky. Byla posílena úloha státu a vymezena výuka náboženství, čímž gymnázia ztratila svůj původní církevní ráz, který byl zeslabován už od tereziánských reforem. Těžiště výuky už nespočívalo na klasických jazycích, především na latině, ale začaly se uplatňovat také tzv. reálie (např. přírodopis, fyzika). Na gymnáziích se kromě náboženství nebo latiny vyučoval poprvé mateřský jazyk a literatura, dějepis, zeměpis, matematika, přírodopis, zpěv, kreslení, tělocvik. Nově bylo studium ukončeno jednotnou státní zkouškou - maturitou. Tím byla zajištěna srovnatelná úroveň uchazečů o vysokoškolské studium. Maturitní zkouška se skládala ze všech vyučovacích předmětů.³³

Realizací *Nástinu* ztratila gymnázia své výlučné postavení jediné střední školy, *Nástin* poprvé zorganizoval reálku jako šestitřídní střední školu.³⁴ Také reálky byly organizované ve dvou stupních. Cíl reálek shrnul *Nástin* takto: „*Mají za účel vedle obecného vzdělání, kterého dosahují bez užití klasických řečí a literatur, poskytnout jednak střední stupeň přípravy pro řemeslná povolání, jednak přípravu na ústavy technické*“.³⁵

Vlivem politické situace v padesátých letech 19. století došlo k dočasnému zastavení reforem, v některých směrech se školství dokonce vrátilo před rok 1848. Došlo např. k opětovné germanizaci škol či k obnovení církevního dohledu nad školami. Teprve po pádu neoabsolutismu v šedesátých letech se opět objevily diskuze týkající se reforem školství. Až v roce 1866 byl vydán *Zákon o rovnoprávnosti jazykové na školách*, který zaváděl češtinu jako rovnoprávný vyučující jazyk vedle němčiny.

Objevily se rovněž snahy o realizaci jednotné střední školy, kdy se předpokládalo, že reálky a gymnázia budou mít společný čtyřletý základ a teprve na vyšším stupni se bude výuka lišit. K tomuto řešení se sice nepřistoupilo, ale praktickým vyústěním těchto snah bylo vytvoření reálného gymnázia. První reálné gymnázium vzniklo v roce 1862 v Táboře. Studenti měli společný základ v prvním a druhém ročníku, ve třetím ročníku proběhlo rozvětvení na gymnaziální a reálnou větev. Až do sedmého ročníku měli žáci obou větví některé společné předměty. Ve druhé polovině 19. století rychle rostl počet gymnázií,

³³ F. MORKEŠ, *Kapitoly*, 2002, s. 11; Z. VESELÁ, *Česká střední škola*, s. 18-21, J. ŠAFRÁNEK, *Školy české*, s. 25-28.

³⁴ Později se reálky rozšířily na sedmitřídní, v Čechách od roku 1874, na Moravě od roku 1869. Tato úprava vznikla na základě zákona z roku 1869. Ten dále zdůrazňoval všeobecně vzdělávací účel reálek se zvláštním zřetelem na matematicko-přírodovědné předměty. Nově byla zavedena maturitní zkouška. Po těchto úpravách se začaly reálky rychle rozvíjet, zejména v českých zemích. V roce 1872 už počet studentů reálek v Čechách převyšoval počet studentů gymnázií. Z. VESELÁ, *Česká střední škola*, s. 32-33.

³⁵ TAMTÉŽ, s. 20

většinou se jednalo právě o reálná gymnázia, kde se na rozdíl od tradičních gymnázií kladl menší důraz na výuku klasických jazyků a literatur a větší zaměření bylo na technické předměty. Zpočátku byla reálná gymnázia pouze trpěna a stát jejich vznik nijak nepodporoval. Od poloviny 19. století se počet žáků na gymnáziích na našem území razantně zvyšoval, v osmdesátých letech se jednalo o 17 000 studentů, v roce 1910 už o 22 000 studentů.³⁶

K větším zásahům do školství došlo na konci šedesátých let. V roce 1868 byl vydán zákon, který zásadním způsobem omezil církevní vliv na všech stupních škol. Stanovil, že nejvyšší dohled nad vyučováním včetně náboženství má stát. Církev řídí pouze vyučování náboženství, do ostatních předmětů nesmí zasahovat. Veřejné školy mohou navštěvovat všichni občané bez ohledu na náboženské vyznání, to samé platí i pro učitele.³⁷ V roce 1869 vyšel další zákon o obecném školství, který stanovil povinnou školní docházku na osm let, od 6 do 14 let věku dítěte. Škola národní se rozdělovala na dva stupně, školu obecnou a měšťanskou. Z obecné školy mohl jít žák do měšťanské školy nebo na nižší stupeň střední školy. Měšťanské školy měly připravovat pro praktický život a převzaly původní úlohu nižší reálky. V roce 1870 následoval další významný zákon, který se týkal učitelů. Ještě v této době vyučovala řada církevních učitelů, kteří nebyli státem nijak proškoleni. Novým zákonem bylo upraveno služné středoškolských profesorů, všichni měli být státně přezkoušeni. Některé církevní řády nebyly schopny na svých školách zajistit dostatek takových profesorů z finančních důvodů, a tak byla více jak polovina těchto škol převzata státem, zemí nebo obcemi.

Jelikož nadále rostla obliba reálných gymnázií, přestal stát tento typ školy pouze ignorovat a začal ho sám upravovat. Ministerstvo vydalo v roce 1871 pro Moravu a v roce 1872 pro Čechy osnovu pro čtyřtřídní reálná gymnázia. Reálná gymnázia se od gymnázií odlišovala tím, že ve všech třídách nižšího stupně bylo zavedeno jako povinný předmět kreslení, ve 3. a 4. třídě bylo vyučování dělené na větev s francouzštinou a větev s řečtinou. Reálné gymnázium mohlo vznikat samostatně, v praxi však bývalo spojováno s vyšším gymnáziem, někdy i s vyšší reálkou. Školské úřady zaujímaly i nadále k reálným gymnáziím negativní postoj.³⁸ Stejný byl i jejich pohled na myšlenku jednotné střední školy, o které se opět vedly diskuze. Tím, že by byl vytvořen společný čtyřletý základ pro gymnázia i reálky,

³⁶ V. SRB, *1000 let*, s. 114-115; Z. VESELÁ, *Česká střední škola*, s. 22-29.

³⁷ Z. VESELÁ, *Česká střední škola*, s. 22-31

³⁸ Úřady měly výhrady především k dělenému vyučování ve 3. a 4. třídě. Proto některá reálná gymnázia od dělení odstupovala a měnila se tak opět na gymnázia a povinným kreslením. TAMTÉŽ, s. 33.

by umožňoval rozhodnutí o budoucím studijním zaměření žáka odsunout až na čtrnáctý rok jeho věku.³⁹

Stát neměl příliš zájem podporovat české školství, proto státních středních škol vznikalo velice málo. K zřizování středních škol tak přistupovaly samy obce na vlastní náklady. Ministerstvo po prozkoumání hmotných podmínek zřizování škol obcím povolovalo a udělovalo jim právo veřejnosti, tzn. že vysvědčení z těchto škol mělo stejnou váhu jako ze školy státní. Až teprve v osmdesátých letech došlo ke kvantitativnímu rozvoji českých státních středních škol. Byly zakládány nové a staré byly přebírány do státní správy, čímž se obce zbavovaly vysokých finančních nákladů. V některých případech však stát gymnázia zavíral, nepovolil založení nových apod.⁴⁰ Přes kvantitativní rozvoj českých středních škol nedohrnaly po celou dobu existence Rakouska-Uherska školství německé. Přesto, že české školy měly český vyučovací jazyk, byly osnovy vytvářeny ve Vídni se zřetelem na německé školy. Největší závislost se projevovala v dějepisu, který byl založen na dějinách německé říše.

První pokusy o založení vyšší dívčí školy, která by rozšiřovala vzdělání poskytované dívkám na obecné škole, se u nás objevily na začátku šedesátých let 19. století. V Písku byla založena roku 1860 první vyšší dívčí škola, o tři roky později vznikla také v Praze. Cílem těchto škol nebyla příprava na vysokoškolské studium, ale pouze rozšíření vzdělání z obecných škol. Teprve v roce 1890 vznikla první dívčí střední škola v Praze. První byla nejen v českých zemích, ale v Rakousku vůbec. Jednalo se o soukromé dívčí gymnázium spolku Minerva. Škola nezískala právo veřejnosti a její absolventky musely maturitu skládat na jiném gymnáziu. Zpočátku bylo gymnázium šestileté, časem byla zavedena normální osnova osmiletého gymnázia a škola získala právo veřejnosti. Vyšší dívčí školy tak byly obdobou chlapeckých škol nebo se vyvíjely jako školy speciální. Samostatné vyšší dívčí školství se začalo budovat teprve v roce 1900, kdy byl vydán *Prozatímní organizační statut šestitřídních dívčích lyceí*. Tím vznikl nový typ střední školy. Lycea poskytovala uzavřené všeobecné vzdělání vyššího stupně na základě moderních jazyků a literatur a zároveň připravovala pro samostatné povolání. Do lyceí byly přijímány minimálně desetileté dívky na základě přijímací zkoušky a byly zavedeny maturity. Stát sám lycea nezřizoval, zřizovateli byly především spolky a obce.⁴¹

³⁹ TAMTÉŽ, s. 33-35.

⁴⁰ Srov. TAMTÉŽ, s. 37-40.

⁴¹ TAMTÉŽ, s. 40-41. První české dívčí lyceum v Čechách bylo založeno v Českých Budějovicích v roce 1903 dámským spolkem Ludmila. Blíže k tomu Miroslav VALENZ, *Spolkové dívčí reálné gymnázium Jany Zátkové v*

Velké změny přinesla tzv. Marchetova nařízení z roku 1908, na jejichž podkladě byla upravena a poprvé státem uznána reálná gymnázia. Vznikly dva nové typy škol, reálná gymnázia typu A a reformní reálná gymnázia typu B, zatímco osmitřídní gymnázia a sedmitřídní reálky zůstaly zachovány s pozměněnými osnovami. Osmiletá reálná gymnázia byla zřízena bez řečtiny, s latinou, jedním moderním jazykem a s rozšířenou výukou přírodovědných předmětů. V ostatních předmětech byla osnova často shodná s gymnázií.

Novinkou se stalo tzv. reformní reálné gymnázium. Nižší stupeň tohoto gymnázia byl totožný se čtyřmi nižšími třídami reálek. Z výuky vyšších tříd byla oproti reálkám vypuštěna chemie a deskriptivní geometrie, ubralo se hodin kreslení a naopak se přidala filozofická propedeutika a více hodin latiny. K rozšíření tohoto typu škol v habsburské monarchii nedošlo, více byly zakládány až v prvních letech samostatného Československa.⁴²

Úpravami z let 1908-1909 se změnila celá středoškolská soustava, vznikly nové typy škol a vhodněji byly upraveny osnovy na starých školách. Reálná gymnázia byla velmi populární a způsobila, že počet jejich studentů do první světové války stále rostl a vytlačoval tradiční gymnázia a reálky. Už v tomto období počet žáků reálných gymnázií a reálek při celkovém zvyšování počtu studentů rostl rychleji než počet žáků klasických gymnázií. Ve školním roce 1917/1918 bylo v českých zemích s českým vyučujícím jazykem 38 klasických gymnázií, 35 reálných gymnázií a 43 reálek.⁴³

S tím, jak se středoškolský systém rozšiřoval, bylo nutné řešit také oprávnění jejich absolventů k vysokoškolskému studiu. V roce 1909 bylo vydáno nařízení, podle něhož se maturitní vysvědčení ze všech typů středních škol pokládalo za rovnocenná.⁴⁴ Na rozdíl od dřívější maturity byl rozsah zkoušek omezen na vybrané předměty.

Desetiletý vývoj dívčích lyceí od jejich zavedení ukázal v roce 1910, že zaměření těchto škol převážně na přípravu pro praktická povolání nevyhovuje značné části absolventek, které měly zájem pokračovat ve studiu na vysokých školách. Sílily snahy upravit výuku tak, aby byla jejich absolventkám umožněna vysokoškolská studia. V roce 1912 byla sice vydána nová učební osnova, ale požadavek všeobecného vzdělání neuspokojila. Počet tříd zůstal

Českých Budějovicích, diplomová práce, Historický ústav Jihočeské univerzity, České Budějovice 2005 a též M. NOVOTNÝ a kol., *Dějiny vyššího školství*, s. 123.

⁴² Srov. Z. VESELÁ, *Česká střední škola*, s. 43-44.

⁴³ TAMTÉŽ, s. 50.

⁴⁴ Gymnazijní maturitní vysvědčení opravňovala ke studiu na všech univerzitních fakultách. V platnosti dále zůstal zákon z roku 1872, že absolventi gymnázia mohou studovat na technice, pokud prokáží znalosti a dostatečnou zručnost v kreslení a deskriptivní geometrii. Absolventi reálného gymnázia a reformního reálného gymnázia mohli studovat na všech univerzitních fakultách, avšak pokud studovali filozofii, klasickou filologii, dějepis apod. museli si doplnit zkoušku z řečtiny. Maturita na reálce opravňovala ke studiu všech oborů na vysoké škole technické. Pokud chtěli jejich absolventi studovat na univerzitě, museli opět složit doplňující zkoušky. TAMTÉŽ, s. 46-47.

nezměněn, byla však zavedena dvojstupňovitost výuky jako na ostatních středních školách. Nově se objevila možnost připojovat k lyceím po čtvrté třídě jako vyšší oddělení reformované reálné gymnázium. Tímto směrem se vývoj lyceí skutečně ve velké míře ubíral. Ve školním roce 1911/1912 bylo v Čechách devět českých lyceí.⁴⁵

První světová válka znamenala pro školství těžký zásah. Mnoho školních budov bylo zabíráno pro potřeby armády, výuka byla řešena zaváděním směn, školní rok byl různými způsoby zkracován. Od školy se především požadovalo, aby přispívala k rakouskému válečnému úsilí a aby byla prosazovaná „loajálně dynastická“ výchova dětí.⁴⁶

⁴⁵ TAMTÉŽ, s. 49-50. K dívčímu školství souhrnně Marie BAHENSKÁ, *Počátky emancipace žen v Čechách. Dívčí vzdělávání a ženské spolky v Praze v 19. století*, Praha 2005.

⁴⁶ Z. VESELÁ, *Vývoj*, s. 69-70.

1.2 Proměny českého školství v letech 1918-1948

Po první světové válce docházelo ke změnám v mnoha sférách veřejného života. Mezi ně patřilo i školství. České školství se měnilo jak organizačně, tak obsahově. Základní struktura a osnovy však zůstaly zachovány z doby Rakouska-Uherska.

Na všech stupních školské soustavy byl zvyšován počet škol, zejména se jednalo o snahu vyrovnat stav ve všech částech republiky. Především střední školy byly ve velké míře zakládány na Slovensku, kde byla síť středních škol naprosto nedostačující a v národnostně smíšeném území, neboť tam české střední školy většinou chyběly. Stejně tak bylo zřizováno velké množství obecných a měšťanských škol s českým a slovenským vyučovacím jazykem. Stále totiž přetrvávala diskriminace škol českých ve srovnání s německými z doby monarchie.⁴⁷ Současně s rozvojem nižších a středních škol vznikalo mnoho nových vysokých škol. V prvních letech po válce byla např. zřízena univerzita v Bratislavě a dvě univerzity v Brně.⁴⁸

Došlo též ke sjednocení celé školské správy. Československá republika zahrnovala Slovensko a Podkarpatskou Rus, kde bylo školství v minulosti řízeno odlišnými zákony, v republice existovaly různé školské systémy. Správa školství byla sjednocena zákonem z 9. dubna 1920. Tento zákon zároveň stanovil, že správa veškerého školství náleží státu a ten ji vykonává prostřednictvím Ministerstva školství a národní osvěty. Kompetence ministerstva školství byly značně široké. Nově byla řešena otázka vztahu církve a školy, neboť církve do školství stále silně zasahovala, ale s posilováním úlohy státu docházelo k značnému omezení jejího vlivu. Už v listopadu 1918 byl vydán ministerský výnos, podle kterého nejsou náboženské úkony součástí výuky a účast nebo neúčast na nich nemá vliv ani na známku z mravů ani z náboženství. Zároveň byla zrušena povinnost učitelů mít při náboženských úkonech nad žáky dozor.⁴⁹

Vliv státu nad školstvím vzrůstal i postátňováním řady starých škol. Nestátní střední školy, ať to byly zemské, městské, spolkové nebo církevní, tvořily více jak 29% všech

⁴⁷ V prvních letech Československa se nepochybně mezi českými a německými školami vyrovnal. Na některých místech byly německé školy dokonce redukovány. Docházelo k tomu většinou na ryze českém území. Aby byla zajištěna rovnoprávnost občanů české i německé národnosti, bylo v roce 1923 rozhodnuto, aby se na německých školách celostátně vyučoval československý jazyk a na českých středních školách němčina. J. DOLEŽAL, *Česká kultura*, s. 36.

⁴⁸ Z. VESELÁ, *Vývoj*, s. 72-76.

⁴⁹ F. MORKES, *Kapitoly*, s. 29-31.

středních škol. Za prvních deset let existence Československa stát převzal celkem třicet středních škol.⁵⁰

Překonání diskriminace českého školství neprobíhalo jen zakládáním nových škol, ale měnilo se i obsahové zaměření. To mělo vyřešit zavedení nových osnov, které by nahradily stávající, zatím jen upravené, původně rakouské osnovy. České školy v době Rakouska-Uherska měly sice český vyučovací jazyk, ale vzdělávací obsah byl zaměřením rakouský. To se projevovalo především při hodinách dějepisu a zeměpisu, kdy bylo vyučováno pouze z pohledu monarchie a k oslavě habsburského rodu a katolicismu.

Jedním z prvních a nejzásadnějších opatření, která řešila problematiku obecného školství v novém státě, bylo vydání tzv. malého školského zákona 13. července 1922, který měnil obsahovou stránku národních škol mj. též zavedením nových předmětů. Navíc byla tímto zákonem ustálena povinná školní docházka na osm let bez možnosti jakýchkoliv úlev⁵¹ a ve třídách se měl počet žáků snižovat z osmdesáti na šedesát. Tímto zákonem v podstatě skončily větší úpravy obecného školství za první republiky. Ve třicátých letech sice vznikaly návrhy na reformu, k rozhodnému kroku se ale do druhé světové války nedospělo.

Také dívčí školství se teprve začalo zrovnoprávňovat s chlapeckým. Do této doby bylo dívčí studium realizováno zcela odděleně, na chlapeckých školách mohly dívky studovat pouze jako privatistky. Od roku 1918 byly dívky přijímány jako řádné žákyně středních škol, stále však pro ně byly preferovány oddělené dívčí školy.⁵²

V roce 1919 proběhla dílčí středoškolská reforma, která se týkala všech typů středních škol. Byly provedeny změny v osnovách, rozšířila se přírodovědná výuka, omezila se výuka náboženství. Také za první republiky se objevovaly požadavky na jednotnou nižší střední školu a celkové sblížení jednotlivých typů středních škol.⁵³ Ve dvacátých letech probíhaly intenzivní diskuze o koncepční středoškolské reformě. Existovaly různé návrhy úprav, při ministerstvu vzniklo dokonce zvláštní oddělení, které mělo připravit rámcový návrh zákona pro reformu střední školy.⁵⁴ Tyto snahy však zapadly a bylo upuštěno od koncepce vytvořit samostatný zákon pro střední školy. Všechny úpravy byly dělány pouze podzákonnými normami, tedy opatřeními, která může ministr učinit v rámci vlastní pravomoci.⁵⁵

⁵⁰ Z. VESELÁ, *Česká střední škola*, s. 56.

⁵¹ Do té doby byla povinná školní docházka na Slovensku jako dřívější součástí Uher pouze šestiletá. F. MORKES, *Kapitoly*, s. 35.

⁵² VESELÁ, Z., *Vývoj*, s. 72 - 87.

⁵³ TAMTÉŽ, s. 88.

⁵⁴ TAMTÉŽ, s. 94.

⁵⁵ F. MORKES, *Kapitoly*, s. 36.

Po úpravách v roce 1919 se gymnázia a reálná gymnázia lišila prakticky jen tím, že osmadvacet hodin řečtiny na gymnáziu od třetího ročníku bylo na reálném gymnáziu rozděleno na třiadvacet hodin francouzštiny a pět hodin deskriptivní geometrie. Na řadě míst docházelo k přeměně gymnázií v reálná gymnázia.⁵⁶ V období let 1921/1922 až 1938/1939 se počet reálných gymnázií zvýšil o jednu třetinu, z 84 na 111 škol, počet studentů se více jak zdvojnásobil, z 25 000 na 63 000. Za stejné období ubylo dvaatřicet klasických gymnázií, z jednapadesáti, studentů však zůstalo stále relativně hodně - v uvedeném období jich ubylo pouze 1 500.⁵⁷ Současně se ve velké míře rozvíjelo reformní reálné gymnázium. Před válkou působily na našem území školy tohoto typu pouze dvě, ve školním roce 1925/1926 dosáhl jejich počet maxima, celkem se jednalo o sedmačtyřicet škol.⁵⁸ K velkému rozvoji reformních reálných gymnázií přispěla především dobová poválečná mentalita, kdy bylo preferováno praktičtější zaměření střední školy. Naopak docházelo k úpadku reálek, které přetrvaly jako sedmileté ústavy bez maturity a nemohly tak být řazeny na stejnou úroveň s ostatními středními školami, zatímco dívčí lycea vymizela úplně.⁵⁹

V letech první republiky se intenzivně rozvíjelo především odborné školství. Byly budovány střední průmyslové školy různých odborných zaměření, střední zemědělské školy a obchodní akademie. Všechny tyto školy byly zakončeny maturitou. Vedle nich existovaly i střední školy bez maturity, např. obchodní školy. Nástavbu základního školství tvořily živnostenské a pokračovací školy.

Druhá poválečná úprava středoškolských osnov proběhla v roce 1927, jednalo se o tzv. malou středoškolskou reformu. Na gymnáziích a reálných gymnáziích byly některé předměty posunuty tak, že došlo k sjednocení výuky na nižším stupni těchto škol. Drobné úpravy byly provedeny i na reálce. Celá reforma však velkou změnu nepřinesla.⁶⁰

V roce 1933 byly vypracovány návrhy na změny středního školství a od školního roku 1933/1934 už měly školy učit podle nových osnov. Byl zaveden společný jednotný základ všech typů gymnázií v prvních dvou letech studia. K profilaci jednotlivých typů docházelo až ve vyšších ročnících. Žáci prvních dvou ročníků českých škol měli pouze mateřský jazyk a němčinu, latině se vyučovalo až od třetího ročníku. Poprvé bylo upuštěno od pevného učebního plánu a studenti si mohli částečně rozhodovat o zaměření svého studia. Ve školním

⁵⁶ Z. VESELÁ, *Česká střední škola*, s. 59.

⁵⁷ M. NOVOTNÝ a kol., *Dějiny vyššího školství*, s. 129.

⁵⁸ Počtu škol se dotkla velká hospodářská krize na začátku 30. let. Na některých místech docházelo k rušení středních škol, především těch, které byly v zemské správě. Z. VESELÁ, *Vývoj*, s. 104.

⁵⁹ Z. VESELÁ, *Česká střední škola*, s. 59; J. DOLEŽAL, *Česká kultura*, s. 37.

⁶⁰ Z. VESELÁ, *Vývoj*, s. 98-102.

roce 1934/1935 byl připraven také nový školní řád doplněný pokyny pro učitele, pro rodiče a radami žákům.⁶¹

Za první republiky tvořili profesorské sbory gymnázií a středních škol absolventi vysokých škol, učitelé na ostatních školách byli většinou vzděláni pouze v učitelských ústavech zakončených maturitní zkouškou. Po dokončení vysokoškolských studií musel budoucí gymnaziální profesor ještě složit zkoušku učitelské způsobilosti a teprve poté se mohl ucházet v konkurzu o volná místa. Jmenování nového učitele příslušelo přímo ministru školství, v případě ředitele školy dokonce prezidentovi republiky.⁶²

Održením rozsáhlých pohraničních území po Mnichovu v roce 1938 byla výrazně ovlivněna podoba školství v tzv. druhé republice. Z pohraničí přicházelo mnoho českých rodin a k jejich ubytování často sloužily právě školy, kde musela být přerušena výuka. Za protektorátu se okupanti snažili v podstatě o likvidaci české inteligence a české vzdělanosti. Velmi silná byla snaha o germanizaci celého území protektorátu a o likvidaci celého českého školství. Už 16. března 1939 byli rozhodnutím protektorátní vlády propuštěni z veřejných služeb, tedy i ze škol, všichni židovští zaměstnanci a do škol začínali být dosazováni němečtí učitelé a ředitelé. Od 1. září 1939 byla omezena školní docházka židovským dětem, o rok později již tito žáci byli ze školy vyloučeni úplně.⁶³ Na vysoké školy byli dosazeni němečtí komisaři. Po protinacistických demonstracích v listopadu 1939 byly vysoké školy úplně uzavřeny.⁶⁴

V roce 1940 byly upraveny učební plány všech škol, němčina se stala hlavním výukovým předmětem a zabírala až jednu pětinu výuky. V rámci nových učebních plánů byla zrušena výuka dějepisu, z českého jazyka byla vyčleněna česká literatura, v zeměpisu se měla probírat jen Velkoněmecká říše a protektorát. Pětitřídní obecná škola byla zkrácena na čtyři roky, měšťanská škola byla po německém vzoru změněna na tzv. školu hlavní, byla rozšířena také na čtyři roky a byl na ní omezen počet žáků, tím se stala školou výběrovou. Postupně byly zrušeny jednotřídky s méně než dvaceti žáky, rušeny byly některé české střední školy.⁶⁵ Pro všechny české školy byl vydán numerus clausus pro přijímání nových žáků a naopak byla vyvíjena snaha, aby čeští rodiče dávali své děti do německých škol. Od školního roku 1941/1942 byla změněna organizační struktura českých středních škol podle vzoru

⁶¹ F. MORKES, *Historický přehled*, s. 27; TÝŽ, *Kapitoly*, s. 46.

⁶² Z. KÁRNÍK, *České země*, s. 255; M. NOVOTNÝ a kol., *Dějiny vyššího školství*, s. 129.

⁶³ F. MORKES, *Kapitoly*, 47-50; M. NOVOTNÝ a kol., *Dějiny vyššího školství*, s. 131.

⁶⁴ Z. VESELÁ, *Vývoj*, s. 126.

⁶⁵ Ve školním roce 1938/1939 existovalo na protektorátním území 159 středních škol s více jak 95 000 žáky, ve školním roce 1943/1944 se počet škol snížil na 118, počet studentů na 42 000. J. DOLEŽAL, *Česká kultura*, s. 53-54.

německého školství. Základním typem se stalo smíšené reálné gymnázium, kam mohly být dívky přijímány pouze v poměru jedna ku třem, dále existovala gymnázia určená pouze pro chlapce.⁶⁶ Podle nařízení mohlo být do prvních ročníků přijato maximálně čtyřicet studentů. Díky tehdejšímu ministru školství Janu Kaprasovi bylo české střední školství na začátku války částečně ochráněno. S jeho nástupcem Emanuelem Moravcem, který s nacisty ochotně spolupracoval, se situace zásadně změnila. V této době byly výrazně posíleny ministrové pravomoci, byly zrušeny okresní a místní školní výbory a jejich povinnosti převzali starostové obcí. Při maturitních zkouškách bylo zrušeno hlasování členů komise a o známce rozhodoval předseda nebo přítomný německý inspektor. Pro všechny středoškolské profesory a pracovníky ministerstva byla zavedena povinná zkouška z němčiny. Učitelé němčiny byli výrazně zvýhodňováni, každou odučenou hodinu měli započítávanou jako dvouhodinu. Od školního roku 1943/1944 byl pozměněn klasifikační řád, byla zavedena šestistupňová stupnice známek a s vyznamenáním mohl být klasifikován v každé třídě pouze jeden žák. Tajný pokyn navíc stanovil, aby nejméně 20% studentů bylo u maturit neúspěšných, to mělo dokládat nižší studijní schopnosti českých žáků.

Snahu nacistů o likvidaci českého školství názorně ukazují počty žáků na gymnáziích. Ve školním roce 1938/1939 bylo na gymnáziích ještě více než 100 000 žáků, ve školním roce 1944/1945 jejich počet klesl na necelých 41 000. V tomto školním roce se už téměř vůbec nevyučovalo v maturitních ročnících, protože studenti těchto tříd byli přiděleni k pomocným a polovojenským složkám.⁶⁷

Po skončení války se usilovalo o co nejrychlejší odstranění německých zásahů a normální obnovení výuky. Na podzim 1945 se vyučovalo na všech stupních škol podle předválečných osnov. Některé školy byly obnoveny, německé naopak zrušeny, což byl důsledek odsunu Němců. Ještě před rokem 1948 bylo nově zavedeno vysokoškolské vzdělání pro učitele národních škol a byly založeny pedagogické fakulty.⁶⁸

⁶⁶ Reformní reálná gymnázia byla od školního roku 1941/1942 úplně zrušena a reálky byly přeměněny na reálná gymnázia. Z. VESELÁ, *Vývoj*, s. 127; J. DOLEŽAL, *Česká kultura*, s. 54.

⁶⁷ F. MORKES, *Kapitoly*, s. 47-50. J. DOLEŽAL, *Česká kultura*, s. 51-52; M. NOVOTNÝ a kol., *Dějiny vyššího školství*, s. 131.

⁶⁸ M. NOVOTNÝ a kol., *Dějiny vyššího školství*, s. 132.

2 STRAKONICE

Na území dnešních Strakonic jsou lidská sídliště doložena již v předhistorickém období. Vlastní osada Strakonice však vznikla až po založení stejnojmenného hradu panským rodem Bavorů, kteří s jeho budováním začali na přelomu 12. a 13. století. Ve 14. století přešel hrad do rukou maltézských rytířů, kteří ve Strakonicích zůstali až do 20. století. Hrad byl založen na soutoku řek Otavy a Volyňky a v jeho okolí na březích obou řek vznikaly rozptýlené poddanské osady. Některé z nich časem zanikly, jiné se rozšiřovaly a navzájem spojovaly. Mnohé z nich jsou dodnes patrné v označení částí Strakonic. Na březích Volyňky leží Žabokrty a Bezděkov, který byl v 19. století povýšen na město a přejmenován na Nové Strakonice. V severní části Bezděkova se rozkládala Ohrada, kde byla později soustředěna židovská komunita od 15. století i s vlastní synagogou. Jihovýchodně od Bezděkova se nacházely osady Lom a Ptákovice, které jsou dnes součástí Strakonic. I když je toto nesourodé osídlení už ve 14. století považováno za město, zůstaly osady odděleny v podstatě po celý středověk. Hlavní rozvoj však probíhal na druhé straně řeky Otavy, okolo dnešního Velkého a Palackého náměstí, kde se budovala městská zástavba.

Až do konce 18. století zůstaly Strakonice maloměstem zemědělského charakteru. Počet obyvatel na konci 18. století byl asi 1 700. Teprve v průběhu 19. století začalo město procházet mnoha změnami, které mu vtiskly jeho dnešní podobu. Strakonice se začaly průmyslově i stavebně rozvíjet. Z provinčního městečka se během této doby stalo průmyslové, správní a obchodní středisko přilehlého regionu.⁶⁹ V roce 1854 měly Strakonice 3 215 obyvatel, v roce 1904 už 5 499 obyvatel a 352 domů⁷⁰. Z celkového počtu obyvatel Strakonic bylo v roce 1904 pouze šestnáct německé národnosti.⁷¹ Národnostně obdobný ráz měl i celý tehdejší strakonický okres, kde většinu obyvatelstva tvořili Češi. Pouze ve větších městech – vedle Strakonic se jednalo o Horažďovice a Volyni - byla nepatrně zastoupena národnost německá.⁷²

Ve městě se na konci 19. století nacházel okresní úřad, cejchovní úřad, okresní četnické velitelství atd. Na okraji města byla vystavěna nová budova okresní nemocnice, ve městě se nacházela lékárna, banka, spořitelna či prosperující pivovar.

⁶⁹ *Strakonice*, s. 24-25.

⁷⁰ Uvedená čísla udávají počty obyvatel a domů pouze ve městě Strakonice. Čísla neobsahují počty obyvatel Bezděkova, resp. Nových Strakonic od roku 1869. Nicméně historický vývoj těchto dvou obcí je značně provázaný, neboť se v roce 1921 se spojily v jedno město.

⁷¹ Karel KUNCIPÁL, *Archív města Strakonice 1367-1947*, inventář k fondu uloženém v SOKA Strakonice, Strakonice 1990, s. 4.

⁷² *Retrospektivní lexikon*, s. 328-334.

Původně malé textilní dílny se během 19. století rozšiřovaly a rychle se rozvíjel textilní průmysl ve městě. Na konci století zde působily čtyři továrny na výrobu fezů a továrna na výrobu rukaviček. Dále zde byly menší závody na výrobu obuvi, mýdla, svíček, lihových nápojů apod. Výše uvedené továrny na výrobu fezů se v roce 1899 sloučily v jednu Akciovou společnost rakouských továren na fezy, která měla hlavní sídlo ve Vídni. K rozvoji průmyslu ve městě nemalou měrou přispěla železnice. V roce 1893 se Strakonice staly dopravní křižovatkou, na které se protínal hlavní dopravní tah České Budějovice – Plzeň⁷³ s železniční trasou Březnice – Vimperk.⁷⁴ Kromě průmyslu se ve druhé polovině 19. století začal ve Strakonicích rozvíjet i obchod a služby. V roce 1863 došlo k založení prvního peněžního ústavu ve městě, jednalo se o Občanskou záložnu. V roce 1933 už v okrese existovalo celkem třiatdvacet peněžních ústavů.⁷⁵

Od roku 1918 byly Strakonice rovněž sídlem okresní správy politické. Politický okres strakonický se skládal ze tří soudních okresů: Strakonice, Horažďovice a Volyně. Pod jeho správu patřilo 183 obcí a 234 samostatně hospodařících celků.⁷⁶ Za okupace byly ke strakonickému politickému okresu připojeny ještě další oblasti. Jednalo se o Blatensko až k Březnici a zbývající část Vimperska a Prachaticka (pohraniční oblasti těchto okresů na základě Mnichovské dohody připadly Německu).⁷⁷

⁷³ Trasa České Budějovice-Plzeň vznikla už roku 1869.

⁷⁴ Simona KOTLÁROVÁ – Rudolf ULČ, *CD - virtuální procházka starými Strakonicemi*, in: Simona KOTLÁROVÁ (ed.), *Obecní kronika Strakonic 1916-1946*, Strakonice 2005.

⁷⁵ *Ottův slovník naučný nové doby*, svazek I, díl 6., Praha 1940, s. 408.

⁷⁶ R. G. ŠIMEK, *Strakonice*, s. 15.

⁷⁷ Jana SLEPIČKOVÁ, *Dějiny školství v regionu Strakonice*, diplomová práce, Pedagogická fakulta Západočeské univerzity, Plzeň 2003, s. 9.

Strakonicko mělo i za první republiky převážně zemědělský charakter.⁷⁸ Přes rozvíjející se průmysl a obchod byla stále převážná část obyvatelstva zaměstnána v zemědělství. Díky pozemkové reformě získali drobní zemědělci 1 400 ha půdy (jednalo se celkem o 1 157 zemědělců).⁷⁹

Po skončení první světové války bylo sídlo firmy na výrobu fezů přeneseno do Strakonice, zároveň byla továrna přejmenována na Akciovou společnost továren na fezy. Výroba byla postupně rozšířena o další sortiment: pokrývky, vlněné látky, barety, pletené zboží, autosukna atd. V roce 1937 bylo v továrně zaměstnáno 3 700 lidí. V roce 1919 byl ve městě založen další významný podnik - Jihočeská zbrojovka (později přejmenovaná na Českou zbrojovku), která se už během první poloviny 20. století stala velkým strojírenským podnikem. Zpočátku se závod soustředil na zbrojní výrobu, koncem dvacátých let se začala vyrábět kola, později ještě motorky a obráběcí stroje. Dalším významným strakonickým průmyslovým podnikem byly Pošumavské závody pro impregnaci dřeva založené roku 1920 a v roce 1928 zde byla ustavena společnost OTTAVIA, která se soustředila na výrobu pánských ponožek.⁸⁰ Kromě velkých závodů přetrvaly i domácí dílny, které zůstávaly

⁷⁸ Rozvrstvení obyvatelstva podle povolání v roce 1933. Zprávy státního úřadu statistického republiky Československé, roč. 14, 1933, s. 246-247. Citováno dle: Kateřina VOLDŘICHOVÁ, *Národní obec fašistická v politickém okrese Strakonice v období hospodářské krize (1930-1934)*, diplomová práce, Pedagogická fakulta Univerzity Jana Evangelisty Purkyně, Ústí nad Labem 200, s. 12.

Odvětví	SO Strakonice	SO Horažďovice	SO Volyně	Celkem
Zemědělství	13 620	10 670	11 144	35 434
Stavebnictví	1 825	873	2 581	5 279
Oděvní průmysl	2 416	329	561	3 306
Peněžnictví a obchod	1 325	790	854	2 969
Potravinářství	790	541	540	1 871
Zpracování kovů	998	374	341	1 713
Textilní průmysl	1 389	148	103	1 640
Dřevařský průmysl	759	376	457	1 592
Strojírenství	839	116	148	1 103

⁷⁹ V rostlinné výrobě dominovaly obiloviny, následovaly píce a pozdní brambory. Živočišná výroba se orientovala na chov vepřů, skotu a koní. R. G. ŠIMEK, *Strakonice*, s. 37-38.

⁸⁰ *Strakonice*, s. 24-26; K. KUNCIPÁL, *Archív města Strakonice*, s. 7; S. KOTLÁROVÁ – R. ULČ, *CD-virtuální procházka starými Strakonice*.

důležitým doplňkem průmyslu. Domácí závody se orientovaly pouze na průmysl textilní, oděvní a dřevařský.⁸¹

Hospodářský pokles se výrazně projevil už na konci dvacátých let v důsledku tuhé zimy v roce 1929 a následné neúrody, chřipkové a tyfóvé epidemie a v neposlední řadě i velké letní větrné smrště spojené s krupobitím, která na Strakonicku postihla dvě třetiny obcí a na Volyňsku dokonce všechny obce. Hospodářská krize třicátých let dolehla těžce i na strakonické firmy, docházelo k občasným dělnickým bouřím a někdy i stávkám. Nejdelší stávka textilních dělníků proběhla v roce 1933 a ačkoli trvala několik týdnů, nepodařilo se zabránit propuštění více jak poloviny pracovníků fezáren.⁸²

Zatímco v první polovině 19. století počet obyvatel okresu i města rostl, od osmdesátých let 19. století docházelo k stagnaci až poklesu obyvatelstva. V rozmezí let 1880-1930 ubylo v politickém okrese přes 8 000 obyvatel (jejich počet klesl z 89 727 na 81 597).⁸³ Klesající počet obyvatelstva se netýkal pouze Strakonicka, ale potýkal se s ním celý jih Čech. Převážně venkovské obyvatelstvo jižních Čech se začalo přesouvat do měst nebo odcházelo za hranice země.⁸⁴ Úbytek obyvatelstva souvisel i pomalým rozvojem celého jihočeského průmyslu. Přímo ve Strakonících stagnace přetrvávala až do dvacátých let 20. století, ale v dalších dvou desetiletích je možno sledovat zvyšování počtu obyvatelstva. Zatímco v roce 1921 měly Strakonice přes 7 000 obyvatel, v roce 1930 zde žilo už téměř 10 000 obyvatel. Zvyšoval se i počet domů, v roce 1921 jich bylo ve městě 607, v roce 1930 už 902.⁸⁵

Podle výsledků sčítání obyvatelstva v roce 1930 se většina obyvatel strakonického politického okresu přihlásila k římsko-katolickému náboženství (88%), za ním následovala Církev československá (4,3%), dále relativně málo početná skupina evangelíků (2,4%) a Českobratrská církev evangelická (2,3%). Za bezvěrce se prohlásilo pouze 1,8% obyvatel.⁸⁶

V roce 1933 pod správu strakonického politického okresu spadaly i školské záležitosti a instituce sociální péče, např. chorobinec, sirotčinec a okresní školka ve Strakonících, dále též dvě okresní nemocnice (ve Strakonících a ve Volyni).⁸⁷ Vedle okresního úřadu byly Strakonice za první republiky též sídlem dalších úřadů, např. okresního soudu, berní správy,

⁸¹ Nejmenší počet domácích podniků najdeme ve strakonickém soudním okrese (4), kde je vytlačily velké závody. Naopak nejvíce se jich nacházelo v soudním okrese Volyně (17). Blíže R. G. ŠIMEK, *Strakonice*, s. 235.

⁸² J. Z. CVRČEK, *Strakonice*, s. 357-359.

⁸³ *Retrospektivní lexikon*, s. 40.

⁸⁴ Vlastislav HÁUFLER, *Ekonomická geografie Československa*, Praha 1984, s.87.

⁸⁵ *Retrospektivní lexikon*, s. 298-299.

⁸⁶ R. G. ŠIMEK, *Strakonice*, s. 203.

⁸⁷ TAMTÉŽ, s. 15.

berního úřadu, katastrálního měřického úřadu, četnické stanice, okresního četnického velitelství a pátrací stanice aj.

Strakonice žily samozřejmě také kulturním a především spolkovým životem. Okresní osvětový sbor pořádal každý měsíc literární večírky, díky němu přijížděli do města přední jihočeští politici a spisovatelé. Přispěl k rozvoji ochotnického divadla, spravoval muzejní sbírky, u jejichž počátků stál okresní školní inspektor Jan Dyk. Muzeum vzniklo v roce 1920 a bylo umístěno v části strakonického hradu. Občané města mohli využívat poměrně rozsáhlou městskou knihovnu a několik knihoven menších. Ve městě dále působil pěvecko-hudební spolek Zvon. Sportovní vyžití zajišťovala tělovýchovná jednota Sokol založená ve Strakonicích již v roce 1868. Na konci dvacátých let se ustavily její pobočky a později i samostatné sokolské jednoty v okolních obcích. Dále ve Strakonicích existovaly různé sportovní kluby. Charitativní činnosti se věnoval Spolek čsl. Červeného kříže a Podpůrná jednota Karel Havlíček Borovský. V roce 1896 byl ve Strakonicích otevřen Spolkový dům, který měl do roku 1926 největší sál ve městě, kde se konaly veškeré větší oslavy a kde se také nacházel městský biograf. V roce 1926 byl postaven nový sál v hostinci U Bílého vlka, kde v roce 1927 vznikl druhý biograf.⁸⁸

⁸⁸ S. KOTLÁROVÁ – R. ULČ, *CD - virtuální procházka starými Strakonice*.

3 VÝVOJ ŠKOLSTVÍ V OKRESE STRAKONICE

3.1 Vývoj školství do vzniku Československa

První zmínka o škole ve Strakonících se nachází v listině z 5. listopadu 1318. Vilém Strakonický zde potvrzuje privilegia maltézského řádu „*na dvorec proti škole před hradem a mlýnem i tutěž školu s vesnicí řečenou Bezděkov na druhém břehu říčky Volyňky a kostel v Lomu se správou duchovní*“. Zda byla tato škola vskutku zřízena Řádem Maltézských rytířů, nebo byla-li zde již před r. 1225, kdy Bavor věnoval část hradu s několika osadami maltézskému řádu, nebylo určeno.⁸⁹

Druhá zmínka o strakonické škole pochází z roku 1373, kdy pražský arcibiskup podával papeži zprávu o řádu sv. Jana Jeruzalémského ve Strakonících a v Praze. Na přelomu 16. a 17. století zde byly již dvě městské školy: řádová katolická škola a utrakvistická škola, která byla vedená knězem podobojí.

Ve 13. a 14. století měly i jiné obce a městečka v okolí Strakonice vlastní školy. Existence školy ve Volyni se předpokládá už v době Karla IV., zatímco v Horažďovicích byla škola pravděpodobně založena již ve 13. století, kdy Bavor I. věnoval johanitům kostel a „*pět městišť domovních*“. V těchto třech uvedených obcích byly patrně v 16. a 17. století městské latinské školy, jejichž učitelé byli na svá místa dosazováni rektorem pražské akademie.⁹⁰

Za vlády Marie Terezie byly zakládány i v menších osadách školy triviální při každém farním kostele a v horských osadách vznikaly školy pokoutní, z nichž mnohé byly později přeměněny na školy filiální. Seznam škol z doby Josefa II. uvádí, že v roce 1787 bylo v Prácheňském kraji celkem 100 škol s 15 618 dětmi, z nichž však navštěvovalo školu jen čtyřicet procent, tj. 6 857. V následujících desetiletích vzrostl počet škol na 177, počet dětí se neuvádí.⁹¹

Roku 1770 byla ve Strakonících nákladem obce zřízena škola u kostela svaté Markéty, která byla v roce 1776 guberniem v Praze přeměněna na německou trojtřídní školu. Jejím ředitelem byl Jan Hrubý, člen maltézského řádu. Velká povodeň v únoru 1784 však školu poškodila natolik, že musela být uzavřena. Rok poté byl koupen dům od měšťana Josefa

⁸⁹ Jan DYK, *Popis politického okresu*, s. 4.

⁹⁰ TAMTÉŽ, s. 5.

⁹¹ TAMTÉŽ, s. 9.

Vodičky pro vystavění nové školní budovy. Roku 1786 se stávající trojtřídní německá škola změnila na školu hlavní a vyučování v ní probíhalo až do roku 1848 německy.⁹²

Vyšší vzdělání Strakonice nenabízely a teprve zrušení jezuitského řádu přineslo městu možnost získat vlastní střední školu. Vláda totiž měla zájem na přeložení jezuitského klatovského gymnázia do Strakonice, tento záměr se však neuskutečnil a školu získal Písek (K tomu více a podrobněji v podkapitole 4. 1.).⁹³

Od roku 1815 byla při strakonické hlavní škole zřízena preparanda – tehdejší učitelství ústav, který poskytoval vzdělání k vykonávání učitelství povolání. I žáci této hlavní školy mohli později nastoupit do preparandy. Od roku 1815 do roku 1847 bylo na preparandě 181 posluchačů. Jednalo se o tři až šesti měsíční přípravný kurz.⁹⁴ V této hlavní škole bylo také zřízeno vyučování ženským ručním pracím pro dívky, které obstarávala industriální učitelka. Školu spravovali maltézští řeholníci, kteří zde teprve od začátku roku 1848 vyučovali česky, o rok později byla preparanda při škole zrušena.⁹⁵

Velmi významný pro strakonické školství byl rok 1867. Do této doby sloužila pro Strakonice, Bezděkov a přilehlé obce společná hlavní škola a právě Bezděkov získal v roce 1867 vlastní trojtřídní školu, ke které byly přičleněny i okolní obce. Ve Strakonici byla roku 1867 vystavěna nová školní budova na náměstí a město mohlo samostatně volit ředitele a učitelství sbor, současně odstoupili řádoví kněží - učitelé a škola se tím odpoutala z pravomoci maltézského řádu. Od roku 1868 pak nastoupil do školy první světský učitel – Jan Kukla.⁹⁶ Po vydání nových školských zákonů v letech 1869-1870 se stala dosavadní čtyřtřídní hlavní škola obecnou školou o pěti třídách.⁹⁷ Od roku 1877 byla tato obecná škola rozdělena na dvě pětitřídky - chlapeckou a dívčí - pod společnou správou.⁹⁸

Roku 1867 byla ve městě zřízena dvoutřídní pokračovací škola, která měla poskytovat odborné vzdělání budoucím dělníkům. V souladu s novými školskými zákony však tato škola

⁹² *Strakonicko – vlastivědný a národopisný sborník šumavského podhůří*, roč. 2, č. 1, 1936, s. 44-47.

⁹³ J. Z. CVRČEK, *Strakonice*, s. 222.

⁹⁴ Učitelství ústavy byly většinou zřizovány při normálních školách, první normální školy v českých zemích vznikly v Praze a Brně. Většina vyučování probíhala na hlavních školách v němčině (v mateřském jazyce se vyučovalo pouze v první a zčásti v druhé třídě). V normálních školách výuka probíhala pouze v němčině. V preparandě se budoucí učitel připravoval jak po stránce teoretické - seznamoval se s pedagogikou a didaktikou, tak po stránce praktické - hospitoval u zkušených učitelů. M. NOVOTNÝ a kol., *Dějiny vyššího školství*, s. 64; Jana BRČÁKOVÁ, *Český učitelství ústav v Českých Budějovicích v letech 1905-1920*, diplomová práce, Historický ústav Jihočeské univerzity, České Budějovice 2005, s. 20.

⁹⁵ J. SLEPIČKOVÁ, *Dějiny školství*, s. 16; R. G. ŠIMEK, *Strakonice*, s. 17.

⁹⁶ J. Z. CVRČEK, *Strakonice*, s. 283-284.

⁹⁷ Ve školním roce 1870/1871 za ředitelování Jana Kukly na škole působilo pět učitelů a jeden podučitel a navštěvovalo ji 1 020 dětí (z toho 699 denní vyučování a 330 nedělní opakovací hodiny).

⁹⁸ Ivana HAVELCOVÁ, *Obraz veřejného života ve Strakonici v 19. století*, diplomová práce, Pedagogická fakulta Jihočeské univerzity, České Budějovice 1994, s. 50.

byla o čtyři roky později přeměněna na měšťanskou školu chlapeckou a dívčí. V letech 1887-1888 byla pro ni vystavěna nová budova na místě bývalých kasáren.⁹⁹

Pro obecnou školu zřízenou v Bezděkově¹⁰⁰ byla rovněž v roce 1867 dostavěna nová budova. Zpočátku byla škola pouze trojtřídní, s přibývajícími žáky byla rozšiřována o čtvrtou a v roce 1883 o pátou třídu. V Strakonicih existovala také soukromá dvoutřídní škola německo-židovská. Židovská obec ji založila v roce 1858 a vyučování v ní probíhalo až do roku 1909.¹⁰¹

Kromě těchto škol existovaly ve Strakonicih v druhé polovině 19. století i školy odborné. Jak bylo uvedeno výše, v roce 1867 byla založena pokračovací škola pro učňovský dorost, která však byla přeměněna na chlapeckou měšťanskou školu. V roce 1883 vydalo ministerstvo nařízení o pokračovacích průmyslových školách pro učně. Ihned po tomto nařízení vznikly tyto školy i ve Strakonicih, Volyni a Horažďovicích. Na venkově byly v devadesátých letech zřizovány pokračovací hospodářské kurzy pro zemědělskou mládež. Návštěva těchto kurzů však byla dobrovolná a výuka probíhala pouze po dobu sedmi měsíců, celkem 7-8 hodin týdně.¹⁰²

V roce 1893 bylo schváleno zřízení odborné školy pro ženská povolání. Jednalo se o jednorocní pokračovací kurz pro dívky, které ukončily měšťanskou školu. Patřila k nejstarším školám tohoto druhu v Čechách, ale nemohla po několik let získat státní podporu, protože byla pouze doplňkem obecného školství. Strakonice se ji proto v roce 1897 rozhodly změnit na samostatnou dívčí průmyslovou školu. V roce 1908 se škola nazývala Ženská průmyslová škola, byla už dvoutřídní a spadala pod ministerstvo veřejných prací. V roce 1916 k ní byla přičleněna dvoutřídní živnostenská pokračovací škola.¹⁰³

Větší význam pro strakonické školství měl rok 1895, kdy ve městě vznikly tři nové školy. Po výše uvedených ne příliš zdařilých pokusech byla již natrvalo založena živnostenská škola. Dále byla z důvodu neustálého rozšiřování průmyslové výroby založena Státní odborná škola pro průmysl stávkařský a pletařský. Účelem této školy bylo poskytovat odborné teoretické a praktické vzdělání pro výchovu dělníků, dílovedoucích a stávkařů.¹⁰⁴ Jednalo se o dvouletou školu, která byla rozdělena na denní školu, na večerní a nedělní kurzy. Se založením školy stát souhlasil pod podmínkou, že město poskytne pro školu místnosti, světlo,

⁹⁹ Strakonice, s. 50.

¹⁰⁰ Roku 1869 byl Bezděkov prohlášen za město s názvem Nové Strakonice. J. DYK, *Popis politického okresu*, s. 28.

¹⁰¹ R. G. ŠIMEK, *Strakonice*, s. 17.

¹⁰² J. DYK, *Popis politického okresu*, s. 24.

¹⁰³ R. G. ŠIMEK, *Strakonice*, s. 102.

¹⁰⁴ S. KOTLÁROVÁ- R. ULČ, CD – *virtuální procházka starými Strakonici*; J. DYK, *Popis politického okresu*, s. 25.

otop a školníka. Ve stejném roce byla zřízena také odborná hospodářská škola. V jistém smyslu nahradila pokračovací hospodářské kurzy. Byla určena venkovské mládeži, která ukončila obecnou školu a měla jí poskytnout vzdělání v zemědělské oblasti. Škola byla dvoutřídní. Vyučovalo se však jen dvakrát pět zimních měsíců (od listopadu do dubna).¹⁰⁵

Ve Volyni vznikla v roce 1882 živnostenská škola, kterou nejdříve vydržovala obec a v roce 1903 byla převzata do zemské správy. V roce 1924 byla přeměněna na Zemskou školu průmyslovou a byla na ní zřízeny dvě oddělení, první pro zedníky a tesaře, druhé pro truhláře a soustružníky.¹⁰⁶

¹⁰⁵ V letech 1895-1918 navštěvovalo školu 640 žáků. R. G. ŠIMEK, *Strakonice*, s. 29-30; J. DYK, *Popis politického okresu*, s.25- 26

¹⁰⁶ R. G. ŠIMEK, *Strakonice*, s.34.

3.2 Vývoj školství v letech 1918-1948

V době samostatného Československa zůstala velká část škol v strakonickém politickém okrese zachována z doby před první světovou válkou a řada nových byla založena. Město Strakonice se soustředilo především na budování středního a odborného školství, ale i obecným školám se snažilo nabídnout lepší podmínky.

Školní budova obecné školy chlapecké a dívčí ve Strakonících na náměstí byla stará šedesát let a přestala vyhovovat potřebám školy. Proto byla v roce 1931 otevřena nová budova, do níž se škola přestěhovala a začala se nazývat Obecné školy Masarykovy. V době protektorátu zde bylo, stejně jako v jiných školách, ubytováno německé vojsko. Proto byla škola během války zavřena a žáci museli docházet do jiných škol. Vyučování nebylo obnoveno ani po osvobození, protože v budově pobývala americká posádka a teprve v roce 1946 se do školy opět vrátili žáci.¹⁰⁷

Měšťanská škola ve Strakonících zaznamenala po první světové válce nárůst počtu žáků, proto byla v roce 1922 administrativně rozdělena na školu chlapeckou a dívčí. Každá škola měla vlastní ředitelství a učitelský sbor, ale působily stále ve stejné budově. S větším počtem žáků bylo nutné zřizovat pobočné třídy. V roce 1933 měla chlapecká škola tři třídy a tři pobočky, měšťanská škola dívčí tři třídy a dvě pobočky.¹⁰⁸

V roce 1933 ve strakonickém školním okrese existovalo osmdesát obecných škol¹⁰⁹. Ve Strakonících, Horažďovicích a Volyni se obecné školy dělily na dívčí a chlapecké, v ostatních obcích byly smíšené. V roce 1933 navštěvovalo obecné školy celkem 8 247 dětí a na jednu třídu připadalo průměrně čtyřicet žáků. V učitelském sboru převládali muži (70%). Okres měl dále sedm státních měšťanských škol a jednu soukromou měšťanskou školu dívčí v Horažďovicích. Ve Strakonících, Volyni a Horažďovicích byly po jedné chlapecká a dívčí měšťanská škola, ve Volenicích byla tato škola smíšená. Po celou dobu existence první republiky se okres potýkal s nedostatečným počtem těchto škol. Průměrný počet žáků v jedné třídě činil 48, ovšem na některých školách byly třídy i o 74 žácích. Zatímco od roku 1918 bylo postaveno patnáct škol obecných, počet měšťanských škol se zvýšil pouze o jednu školní budovu.¹¹⁰

¹⁰⁷ R. G. ŠIMEK, *Strakonice*, s. 17; S. KOTLÁROVÁ - ULČ, R., CD - *virtuální procházka starými Strakonice*.

¹⁰⁸ J. Z. CVRČEK, *Strakonice*, s. 347; R. G. ŠIMEK, *Strakonice*, s. 18.

¹⁰⁹ Devatenáct jednotřídních, devětadvacet dvojtřídních, patnáct trojtřídních, šest trojtřídních a jedenáct pětítřídních.

¹¹⁰ R. G. ŠIMEK, *Strakonice*, s. 25-27.

V odborném a středním školství město navazovalo na stav před první světovou válkou. Nadále zde existovala živnostenská škola, která v roce 1925 získala souhlas od obce s rozdělením na všeobecnou živnostenskou školu pokračovací a odbornou kovodělnickou. K dalšímu rozšíření došlo v třicátých letech, kdy byla otevřena třída holičská, zámečnická, stavební a kupecká.¹¹¹

Ve Strakonících pokračovala ve vyučování také Odborná škola pro ženská povolání. Ta byla po roce 1918 podřízena Ministerstvu školství a národní osvěty, osnovy a organizace byly zreformovány a sjednoceny. Škola se skládala z pěti odborných odvětví¹¹² a navštěvovalo ji průměrně 120 dívek ročně. Škola byla později prodloužena na tři roky a v roce 1949 byla přeměněna na zdravotní školu.¹¹³ Ke vzdělání dívek kromě toho sloužila i Hospodyňská škola založená v říjnu 1923. Byla pod správou Ministerstva zemědělství a zemského úřadu. Škola byla určena pro dívky, které vychodily obecnou nebo měšťanskou školu. Její absolvování bylo podmínkou k dalšímu studiu pro budoucí učitelky hospodyňské školy. Měla připravovat k výdělečné činnosti budoucí hospodyně, kuchařky apod. Škola byla jednorocní a teoretické vzdělání bylo doplňováno praxí. K tomu účelu sloužila zařízení kuchyně s pekárnou, prádelnou, žehlírnou či mlékárnou. Ke škole patřil internát, kde byly dívky ubytovány. Za deset let od vzniku školy absolvovalo školu 356 dívek. Hospodyňská škola byla v době druhé světové války zavřena, protože v jejím internátu byla ubytována německá vojenská posádka a vyučovací prostory sloužily německým žákům. Studentky musely tedy docházet do školy hospodářské. Po osvobození zde krátkou dobu pobývala vojenská americká posádka.¹¹⁴

Stávkařskou školu, která ve městě existovala od roku 1895, převzalo se vznikem republiky Ministerstvo školství a národní osvěty. Počet žáků se zvyšoval a v jednotlivých letech kolísal, nejvíce žáků měla škola ve školním roce 1928/1929, kdy zde bylo čtyřiapadesát řádných studentů, tři mimořádní a do odborného večerního vzdělávacího kurzu docházelo

¹¹¹ Škola byla umístěna v měšťanských školách. Vyučování mohlo probíhat pouze v neděli nebo ve všední dny po skončení vyučování měšťanských škol. Teprve v roce 1931 se podařilo najít vhodné prostory, na jejichž úpravu si škola musela půjčit. S. KOTLÁROVÁ - ULČ, R., CD - *virtuální procházka starými Strakonícemi* a též J. SLEPIČKOVÁ, *Dějiny školství*, s. 33-34.

¹¹² Byly to: Dvouletá škola rodinná, Živnostenská pracovní šatů, pětiměsíční škola pro vedení domácnosti, Lidové a speciální kurzy pro šití prádla, šatů a vaření a Dvoutřídní odborná živnostenská škola pokračovací pro učednice živností oděvních.

¹¹³ J. SLEPIČKOVÁ, *Dějiny školství*, s. 32-33.

¹¹⁴ R. G. ŠIMEK, *Strakonice*, s. 31-33; S. KOTLÁROVÁ - ULČ, R., CD - *virtuální procházka starými Strakonícemi*.

jednapadesát žáků. V roce 1935 byla stávkařská škola ve Strakonících zrušena a přestěhovala se do Brna.¹¹⁵

Ve Strakonících nadále působila také hospodářská škola, která podléhala Ministerstvu zemědělství a zemskému úřadu.¹¹⁶ Při škole byla v roce 1929 zřízena odborná zemědělská poradna, která ve spolupráci s odborníky udílela zemědělcům odborné rady. Během druhé světové války byla činnost školy přerušena a po válce již nebyla obnovena.¹¹⁷

Za první republiky se Strakonice dočkaly také své první skutečné střední školy. V roce 1920 zde bylo založeno městské reálné gymnázium, které bylo v roce 1924 převzato do státní správy. V prvním roce byla škola umístěna provizorně v prostorách zámku, v dalších letech obsazovala postupně budovu bývalé radnice. V té sídlila až do roku 1957, tehdy se však už jednalo o jedenáctiletou střední školu.¹¹⁸

Odborné školství se rozvíjelo v celém strakonickém okrese. Pokračovací živnostenské školy byly zřízeny v Horažďovicích, Volyni, Vacově, Radomyšli, Štěkni a Rábí. Ve Volyni fungovala hospodářská škola a již výše zmiňovaná průmyslová škola. Roku 1922 bylo ve Štěkni založeno soukromé učiliště Anglických panen, které bylo spojeno s internátem. Škola byla určena pro dívky, které vyšly měšťanskou školu. Žákyně se učily cizím jazykům, ženským ručním pracím, zpěvu, hře na piano apod.¹¹⁹

¹¹⁵ R. G. ŠIMEK, *Strakonice*, s. 100-101; S. KOTLÁROVÁ - ULČ, R., CD - *virtuální procházka starými Strakonícemi*.

¹¹⁶ Školu navštěvovalo v letech 1918-1932 celkem 622 žáků.

¹¹⁷ R. G. ŠIMEK, *Strakonice*, s. 29-30; S. KOTLÁROVÁ - ULČ, R., CD - *virtuální procházka starými Strakonícemi*.

¹¹⁸ M. TREYBAL, *50 let gymnasia*, s. 14.

¹¹⁹ J. DYK, *Popis politického okresu*, s. 26.

4 STRAKONICKÉ GYMNÁZIUM V LETECH 1920-1948

4.1 Založení gymnázia v roce 1920

Možnost zřízení střední školy ve Strakonících se poprvé objevila v druhé polovině 18. století, v roce 1777, kdy vláda uvažovala o přeložení bývalého klatovského jezuitského gymnázia do Strakonice. Gymnázium mělo být pětileté a v prvních třech letech se na něm mělo vyučovat česky, poté by se přešlo na němčinu. Aby si město zajistilo podporu tohoto plánu, vypravila se deputace dvou strakonických radních 4. srpna 1777 do Písku ke krajskému hejtmanovi. Hejtman Lorenc jim pomoc slíbil, ale potají o všem informoval píseckého purkmistra, který odjel do Prahy a vyjednal přenesení klatovského gymnázia do Písku. Rok nato byla klatovská škola přeložena do Písku. Jako náhrada měl být další rok přemístěn krajský úřad z Písku do Strakonice, což se ale neuskutečnilo.¹²⁰

Podruhé mohly Strakonice získat střední školu až na začátku 20. století. V roce 1906 byla v Kašperských Horách zřízena německá reálka, v návaznosti na to měl vzniknout v Pošumaví také nový český ústav. Rakouská vláda ho chtěla umístit do Strakonice. Z národnostních důvodů se však samy Strakonice školy vzdaly ve prospěch Sušice. Odůvodnění znělo, že je české školy více potřeba ve městě na národnostní hranici. Toto oficiální stanovisko však neobsahovalo i další možné důvody pro odmítnutí nové školy, a to byly především obavy z finančních závazků.¹²¹

Teprve po vzniku Československé republiky byly snahy města úspěšné. Do věci se zapojil přednosta politické správy ve Strakonících Julius Krninský.¹²² Ten ihned po svém nástupu do funkce v roce 1919 za spolupráce s dalšími strakonickými činiteli sestavil přesný plán hospodářského a kulturního rozvoje okresu. Do programu kulturní práce zařadil na prvním místě zřízení střední školy ve městě. Na jeho pokyn připravil okresní školní inspektor Jan Dyk přesná data, která odůvodňovala oprávněnost vzniku školy. V červenci 1919 se o této věci jednalo na schůzi okresní školní rady i v městské radě, která poté podala žádost na ministerstvo školství a národní osvěty o zřízení státního reálného gymnázia ve Strakonících. V žádosti bylo zdůrazněno, že město je přirozeným střediskem pro území s více než 100 000 obyvatel a samotné město Strakonice se rychlým tempem zvětšuje především díky rozvíjející

¹²⁰ J. Z. CVRČEK, *Strakonice*, s. 222-223.

¹²¹ TAMTÉŽ, s. 314-315.

¹²² Není-li uvedeno jinak, vychází text této kapitoly z práce *Dvacet pět let státního reálného gymnasia*.

se průmyslové výrobě.¹²³ Podle těchto odhadů měla škola mít přibližně 260 studentů (ve školním roce 1927/1928, kdy už měla škola všech osm ročníků, ji navštěvovalo celkem 263 studentů, takže odhady byly velice přesné). Dále se předpokládalo, že se počet studujících bude ještě zvyšovat, což se v následujících letech také potvrdilo. Škola měla mít i význam pro českou menšinu žijící v přilehlém úseku Pošumaví směrem k Vimperku, přičemž menšinová střední škola v Sušici tím neměla být nijak poškozena.

Ministerstvo na žádost dlouho nereagovalo. Zřízení nové státní školy pro ministerstvo vždy znamenalo vysoké finanční náklady a ministr školství Gustav Habrmann se navíc obával, že nový ústav bude konkurencí české střední škole v Prachaticích a Sušici.¹²⁴ Obecní zastupitelstvo se tedy dne 18. června 1920 rozhodlo, že zřídí městské reálné gymnázium na vlastní náklady. Dne 25. června byla odeslána druhá žádost na ministerstvo, ve které město žádalo o povolení zřídit reálné gymnázium typu B.¹²⁵ Ihned byl také proveden předběžný zápis ve školách okresu a v okolních městech (Blatné, Volyni, Vimperku a Horažďovicích), při němž se přihlásilo 118 dětí, z toho 102 do první třídy a 16 žáků do druhé třídy.¹²⁶ Za zřízení školy se v další samostatné zprávě zaslané na ministerstvo přimlouval i přednosta okresní politické správy Krninský.

Druhé žádosti Strakonice ministerstvo výnosem ze 30. července 1920 vyhovělo a povolilo otevřít první třídu městského reálného gymnázia typu A od počátku školního roku 1920/1921. S tímto povolením však ministerstvo určilo i velmi tvrdé podmínky pro město. Ve čtvrtém a pátém bodě zakládací listiny stálo, že státní školské správě nevzniknou zřízením a provozováním ústavu žádné výlohy nebo finanční závazky na dalších deset let. Podle tohoto dokumentu by to stav státních financí nezvládl. Pátý bod ještě výslovně doplňoval, že „*ředitele a veškeré síly učitelské opatří město Strakonice výlučně na svůj náklad*“.¹²⁷

Toto opatření nebylo obvyklé, většinu ostatních nově zřizovaných středních škol financoval stát. Splnění těchto finančních podmínek by pro město znamenalo obrovské výdaje, které by neumožnily financovat další městské aktivity a město by na tyto podmínky skutečně nemohlo přistoupit. Přednosta okresní politické správy Krninský přeposlal uvedenou zakládací listinu městské radě, která ji obdržela teprve 24. srpna 1920. Změnil však

¹²³ SOKA Strakonice, *Archiv města Strakonice*, inv. č. 773, sign. X5, kart. 187, Gymnázium.

¹²⁴ Tyto obavy nebyly odůvodněné, protože většina studentů dříve odcházela hlavně na školy do Písku, Českých Budějovic nebo do Plzně.

¹²⁵ SOKA Strakonice, *Archiv města Strakonice*, inv. č. 773, sign. X5, kart. 187, Gymnázium.

¹²⁶ J. Z. CVRČEK, *Strakonice*, s. 342.

¹²⁷ *Osmá roční zpráva státního reálného gymnázia v Strakonici za školní rok 1927-1928*, Strakonice 1928, s. 7.

její znění. Část, v níž se psalo o povinnosti financovat školu po příštích 10 let, nahradil obratem „pro nejbližší dobu“.¹²⁸

Přestože bylo město o výnosu ministerstva informováno až na konci srpna, rozhodlo se už od 1. září otevřít první třídu městského reálného gymnázia typu A. Byl vypsán konkurz na časově omezené místo ředitele. Už 27. srpna byl jednomyslně zvolen ředitelem František Kukrál, profesor státního reálného gymnázia v Pelhřimově, který v tu dobu byl u příbuzných v Dolním Poříčí. Mohl se tedy okamžitě ujmout své funkce a začít s přípravou na školní rok. Na všechny přípravné práce zbývaly jen čtyři dny. Nově zvolený ředitel musel dojet do Prahy, kde uvědomil školní úřady, zemskou školní radu a ministerstvo školství o svém jmenování a vyžádal si také dovolenou. Tu potřeboval, neboť státu neměly s provozem školy vzniknout žádné finanční náklady a žádný profesor státní střední školy tedy nemohl být dán k dispozici strakonické škole. Profesoru Kukrálovi byla povolena neplacená dovolená. Nový ředitel získal ještě dalšího učitele v Písku, suplujícího profesora Dalibora Štěpána. Městská rada pronajala od maltézského řádu dvě místnosti v prvním poschodí maltézského zámku. Veliká jídelna sloužila jako učebna, rohová místnost jako sborovna, ředitelna a místnost pro všechny sbírky. Chybělo samozřejmě jakékoliv vybavení. Část potřebného nábytku zapůjčila správa maltézského panství, na nově založeném ústavu došly uplatnění i vyřazené lavice ze starostrakonické obecné školy. Kromě toho byl v těchto prostorách zřízen i byt pro ředitele školy.

Zápis žáků probíhal teprve 28. srpna, přihlásilo se osmdesát žáků a žákyň hlavně z měšťanské školy. Přijato bylo devětapadesát žáků, z toho dva privatisté. Z celkového počtu přijatých dětí bylo sedmnáct dívek a dvačtyřicet chlapců, během roku nastoupil další privatista z jiné školy. Jelikož byl o studium veliký zájem, byly přijaty především nejstarší děti. Ty mladší byly pro nedostatek místa odkázány na příští rok. V následujícím roce byla většina z nich po přijímacích zkouškách zařazena ihned do druhé třídy. Aby tito žáci, kteří byli nepřijati bez vlastní viny, mohli složit další rok přijímací zkoušku, připravoval je po celý rok zdarma ředitel Kukrál – vždy v neděli dopoledne ve třídě v budově školy. Teprve 21. dubna 1921 udělil ministr školství škole právo veřejnosti, které se vztahovalo už na rok 1920/1921.¹²⁹

¹²⁸ Srov. *Osmá roční zpráva*, s. 7 a SOKA Strakonice, *Archiv města Strakonice*, inv. č. 773, sign. X5, kart. 187, Gymnázium.

¹²⁹ SOKA Strakonice, *Archiv města Strakonice*, inv. č. 773, sign. X5, kart. 187, Gymnázium.

4.2 Správa školy, školní budovy a proces postátnění

Co se týče správy a provozování školy, existovaly dvě sféry: v oblasti vyučování spadala škola pod státní úřady. Musela se řídit osnovami a předpisy platnými pro státní střední školy a podléhala doзору školních úřadů (na rozdíl od státních škol však referent ústavu vykonával každý rok inspekci a teprve po ní dával návrh na udělení práva veřejnosti). Do této vnitřní školské sféry nemohlo město, jako soukromý zřizovatel, zasahovat. Ředitel i profesorský sbor podléhali v tomto směru pouze školním úřadům. Naproti tomu v oblasti hospodářské rozhodoval pouze zřizovatel, tedy město.¹³⁰

Ve Strakonících bylo k tomuto účelu zřízeno kuratorium městského reálného gymnázia, které mělo předsedu, místopředsedu, jednatele, zapisovatele a pokladníka.¹³¹ Kuratorium předkládalo návrh rozpočtu městu, později městu a okresní správní komisi, která se od roku 1921 stala druhým provozovatelem školy. Po schválení rozpočtu už kuratorium hospodařilo samostatně.

Dne 9. ledna 1921 byl přijat návrh ředitele školy, aby se na financování podílelo nejen město, ale i okresní správní komise ve Strakonících. Toto rozhodnutí bylo přijato se zpětnou účinností od založení ústavu a bylo opodstatněné, protože do školy docházeli žáci z celého okresu. Na gymnázium se dokonce odhodlal přispívat i sousední horažďovický okres, ze kterého do Strakonic dojíždělo mnoho žáků.¹³² O této doby se kuratorium skládalo z dvanácti členů. Půlku výdajů školy krylo město, proto obsadilo šest pozic, druhou půlku financoval okres, který získal zbytek míst.¹³³ Za okresní správní komisi přišel do kuratoria její předseda Václav Mareš, který však zemřel ještě před postátněním školy v roce 1924.

Kuratorium se snažilo, aby byla škola co nejdříve postátněna, zejména aby stát převzal osobní náklady učitelů. Otázka zestátnění však narážela na problém s umístěním školy. Škola by musela být umístěna ve vlastní budově a být dobře vybavena. Muselo se tedy rozhodnout, zda se bude stavět nová budova nebo se pro tento účel adaptuje nějaká starší. Stavbu nové budovy pro budoucích předpokládaných šestnáct tříd by však město finančně nezvládlo. Proto bylo rozhodnuto upravit městskou radnici na Velkém (tehdejším

¹³⁰ Není-li uvedeno jinak, vychází text této části práce z publikace *Dvacet pět let státního reálného gymnasia*.

¹³¹ Předsedou kuratoria byl starosta města Miroslav Javornický, dále v něm zasedal Emil Cedl (knihař), Jaroslav Hájek (poslanec Národního shromáždění), Josef Hyška (politický revizor), Edmund Janda (ředitel okresní nemocenské pokladny), Julius Krninský (místodržitelský rada), František Kukrál (ředitel reálného gymnázia), Václav Mareš (předseda okresní správní komise), Karel Nový (ředitel hospodářské školy), Františka Rektoříková (manželka lékárníka) a Stanislav Žima (advokát).

¹³² *Třetí roční zpráva reálného městského reálného gymnasia v Strakonících za školní rok 1922-23*, Strakonice 1923, s. 4.

¹³³ SOKA Strakonice, *Archiv města Strakonice*, inv. č. 773, sign. X5, kart. 187, Gymnázium.

Masarykově) náměstí, ve které byly do té doby umístěny obecní úřadovny, okresní správní komise a okresní soud. Budova tvoří dominantu náměstí a byla postavena v roce 1903, ozdobena je barevnými sgrafity podle návrhu Mikoláše Alše.¹³⁴

Adaptace radniční budovy probíhala postupně. V roce 1921 bylo upraveno druhé patro, odkud se vystěhovala okresní správní komise do vlastní nově upravené budovy. V tomto patře tak vznikly čtyři učebny a pět místností pro sbírky. Přechodně se tři místností užívalo jako ředitelny, sborovny a bytu pro školníka.¹³⁵ V roce 1922 měla škola už šest tříd, z toho důvodu byla upravena zadní část prvního patra na dvě učebny a kabinet. O prázdninách 1927 byly provedeny úpravy dalších prostor, z níž se vystěhoval soud, který sídlil v části prvního poschodí a v přízemí, do vlastní nové budovy. Při příležitosti úpravy a předání celé budovy k potřebám školy byla dokonce 28. srpna 1927 uskutečněna slavnost. Od této doby měla škola k dispozici 10 učeben, což stačilo až do roku 1929/1930. V tomto roce uvolnilo město pro potřeby školy druhé patro vedlejší budovy, kde byly zřízeny tři nové učebny. Při úpravách těchto prostor vznikla chodba, které propojovala druhé patro obou budov. Posledního rozšíření se škole dostalo ve školním roce 1938/1939, kdy jí byly přiděleny další dvě třídy v nově vystavěné obecní budově, která stála na dvoře školy. Potřebám školy sloužila od roku 1929 také botanická zahrada, která vznikla úpravou obecní zahrady a ve stejném roce začala při škole fungovat meteorologická stanice, kterou vedl učitel obecné školy ve Strakonících I. Josef Zoubek.¹³⁶

Protože náklady na vlastní budovu byly poměrně malé, mohlo být více prostředků investováno do vnitřního vybavení školy a do nákupu učebních pomůcek. Tímto město splnilo dva hlavní požadavky, aby mohla být škola zestátněna, tj. zajištění vyhovující školní budovy a odpovídajícího vnitřního zařízení.

K urychlení postátnění přispěla nejvíce společná akce šesti městských středních škol. Jednalo se o školy v Českém Brodě, Ivančicích, Jaroměři, Přívoze, Tišnově a Strakonících. Zástupci těchto měst jednali v Praze v květnu 1921, Strakonice tam zastupovali starosta města Dyk a ředitel Kukrál. Při této schůzce v Obecním domě za přítomnosti zástupců všech šesti

¹³⁴ Adaptování radnice na budovu střední školy bylo pro město výhodné hned dvakrát. Jednak pořídilo škole vyhovující budovu s malými náklady pouze na úpravy a jednak se tím zbavilo nevýhodného pronájmu radnice soudu na 100 let za velmi malý nájem, který nestačil ani na udržovací náklady. Navíc přeměnou budovy radnice na gymnázium, bylo docíleno toho, že ministerstvo spravedlnosti postavilo pro soud vlastní novou budovu a ministerstvo vnitra novou budovu pro okresní politickou správu, která byla provizorně umístěna v budově vedle radnice. Tímto krokem tak město vyřešilo nejen umístění gymnázia, ale získalo zároveň nové státní budovy.

¹³⁵ Protože nebyly adaptační práce v budově hotové do začátku školního roku, vyučovalo se na počátku školního roku 1921/1922 částečně ještě v zámku, částečně v hospodářské škole a přes půl měsíce v obecné škole na náměstí. Teprve po Vánocích se začalo učit v radniční budově.

¹³⁶ *Jedenáctá roční zpráva státního reálného gymnasia v Strakonících za školní rok 1930-1931*, Strakonice 1931, s. 15.

měst byl pověřen strakonický ředitel Kukrál sestavením memoranda, které bylo určeno pro ministerstva školství, financí a sociální péče a pro poslanecké kluby politických stran.

Na základě tohoto memoranda¹³⁷ a po jednání zástupců měst s ministrem školství Vavro Šrobárem a s ministrem financí Aloisem Rašínem a interpelaci ve sněmovně ministerstvo školství slíbilo, že pro uvedené městské střední školy uvolní profesory ze státních škol. Jednalo se vždy o ředitele a jednoho profesora na každou kmenovou třídu. Ministerstvo financí slíbilo, že všech šest městských škol bude do dvou let postátněno.

Na základě tohoto rozhodnutí dostal ředitel Kukrál dovolenou ze svého dosavadního ústavu v Pelhřimově k řízení strakonické školy s platností od školního roku 1920/1921. V následujícím roce přidělilo ministerstvo školství na svůj náklad do Strakonice ještě profesory Stanislava Blaschkeho ze státní reálky v Praze XI a Karla Vaněčka ze státní reálky v Praze VII, navíc dalo svolení k uvolnění dalších státních profesorů, tentokrát však na náklady města a okresu. Vedle toho poskytlo příspěvky na učební pomůcky a vnitřní zařízení ve výši 8 000 a 10 000 korun. Ministerstvo podporovalo školu podobně vysokými částkami už od jejího vzniku v roce 1920.¹³⁸

Přislíbený proces postátnění školy se uzavřel na základě rozhodnutí československé vlády dne 19. července 1923, kdy bylo městské reálné gymnázium ve Strakonici převzato do státní správy s platností od 1. září 1923 a byla sepsána postátnovací smlouva. Tato smlouva však byla podepsána zástupci obce Strakonice a kuratoria městského reálného gymnázia až 23. června 1924 a zemskou školní radou v Praze, zastupující Československou republiku, dne 26. června 1924.¹³⁹

Podle dobového mínění získaly Strakonice střední školu velmi lacino. Pokud by město mělo stavět pro školu novou budovu a zároveň financovat její provoz po dobu deseti let, pohybovaly by se náklady podle tehdejších odhadů kolem 10 000 000 korun. Skutečné zatížení města a okresu až do postátnění a dokončení adaptace školní budovy však činilo jen necelý milion korun. Ke snížení nákladů také přispělo to, že ředitelství ústavu se staralo o

¹³⁷ Města žádala mj. o novelizaci zákona o stavebním ruchu tak, aby jeho platnost byla rozšířena i na stavby veřejných budov a tím i na stavby škol. Tomu nebylo vyhověno, protože by to mohli zneužít Němci pro stavbu dalších, často přebytečných, německých škol. Tento důvod byl vážný a žadatelé ho sami uznali. Citováno dle *Dvacet pět let státního reálného gymnasia*, s.17.

¹³⁸ Srov. výroční zprávy školy za léta 1920-1921 (zvl. s. 3), 1921-1922 (s. 4) a 1922-1923 (s. 4).

¹³⁹ K urychlení postátnění školy přispělo i to, že škola měla svoji vlastní vyhovující budovu. Pokud by tomu tak nebylo, stát by školu spolu s tímto břemenem budoucích výdajů za stavbu nové budovy nepřevzal. Současně s převzetím všech závazků školy byla státu bezplatně propůjčena budova školy a zdarma předáno veškeré vnitřní vybavení a sbírky. Pokud by bylo gymnázium v budoucnu zrušeno, měl stát povinnost budovu i vnitřní zařízení vrátit obci. Současně se však město zavázalo k postavení nové budovy pro potřeby gymnázia, pokud by současně prostory přestaly v budoucnu vyhovovat. SOKA Strakonice, *Archiv města Strakonice*, inv. č. 773, sign. X5, kart. 187, Gymnázium 1917-1925.

dary a podpory, které za uvedené tři roky činily téměř 62 000 korun. Školné bylo odstupňováno podle majetkových poměrů studentů a za uvedenou dobu činilo 111 000 korun. Za první tři roky fungování školy však bylo nejvíce ušetřeno na tom, že stát přiděloval gymnáziu zdarma učitele pro kmenové třídy. Náklady mohly být ještě více sníženy, kdyby postátnovací smlouva byla podepsaná včas a ne až téměř rok po jejím sepsání. Podle této smlouvy měl totiž stát převzít věcné náklady na školu již od 1. září 1923, ale osobní náklady, tzn. platy učitelů, až po podepsání smlouvy, což se stalo v červnu 1924. I navzdory tomu, byla strakonická škola postátněna už po třech letech své existence, a to za velmi výhodných podmínek, v mnohém směru výhodnějších než u okolních starších škol.

4.3 Školní rok, školní a mimoškolní aktivity

Každý nový školní rok začínal zápisem studentů z minulého roku a zápisem nových studentů. Do roku 1923 se žáci mohli do prvního ročníku přihlásit ve dvou termínech - na konci června před prázdninami a na začátku září.¹⁴⁰ Od roku 1923 vydalo ministerstvo školství nařízení, podle kterého byl zápis do první třídy pouze před prázdninami. Rodiče dětí předložili doklad, že dítě dovrší věk deseti let do konce kalendářního roku a vysvědčení z obecné nebo měšťanské školy. Ihned po zápisu probíhaly dopoledne písemné zkoušky, odpoledne ústní. „*Při přijímací zkoušce se žádá: z jazyka českého hbité čtení a psaní, znalost hlavních pravidel pravopisných i mluvnických a rozbor slovný i větný jednoduché věty rozvitě; z počtů čtyři základní druhy početní s čísly celými, řešení jednoduchých úloh slovných úsudkem a důkladná znalost násobky.*“¹⁴¹ Zápis místních či cizích žáků do vyšších tříd probíhal do roku 1923 teprve na začátku září, poté byl nařízením ministerstva přesunut na konec předešlého školního roku. Kromě toho probíhaly na začátku září opravné a dodatečné zkoušky a doplňovací zkoušky žáků přestupujících z jiného typu střední školy.

Výuka byla obvykle zahájena kolem 5. září. Začátek vyučování škola upravovala podle potřeb dojíždějících studentů, kterým se měnil jízdní řád vlaků a autobusů. Obvykle začínala první hodina v 7:40 a končilo se v 12:20. Ve školním roce 1926/1927 škola zkušebně posunula počátek vyučování na 8:30, protože mnoho dojíždějících studentů se do Strakonice dostalo kolem osmé hodiny a dříve jim musela být povolena výjimka s pozdějším příchodem. V takto upraveném rozvrhu byl konec vyučování stanoven na 13 hodin.¹⁴² V dalším školním roce opět došlo ke změně - vyučovalo se od 8 hodin do 12:30. Odpolední výuka probíhala pouze v úterý a pátek od 13:40 do 15:30 hodin.

Přespolní studenti mohli podle potřeby přicházet do školy po příjezdu vlaků a odpoledne zde zůstat před odjezdem domů. Ve škole se v tuto dobu připravovali na vyučování a výjimečně se zde také mohli připravovat místní žáci, kteří neměli vhodné podmínky pro domácí studium. Dohlížel na ně sám ředitel nebo jeho zástupce a o pořádek se starala samospráva.

¹⁴⁰ Většina této kapitoly vychází z výročních zpráv uložených v SOkA Strakonice, Státní reálné gymnasium Strakonice, inv. č. 108, sign. V.C/1, Výroční zprávy I-XIX, Strakonice 1920-1939.

¹⁴¹ *První výroční zpráva městského reálného gymnasia ve Strakonících za školní rok 1920-21*, Strakonice 1921, s. 7.

¹⁴² *Sedmá roční zpráva státního reálného gymnasia v Strakonících za školní rok 1926-1927*, Strakonice 1927, s. 5.

Většina vyučovaných předmětů byla pro studenty povinná a škola se ve výuce musela přidržívat osnov platných pro všechna reálná gymnázia. Na základě výnosu ministerstva školství ze 17. června 1927 byly tyto osnovy od školního roku 1927/1928 nepatrně pozměněny. Nejdůležitější změna se týkala francouzského jazyka, jehož vyučování bylo posunuto z tercie do kvinty. Celkový počet hodin francouzštiny během studia byl snížen na devatenáct hodin (z původních třidvaceti). Současně bylo ubráno hodin latiny na jednačtyřicet (z pětačtyřiceti). Ve školním roce 1931/1932 se latině vyučovalo pouze třicet hodin a žáci s ní začínali teprve v tercii. Díky těmto změnám se snížil celkový počet týdenních vyučovacích hodin na 27-30 v primě až sextě.¹⁴³

Tabulka č. 1: Osnova reálného gymnázia ve školním roce 1923/1924¹⁴⁴

Předmět	Třída								Celkem
	I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.	VII.	
Náboženství	2	2	2	1	1	-	-	-	8
Jazyk český	5	4	3	3	3	4	3	4	29
Jazyk latinský	6	6	6	6	6	5	4	6	45
Jazyk francouzský	-	-	4	4	5	4	3	3	23
Jazyk německý	3	4	3	3	3	3	2	2	23
Dějepis	-	2	2	2	3	3	3	4	19
Zeměpis	2	2	2	2	2	2	2	*	14
Matematika	4	3	3	3	3	3	3	2	24
Přírodopis	2	2	-	**	2	2	2	2	12
Chemie	-	-	-	2	2	2	-	-	6
Fyzika	-	-	2	2	-	-	4	4	12
Deskriptivní geometrie	-	-	-	-	-	2	2	1	5
Filozofická propedeutika	-	-	-	-	-	-	2	2	4
Kreslení	3	3	2	2	-	-	-	-	10
Psaní	1	-	-	-	-	-	-	-	1
Tělocvik	2	2	2	2	2	2	2	2	16
Celkem	30	30	31	32	32	32	32	32	251

*spojeno s dějepisem

** spojeno s chemií

¹⁴³ M. TREYBAL, *50 let gymnasia*, s. 10.

¹⁴⁴ TAMTÉŽ.

Tabulka č. 2: Osnova reálného gymnázia ve školním roce 1931/1932¹⁴⁵

Předmět	Třída								
	I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.	VII.	Celkem
Náboženství	2	2	2	1	1	-	-	-	8
Jazyk československý	5	5	4	4	3	3	3	4	31
Jazyk latinský	-	-	6	6	4	4	4	6	30
Jazyk francouzský	-	-	-	-	6	6	4	3	19
Jazyk německý	4	4	4	4	3	3	2	2*	26
Dějepis	1	2	2	2	3	3	3	4	20
Zeměpis	2	2	2	2	1	2	2	**	13
Matematika	4	4	3	3	3	3	3	2	25
Přírodopis	3	3	-	***	2	2	2	2	14
Chemie	-	-	-	2	2	2	-	-	6
Fyzika	-	-	3	2	-	-	3	4	12
Deskriptivní geometrie	-	-	-	-	-	-	2	1	3
Filozofická propedeutika	-	-	-	-	-	-	2	2	4
Kreslení a psaní	4	4	2	2	-	-	-	-	12
Tělocvik	2	2	2	2	2	2	2	2	16
Celkem	27	28	30	30	30	30	32	32	239

* nepovinný

** spojeno s dějepisem

*** spojeno s chemií

Povinné předměty doplňovala řada nepovinných předmětů. Škola jich během sledovaného období nabízela celkem dvanáct, v každém roce se však jednalo pouze o některé z nich. Žáci si mohli vybrat z anglického, německého a ruského jazyka, zpěvu, hudby, kreslení, rýsování, těsnopisu, ženských ručních prací, domácí nauky a praktických cvičení z fyziky či přírodopisu.

Poměrně velká pozornost byla věnována tělocviku a sportu obecně. Po celou dobu studia měli studenti dvě hodiny tělocviku týdně, cvičení dívek a chlapců probíhalo odděleně.¹⁴⁶ Ve volném čase byla mimo to provozována řada sportů. Studenti strakonického gymnázia vynikali především v lehké atletice a volejbalu a téměř každoročně se účastnili

¹⁴⁵ Jedenáctá roční zpráva, s. 50.

¹⁴⁶ Pouze v roce 1920/1921 tělocvik dívek neprobíhal, protože jejich počet byl malý a škola ještě neměla dost učitelských sil. Jako náhrada za tělocvik ve škole byla uváděna hojná návštěva tělocvičných jednot ve městě. První výroční zpráva, s. 3.

středoškolských závodů a zápasů. Na škole byl založen lyžařský kroužek ve školním roce 1929/1930 a o rok později volejbalový kroužek.

O zdraví žáků se škola starala i jinými způsoby. Do školy přicházeli lékaři a kontrolovali zdraví žáků. Prováděli hromadně různá očkování a vedli vzdělávací přednášky. Kontrolován byl dokonce i chrup žáků a škola pro ně každoročně objednávala kartáčky na zuby, pasty a mýdlo. Hlavní přestávku trávili žáci mimo učebnu. Pokud bylo dobré počasí, vycházeli ven na čerstvý vzduch. V prvním roce, kdy byla škola umístěna v zámku, chodili do zámeckého sadu, v nové budově školy k tomuto účelu sloužil dvůr. Pro žáky byly pořádány různé vycházky a výlety, někdy spojené s výukou. Škola zároveň podnikala různé exkurze do průmyslových podniků, např. do sirkárny v Sušici, do sklárny ve Vimperku, do pivovaru v Protivíně a do řady dalších. Mnohem častější však byly návštěvy strakonických průmyslových podniků a výstav ve městě.

Ke školnímu roku patřily i třídní výlety, které se konaly na konci školního roku. Cílem výletů bylo často Pootaví nebo Šumava, někdy však žáci vyjížděli i mimo jižní Čechy, v roce 1928 vyjeli dokonce i do Brna a do Moravského krasu, o deset let později se téměř celá škola zúčastnila středoškolských her v Praze IV.

Na škole probíhaly oslavy národních svátků, které byly spojené s různými slavnostmi, proslovy a přednáškami. Pravidelně si žáci a učitelé připomínali například 28. říjen či narozeniny prezidenta republiky T. G. Masaryka 7. dubna. V letech 1929-1932 pořádala škola v dubnu či květnu vlastní akademii v sále sokolovny. V červnu 1933 se na Podskalí uskutečnil první studentských majáles, který se opakoval ještě v roce 1936. Třetího majálesu se škola dočkala až po válce, v roce 1947. Studenti se několikrát snažili vytvořit vlastní studentský časopis, ale pouze Bod varu byl v letech 1931-1933 skutečně vydáván.

Z iniciativy školy či samotných studentů vnikaly na škole zájmové kroužky. Nejstarší byl kroužek hudební, který vnikl ve školním roce 1923/1924 a fungoval až do začátku německé okupace. Ve stejném roce byl založen divadelní a recitační kroužek, který se později změnil na kroužek literární a debatiní. Divadelní kroužek pořádal různá představení i pro veřejnost. Tři roky fungoval konverzační kroužek francouzštiny, ve kterém vyučoval jednou týdně plzeňský profesor Louis Vavasour.

K výuce cizích jazyků přispívala studia v cizině. Jednalo se zejména o Francii, kam dostali v roce 1925/1926 celá studijní stipendia tři žáci.¹⁴⁷ Všichni tam studovali tři roky a

¹⁴⁷ Richard Milčic, Václav Vadlejš a Karel Vlháček.

také tam maturovali. Ředitel Kukrál navíc osobně podporoval i krátkodobé pobyty během prázdnin a organizoval dokonce hromadné zájezdy.¹⁴⁸

První maturitní zkoušky proběhly na gymnáziu ve školním roce 1927/1928. Písemná část se konala v květnu, ústní zkouška v červnu 1928. K maturitě se přihlásilo v tomto letním období všech pětadvacet žáků osmé třídy a úspěšně zkoušky splnilo dvacet dva studentů. Další termíny maturitních zkoušek se konaly vždy na podzim a v zimě v únoru, kam se většinou přihlašovali studenti, kteří neuspěli v letním termínu.

Zakončení školního roku bývalo spojeno se slavností, při níž byla žákům rozdána vysvědčení a byl proveden zápis pro další rok.

V prvních letech se o rozvoj školy, její fungování a zapojení se do života města zasloužil na prvním místě její ředitel Kukrál. Ten měl usnadněnou pozici, neboť při prosazování nových myšlenek mu město vycházelo vstříc a na rozdíl od státních škol se změny daly uskutečnit rychleji. Po celou dobu svého působení ve Strakonicích uplatňoval zásady, že škola se má podílet na kulturním životě města a že všichni, kteří vystudovali na středních či vysokých školách, mají po dokončení studia splácet, že mohli vystudovat. Každý měl podle schopností a potřeby v přednáškách či kurzech předávat své znalosti dál. Na základě těchto zásad se škola ihned od založení začala podílet na kulturních a vzdělávacích akcích v městě a okolí. Sám ředitel Kukrál míval ročně až čtrnáct veřejných vzdělávacích přednášek, pomáhal při organizaci řady vzdělávacích i sportovních akcí a byl aktivním členem mnoha organizací, např. Sokola, Okresního osvětového sboru, Spolku přátel střední školy ve Strakonicích a dalších.¹⁴⁹

¹⁴⁸ *Dvacet pět let státního reálného gymnasia*, s. 20.

¹⁴⁹ Srov. výroční zprávy a též *Dvacet pět let státního reálného gymnasia*, s. 19-20.

4.4 Strakonické gymnázium za druhé světové války

Válečné dění se promítlo do fungování školy i života jejích studentů velice brzy. Již ve školním roce 1939/1940 byli ze školy vyloučeni žáci židovského původu, od roku 1941 nebyly povoleny pobočky první třídy a byl omezen počet nově přijímaných studentů, dívky mohly tvořit pouze čtvrtinu celkového počtu žáků ve třídě.¹⁵⁰ Zrušeny byly opravné zkoušky, jedna známka nedostatečná znamenala vyloučení ze studia. Ze čtvrtých tříd bylo podle aritmetického průměru prospěchu vyřazeno ze studia dvacet pět procent žáků. Od školního roku 1941/1942 muselo u maturitních zkoušek propadnout dvacet procent žáků. Nejvíce hodin výuky muselo být věnováno němčině (9-11 hodin týdně), některým předmětům se vyučovalo částečně německy.¹⁵¹ V roce 1940 byla provedena revize žákovské a profesorské knihovny, řada knih byla vyřazena a v mnoha dalších byla „závadná“ místa začerněna.

Na počátku školního roku 1940/1941 zabralo všechny prostory školy německé vojsko a vyučování se muselo přestěhovat do budovy obecních škol v Strakonících I. Zde probíhala výuka gymnázia dopoledne, odpoledne je vystřídal žáci obecné školy. Školní sbírky byly provizorně přestěhovány do strakonického hradu a učitelé si museli při vyučování vystačit téměř bez pomůcek.

V lednu 1942 německé vojsko ze Strakonic odešlo a gymnázium se mohlo nastěhovat zpět do své budovy. Ještě v téže roce však prostory zabrala nacistická správa, a tak se od začátku školního roku 1942/1943 vyučovalo opět v obecné škole. Tato budova už částečně sloužila také německé škole, která zabrala druhé patro a gymnázium s obecnou školou se musely podělit o zbytek. Tím však stěhování gymnázia za války nekončilo. Na počátku roku 1945 Němci zabrali celou budovu a zřídili v ní tajné tovární oddělení, kde se pravděpodobně pracovalo na výrobě raket.¹⁵² Vyučování gymnázia se tedy muselo přestěhovat do staré

¹⁵⁰ Není-li uvedeno jinak, vychází text této části práce z práce M. TREYBALA, *50 let gymnasia*.

¹⁵¹ Výuka praktických předmětů v praxi pak podle Lady Středové-Vaňatové, studentky školy v letech 1942-1946 a pozdější profesorky, vypadal takto:

Pan profesor vyvolá žáka k tabuli. Tomu zkoušenému to nějak nejde, proto se matikář obrátí na jiného žáka v lavici a žádá ho, aby diktoval.

Profesor: „Also Novák, diktieren Sie!“

Novák: „Bitte, já to ještě nemám.“

Profesor: „Aber proč, proč? – Also, was werden wir weiter machen?“

Novák: „Budeme kürzen.“

Profesor: „Jak to? Nebudeme kürzen!“

Novák: „Prosím, taky kürzen.“

Profesor: „Aber was?-(nahlédne do sešitu žáka Nováka) Aber to až potom! Tak rechnen Sie!“

Novák: „Méně bé zur zweiten, v závorce plus cé kvadrát.“

Citováno dle *Sedmdesát pět let gymnázia*, s. 33.

¹⁵² J. KOTÁLOVÁ- ULČ, R., *CD - virtuální procházka starými Strakonícemi*.

budovy obecné školy na Velkém náměstí, kde bylo mu vyhrazeno dopoledne pět učeben. Protože gymnázium mělo v té době deset tříd, měli žáci výuku pouze každý druhý den.¹⁵³ Jedenáctou třídu představovala oktáva, ze které ale byli studenti v posledním roce války nasazeni na nucené práce v továrnách.

Po válce se gymnázium vrátilo do své původní budovy a zpět byly přestěhovány i sbírky, které však byly značně poškozené, zejména knihovna.

Na konec druhé světové války připadalo pětadvacáté výročí školy. Poměry však nedovolovaly pořádat jakékoliv oslavy a připomenutí tohoto výročí se uskutečnilo až v roce 1946, kdy byl vydán almanach školy, proběhla slavnostní akademie a byly pozváni absolventi školy.

¹⁵³ SOkA Strakonice, *Archív města Strakonice 1367-1947*, inv. č. 945, sign. X5, kart. 248, Reálné gymnázium 1941-1942, propůjčování školních místností k jiným účelům.

4.5 Podpora a financování školy

Jak bylo uvedeno výše, hlavní břímě financování městského reálného gymnázia připadlo na samotné město Strakonice a strakonický politický okres. Od začátku podporovalo školu různými způsoby i ministerstvo školství, které poté při postátnění ústavu převzalo téměř všechny finanční závazky.¹⁵⁴ Na financování, ať už městského nebo později státního gymnázia, se samozřejmě podíleli i rodiče studentů ve formě školného a všichni žáci navíc platili na začátku roku příspěvek na učební pomůcky a na hry. Nově nastupující studenti nadto hradili ještě příjmací taxu. Poplatky se platily i za doplňovací zkoušku při přestupu ze střední školy jiného typu, za zkoušky privatistů i maturitní zkoušky.

Kromě toho se gymnáziu snažily finančně pomáhat různé strakonické organizace, jednalo se především o peněžní ústavy a průmyslové podniky. Nejvýznamnějším sponzorem byla Akciová společnost továren na fezy, která přispívala každý rok nejvyšší částkou (jednalo se až o 3 000 korun). Početný byl rovněž seznam přispívajících osob, jejichž děti školu navštěvovaly.¹⁵⁵

Jen za první rok získala škola na darech 30 017 korun, z toho 8 000 představovala podpora od ministerstva školství. Na začátku třicátých let se hospodářská krize projevila i v peněžních příspěvcích. Příspěvky od jednotlivců téměř vymizely a dokonce i největší sponzor školy, Akciová společnost továren na fezy, omezila dávky na třetinu původní částky. Celkově přispěly na školu soukromé osoby, veřejné instituce i průmyslové podniky od založení školy do roku 1939 částkou 99 321 korun.¹⁵⁶

V roce 1924 byl založen Spolek přátel střední školy v Strakonících, jehož stanovy vypracoval František Kukrál a Stanislav Zima. Cílem spolku bylo umožnit studium nemajetným studentům a během své existence se spolek zasloužil především o výrazné rozšíření tzv. biblioteky pauperum, z které byly nemajetným studentům zapůjčovány učebnice. Dále měl zajišťovat nemajetným žákům bezplatné léčení a částečně jim poskytovat stravu. Spolek tvořili zakládající, skuteční, přispívající a čestní členové. Zakládající člen musel při svém vstupu zaplatit minimálně sto korun, skutečný člen přispíval nejméně deset korun ročně, přispívající člen zaplatil roční příspěvek alespoň jednu korunu a čestným členem se mohl stát člověk, který se o strakonickou školou významně zasloužil a byl jmenován

¹⁵⁴ Městu zůstal například závazek zajišťovat byt pro ředitele školy. SOKA Strakonice, *Archiv města Strakonice*, inv. č. 773, sign. X5, kart. 187, Gymnázium 1917-1925.

¹⁵⁵ Srov. údaje ve výročních zprávách.

¹⁵⁶ *Dvacet pět let státního reálného gymnasia*, s. 28.

usnesením valné hromady. Správu spolku prováděl výbor, který se skládal z předsedy a deseti členů a tří náhradníků a byl zvolen valnou hromadou vždy na jeden rok.¹⁵⁷

V roce 1931 založila škola vlastní nadační fond Studentské nadání Františka Moravy. Na vkladní knížku Spořitelny města Strakonice bylo vloženo 10 000 korun. Úroky z této částky byly každoročně uděleny absolventu strakonického gymnázia, který pocházel ze Strakonice a studoval medicínu na některé československé univerzitě. O udělení této nadace rozhodovalo ředitelství školy.¹⁵⁸

¹⁵⁷ Šestá roční zpráva státního reálného gymnasia v Strakonicih za školní rok 1925-1926, Strakonice 1926, s. 3.

¹⁵⁸ Poprvé je udělení tohoto stipendia uvedeno v Jedenácté výroční zprávě, s. 34.

5 STUDENTI STRAKONICKÉHO GYMNÁZIA V LETECH 1920-1948

5.1 *Prameny a způsob jejich zpracování*

Základním pramenem pro zpracování této kapitoly se staly hlavní katalogy žáků gymnázia dochované pro celé sledované období, tj. od vzniku školy ve školním roce 1920/1921 až do školního roku 1947/1948.¹⁵⁹ Pro doplnění informací byly použity též výroční zprávy gymnázia vydávané v letech 1920/1921-1938/1939.¹⁶⁰

Do hlavního katalogu byli žáci zapisováni podle tříd. V každém záznamu je uvedeno jméno studenta, datum a místo narození, vyznání, mateřská řeč, bydliště, jméno a povolání otce. Pokud otec zemřel, tak je zaznamenáno i jméno, bydliště a povolání poručníka. Pokud nad žákem nedohlížel otec (například z pracovních důvodů bydlel daleko od svého syna či dcery), byl určen odpovědný zástupce, jehož jméno, povolání a adresa jsou v katalogu také uvedeny. Pokud žák pocházel ze vzdálenější oblasti, tak je uvedena i osoba, u které ve Strakonici bydlel v daném školním roce.¹⁶¹ Katalog dále obsahuje záznamy o placení školného, zda student dostával nějaký druh stipendia, jsou zde zapsány rovněž známky z jednotlivých předmětů i celkový prospěch studujících, dále je zaznamenán i způsob, jakým byl žák na ústav přijat¹⁶² a nakonec také počet zameškaných hodin. U některých záznamů byly připsány poznámky, např. o rozvodu rodičů o prospěchu z předchozí školy apod. Systém zápisů a také některé zaznamenávané údaje se v průběhu let částečně měnily. Do roku 1929/1930 byly nejdříve zapisováni chlapci v abecedním pořadí, po nich stejným způsobem dívky, od školního roku 1929/1930 se pohlaví nerozlišovalo. Základní údaje o žácích byly do katalogů zapisovány už na začátku roku, proto byl žák, který na gymnázium přistoupil teprve v průběhu roku, zapsán až na konci seznamu. Od poloviny třicátých let přestal být uváděn údaj o placení školného a naopak přibyla kolonka „státní příslušnost“. Od školního roku 1937/1938 byly u každého žáka zapisovány známky z obou dvou pololetí. Válečná doba se do katalogů promítla už ve školním roce 1938/1939, kdy došlo k přepisování některých údajů,

¹⁵⁹ SOKA Strakonice, *Státní reálné gymnasium Strakonice*, inv. č. 7-25, sign. II/7–II/25, Hlavní katalog 1920 – 1945; SOKA Strakonice, *Státní reálné gymnázium Strakonice*, inv. č. 43-47, sign. II/43–II/47, Hlavní katalog 1943 – 1948 (dále jen hlavní katalogy).

¹⁶⁰ SOKA Strakonice, *Státní reálné gymnasium Strakonice*, inv. č. 108, sign. V.C/1, Výroční zprávy I–XIX 1920–1939 (dále jen výroční zprávy).

¹⁶¹ Tento údaj není vždy zaznamenán a ve školním roce 1935/1936 úplně mizí.

¹⁶² Způsobů přijetí existovalo šest: 1. po přijímací zkoušce, 2. postupem z předešlé třídy, 3. postupem z předešlé třídy jiné střední školy, 4. opakováním třídy, 5. opakováním třídy jiné střední školy, 6. dobrovolným opakováním třídy.

například státní příslušnost „československá“ byla nahrazena „česko-slovenskou“. Německá okupace se však odrazila především v dvoujazyčných záznamech zavedených od roku 1941/1942.

Druhým důležitým pramenem pro vytvoření databáze studentů a zpracování následující kapitoly byly výroční zprávy školy. V nich jsou uvedeny jmenné seznamy žáků podle tříd, které se většinou shodují s údaji v hlavních katalozích. Dále obsahují statistické tabulky pro každý rok zvlášť, ze kterých byly využity především údaje o dojíždění a ubytování žáků v místě školy. Výroční zprávy vycházely, bohužel, pouze do začátku druhé světové války, proto byly některé údaje zpracovány pouze pro období let 1920-1939.

Vytvořit celkový seznam všech studentů, kteří školu navštěvovali, nebylo jednoduché. Řada žáků přistupovala na gymnázium ve vyšších třídách, řada naopak odcházela. Příčinou poměrně vysoké fluktuace byl nejen příchod žáků z měšťanských škol, ale také přestup z jiné střední školy. Nejčastějším důvodem pro přechod z jedné střední školy na druhou bylo stěhování rodičů. Často také žák z gymnázia vystoupil, aniž by se přihlásil na jinou školu a několik studentů během studia zemřelo. Z těchto důvodů bylo nutné sledovat žáka po celou dobu jeho studia na gymnáziu. Pokud tedy žák školu navštěvoval například osm let, bylo o něm v databázi vytvořeno osm záznamů, přestože se jednalo pouze o jednu osobu. Tímto způsobem zpracování nakonec vznikla databáze o 9 810 záznamech, ze kterých byly vypracovány některé statistické údaje týkající se počtu studentů ústavu v jednotlivých letech, velikosti tříd, prospěchu apod. Na základě takto široké databáze byla určena studijní kariéra žáků a jaký byl průměrný počet let studia. Pro ostatní statistické výpočty bylo nutné pracovat pouze s prvním zápisem každého žáka. Těchto záznamů bylo celkem 2 260, to znamená, že školu za celé sledované období - alespoň po určitou dobu - navštěvoval tento počet žáků. Pouze na základě těchto údajů byl zpracován například sociální a teritoriální původ studentů. Pokud během studia žáka došlo ke změně bydliště nebo zaměstnání otce, nebylo k tomu přihlíženo.

5.2 Počet studentů

V prvním roce své existence mělo městské reálné gymnázium ve Strakonicih jednu třídu prvního ročníku s 60 studenty. Zájem o studium byl opravdu veliký, všichni uchazeči ani nemohli být uspokojeni a byli přijati až v dalším roce. Tato první třída strakonického gymnázia byla vsutku rozmanitá. Při přijímání žáků byla dána přednost těm nejstarším, proto do stejné třídy chodily děti narozené v letech 1905-1910, tedy s věkovým rozdílem až pět let!¹⁶³ V dalších letech už v rámci jednoho ročníku takto velké věkové rozdíly zaznamenány nebyly. Do první třídy byly většinou přijímány desetileté a jedenáctileté děti. V dalším školním roce byl zaznamenán veliký nárůst nastupujících studentů, v prvním ročníku jich bylo 94. Tento vysoký zájem byl dán především tím, že v předchozím roce pro nevyhovující prostory nemohla být část mladších žáků přijata. Někteří tito studenti šli rovnou po přijímacích zkouškách do druhého ročníku. V školním roce 1921/1922 tak mělo strakonické gymnázium už čtyři třídy a 157 žáků, tedy téměř o dvě třetiny více než v předchozím roce.

Počet studentů se v souvislosti s postupným obsazováním vyšších ročníků v dalších letech stále zvětšoval. Teprve ve školním roce 1927/1928 mělo gymnázium všech osm ročníků a celkový počet studentů byl 264. Zajímavé je, že odhady na počet studentů byly poměrně přesné. V žádosti Strakonic na vytvoření vlastní střední školy po první světové válce se uvádělo, že škola by při obsazení všech ročníků mohla mít kolem 260 studentů. Další rok došlo k mírnému snížení, ale celkovou tendencí bylo zvyšování počtu studentů až do roku 1938/1939, kdy na škole studovalo 620 studentů v patnácti třídách. Toto vysoké číslo však není pouze výsledkem rozvoje školy, ale také důsledkem celospolečenské situace daného roku. Po odtržení pohraničních území došlo ke zrušení některých českých škol a k hromadnému stěhování Čechů do vnitrozemí. Na strakonické gymnázium tak přicházeli studenti z Prachatic, Klatov, ale i z Chebu a největší počet pocházel ze Slovenska a Zakarpatské Ukrajiny. V dalších dvou letech byla škola rozšířena ještě o další, šestnáctou třídu, počet žáků se však začal snižovat, neboť Němci omezili velikost prvních tříd. Zatímco v roce 1938/1939 bylo ve dvou třídách prvního ročníku třicet devět a čtyřicet tři studentů, v dalším roce už jejich počet nesměl překročit čtyřicet a od školního roku 1941/1942 směla škola otevřít pouze jednu první třídu, takže počet studentů v prvním ročníku se náhle snížil na polovinu dřívějšího stavu. Ve školním roce 1940/1941 muselo z nařízení německé správy

¹⁶³ Studenti narození v roce 1905 byli dva, tři studenti se narodili v roce 1906, čtyři v roce 1907. Nejvíce bylo dětí narozených v letech 1908 a 1909, dvacet jedna a dvacet pět, nejmladší žáci - narození v roce 1910 - byli čtyři.

odejít ze čtvrtého ročníku dvacet pět procent studentů. Na strakonickém gymnáziu došlo k tomu, že velikost tohoto ročníku se snížila téměř o dvě třetiny.

V dalších letech se počet studentů nadále snižoval a v celkovém počtu se příliš neodrazil ani příchod žáků ze zrušeného vodňanského gymnázia (27), ze Sušice či opětovné přijetí studentů vyloučených během války. Studentů ubývalo během války a tento trend pokračoval až do konce sledovaného období v roce 1947/1948, kdy školu navštěvovalo 355 žáků. Celkový počet studentů, kteří po různě dlouhou dobu studovali na strakonickém gymnáziu, byl – jak již bylo výše uvedeno - 2 260.

Průměrná velikost tříd za celé sledované období byla 35,7 studentů, přičemž nejvyššího čísla bylo dosaženo hned první rok školy, kdy na jedinou třídu školy připadlo šedesát studentů. Veliké třídy byly i ve školním roce 1924/1925, kdy je v průměru navštěvovalo čtyřicet šest žáků.¹⁶⁴ Naopak nejnižší čísla byla zaznamenána v posledních dvou letech, kdy do jedné třídy chodilo průměrně necelých dvacet osm studentů. Průměrnou velikost tříd zpravidla zvyšovaly nižší ročníky, ve vyšších třídách se počet studentů snižoval. Při porovnání čísel z prvního a osmého ročníku je vidět vysoký rozdíl v průměrném počtu studentů na jednu třídu. První třídy mívaly třicet devět žáků a osmé pouze necelých dvacet osm.

Rozvoj školy se samozřejmě nejvíce odvíjel od velikosti prvních ročníků, do nichž bylo zapsáno ve sledovaném období celkem 1 676 studentů, tj. každý rok průměrně šedesát dva.¹⁶⁵ Toto číslo však neodráží počet nově přichozích studentů na ústav v daném roce, protože jsou do něj započítáni i studenti opakující třídu a naopak neobsahuje studenty přistupující do vyššího ročníku. V letech 1920-1948 tak do první třídy gymnázia skutečně nastoupilo pouze 1 617 nových žáků a každý rok přicházelo do všech ročníků průměrně necelých jednaosmdesát studentů. Žáci prvního ročníku pak tvořili průměrně 76 procent nových studentů. Výjimkou je rok 1945/1946, kdy první třída nebyla otevřena vůbec a přesto na ústav nastoupilo osmdesát dva studentů. Bližší údaje uvádí následující tabulka.

¹⁶⁴ Ve školním roce 1925/1926 připadalo na jednu třídu průměrně čtyřicet jeden žák, zatímco republikový průměr reálných gymnázií s československým vyučovacím jazykem byl ve stejném roce pouze 34 studentů na třídu. Ve školním roce 1935/1936 byl celostátní průměr naopak téměř o jednoho studenta vyšší než na strakonickém gymnáziu (36,5 a 35,8). V. SRB, *1000 let*, s. 115.

¹⁶⁵ První ročníky byly největší v letech 1933/1934 a 1937/1938, kdy měly devadesát jedna a devadesát pět studentů, naopak nejmenší číslo je z roku 1943/1944, kdy v prvním ročníku studovalo třicet pět žáků.

Tabulka č. 4: Studenti a počet tříd v letech 1920-1948

Školní rok	Celkový počet studentů	Počet studentů 1. ročníku	Počet studentů 8. ročníku	Počet tříd
1920/21	60	60	-	1
1921/22	157	91	-	4
1922/23	206	61	-	6
1923/24	227	52	-	5
1924/25	230	60	-	5
1925/26	247	46	-	6
1926/27	244	37	-	7
1927/28	264	40	25	8
1928/29	257	43	18	8
1929/30	281	52	28	9
1930/31	292	61	24	10
1931/32	342	90	28	11
1932/33	365	83	25	11
1933/34	403	91	22	12
1934/35	406	85	18	12
1935/36	430	71	14	12
1936/37	475	76	21	13
1937/38	522	95	39	14
1938/39	620	82	39	15
1939/40	558	74	59	16
1940/41	560	74	56	16
1941/42	470	40	54	14
1942/43	388	40	51	12
1943/44	357	35	59	11
1944/45	369	42	47	10
1945/46	366	-	41	12
1946/47	359	45	44	13
1947/48	355	50	38	13
Celkem	9 810	1 676	750	

5.3 Velikost školy v porovnání se středními školami v okolí v letech 1923-1939

Posoudit velikost gymnázia lze nejlépe při porovnání s jinými středními školami v okolí – v Písku, Prachaticích a Sušici. Pro srovnání byly použity údaje z let 1923/1924, 1928/1929, 1933/1934 a 1938/1939. Při tomto srovnání je vidět, že strakonická škola prožívala rozvoj. Naopak české školy v Prachaticích a Sušici procházely spíše krizovým obdobím¹⁶⁶. U písecké reálky se ve školním roce 1923/1924 vyskytl nebývale vysoký počet studentů, v dalších letech se však už obě písecké školy, reálka i gymnázium, vyvíjely podobně jako strakonická škola. Lze tedy konstatovat, že strakonická škola se těšila poměrně velké oblibě, ale stále patřila jen mezi středně velké školy.

Tabulka č. 5: Počet studentů vybraných českých středních škol v letech 1923/1924, 1928/1929, 1933/1934 a 1938/1939¹⁶⁷

Školní rok	Písek (G)	Písek (R)	Prachatice (RRG)	Sušice (RG)	Strakonice (RG)*
1923/1924	223	816	366	286	219
1928/1929	237	374	174	149	256
1933/1934	284	387	175	232	402
1938/1939	429	458	229**	320	557

* Počet z konce školního roku, údaje převzaty z hlavních katalogů.

** Přeloženo do Vodňan

¹⁶⁶ Tuto skutečnost je nutno dát do souvislosti s národnostními problémy v dané oblasti. Prachatické gymnázium po vzniku Protektorátu Čechy a Morava muselo být dokonce přeloženo do Vodňan.

¹⁶⁷ Z. VESELÁ, *Česká střední škola*, s. 98-105.

5.4 Skladba studentů podle pohlaví

Strakonické gymnázium bylo založeno jako škola smíšená a už do prvního roku byli přijímáni ke studiu chlapci i dívky. Dívky mohly studovat jako veřejné žákyně a platily pro ně stejné předpisy jako pro chlapce. Přesto byl počet dívek již v první roce viditelně nižší, do prvního ročníku jich nastoupilo devatenáct, chlapců čtyřicet jedna. Další roky se rozdíl v počtu chlapců a dívek ještě zvětšoval a největší převahy dosáhli chlapci ve školním roce 1928/1929, kdy tvořili osmdesát čtyři procent všech studentů na škole. Dívky dosáhly největšího podílu ve školním roce 1947/1948, kdy reprezentovaly třicet devět procent žáků. V každém roce za celé sledované období byl studentský korpus ústavu tvořen průměrně ze sedmdesáti procent chlapců a třiceti procent dívek. Tato převaha chlapců byla pravděpodobně způsobena tradičním myšlením místního venkovského a maloměstského obyvatelstva, které ženské vzdělání všeobecného směru stále ještě pokládalo za zbytečné. Dalším důvodem může být i existence dvou škol ve městě zaměřených na dívčí praktické vzdělávání, jimiž byly Odborná škola pro ženská povolání a Hospodyňská škola.

Z celkových 2 260 žáků, kteří prošli strakonickým gymnáziem, bylo 1 524 chlapců (67,4%) a 736 dívek (32,6%), detailní údaje viz opět v následující tabulce.

Na škole studovali i privatisté. Jejich počet byl však velice nízký, do roku 1938/1939 to bylo každý rok průměrně 1,05 studenta na celou školu. V šesti letech na ústavu (tj. ve školním roce 1923/1924, 1925/1926, 1927/1928, 1931/1932, 1934/1935 a 1935/1936) dokonce zde nestudoval žádný privatista a pouze v prvních dvou letech tři. Protože je jejich počet v porovnání s celkovým počtem studentů zanedbatelný, jsou do statistik zahrnuti jako ostatní žáci.

Tabulka č. 6: Počet chlapců a dívek v letech 1920-1948

Školní rok	Počet chlapců	Počet dívek	Celkový počet
1920/1921	41	19	60
1921/1922	106	51	157
1922/1923	141	65	206
1923/1924	161	66	227
1924/1925	174	56	230
1925/1926	193	54	247
1926/1927	196	48	244
1927/1928	218	46	264
1928/1929	217	40	257
1929/1930	232	49	281
1930/1931	227	65	292
1931/1932	252	90	342
1932/1933	260	105	365
1933/1934	280	123	403
1934/1935	275	131	406
1935/1936	298	132	430
1936/1937	331	144	475
1937/1938	342	180	522
1938/1939	406	214	620
1939/1940	375	183	558
1940/1941	367	193	560
1941/1942	314	156	470
1942/1943	269	119	388
1943/1944	255	102	357
1944/1945	269	100	369
1945/1946	251	115	366
1946/1947	227	132	359
1947/1948	218	137	355
Celkem	6 895	2 915	9 810
Celkem %	70%	30%	100%

5.5 Náboženské vyznání a mateřská řeč studentů

Dalším záznamem uváděným v hlavních katalozích bylo vždy náboženství žáků. Většina studentů se přihlásila k římskokatolickému vyznání (82,3%), což přibližně odpovídá procentuálnímu zastoupení u celé populace strakonického politického okresu z roku 1933 (88%). Druhou nejsilnější církví mezi studenty strakonického gymnázia bylo náboženství československé, které bylo uvedeno u 7,8 % žáků, na třetím místě byla Českobratrská církev evangelická (4,1%). Poměrně veliký počet studentů se nepřihlásil k žádnému náboženství, celkem se jednalo o devadesát žáků představující čtyři procenta všech studujících. Zastoupení tohoto údaje u studentů bylo více jak dvojnásobné oproti veškerému obyvatelstvu ve strakonickém okrese, kde neuvedlo žádné náboženství pouze 1,8 % osob. Důvod pro vysoké procento studentů – bezvěrců může spočívat v smýšlení celé rodiny. Ateističtí rodiče se nebránili novým myšlenkám, kladli důraz na vzdělání a byli méně konzervativní než například katoličtí věřící. Malé bylo zastoupení dalších vyznání - evangelické augsburské, pravoslavné, řeckokatolické či starokatolické. Více opět srov. v následující tabulce.

Tabulka č. 7: Náboženské vyznání studentů

Náboženství	Počet studentů	Chlapců	Dívek
římskokatolické	1 859	1260	599
československé (českomoravské) ¹⁶⁸	177	120	57
českobratrské	92	56	36
židovské	27	18	9
evangelické augsburské	6	4	2
pravoslavné	3	3	0
řeckokatolické	1	1	0
starokatolické	1	1	0
bez vyznání	90	58	32
neuvedeno	4	3	1
Celkem	2 260	1 524	736

Strakonické gymnázium bylo založeno jako ústav s československým vyučovacím jazykem a skutečně na škole studovala naprostá většina studentů, která uváděla

¹⁶⁸ Pojem českomoravské vyznání se objevuje v době druhé světové války, stále však představuje stejnou církev jako československé vyznání.

československou mateřskou řeč.¹⁶⁹ Z celkového počtu 2 260 studentů pouze čtyři pocházeli z německy mluvící rodiny (tři dívky a jeden chlapec) a po jednom studentovi byla zastoupena maďarština, chorvatština a ruština (tři chlapci). Za druhé světové války byla původně československá mateřská řeč upravena na českou a od školního roku 1941/1942 tento záznam z hlavních katalogů úplně zmizel a místo něho byla zapisována národnost žáků.¹⁷⁰ U některých studentů přicházejících ze Slovenska byla v této době uveden slovenský mateřský jazyk (tři dívky a dva chlapci).

¹⁶⁹ První dva roky ještě byla uváděna mateřská řeč česká.

¹⁷⁰ Ve statistice je s oběma údaji zacházeno stejně.

5.6 Klasifikace a prospěch studentů v letech 1920-1930

Během sledovaného období, tj. dvaceti osmi let se způsob klasifikace několikrát měnil. Do školního roku 1935/1936 byli žáci v jednotlivých předmětech známkováni ve čtyřech klasifikačních stupních – velmi dobrý, dobrý, dostatečný a nedostatečný. Ve školním roce 1936/1937 bylo hodnocení rozšířeno na pět stupňů – výborný, chvalitebný, dobrý, dostatečný a nedostatečný. Stejně tak se měnil i celkový prospěch. Do roku 1936/1937 dostávali žáci hodnocení – výborně způsobilý, způsobilý a nezpůsobilý. V roce 1937/1938 se zápis změnil – s vyznamenáním, prospěl, nedostatečný a zcela nedostačující. Další úprava přišla v roce 1942/1943, kdy hodnocení znělo s vyznamenáním, dobrý, prospěl, neprospěl. Tento způsob však zůstal pouze do konce války a poté se vše vrátilo do stavu před okupací.

Z hlavních katalogů byl sledován pouze celkový prospěch každého žáka v jednotlivých letech.¹⁷¹ „Výborně způsobilých“ bylo 17,2% studentů, přičemž toto číslo snižují především válečné roky, kdy byl počet studentů, kteří mohli získat toto hodnocení, striktně omezen. Nejvíce bylo studentů „způsobilých“, ti představují šedesát devět procent a poměrně vysoký byl i počet „nezpůsobilých“ tvořící 7,3%. Kromě toho nebylo z různých důvodů (např. odchod ze školy, nemoc, smrt) vůbec klasifikováno kolem šesti procent studentů. Lépe se učily dívky, které měly ve dvaceti šesti procentech výborný celkový prospěch, zatímco u chlapců bylo zaznamenáno pouze patnáct procent.

Ve škole a ve třídách docházelo k poměrně vysoké fluktuaci studentů. Mnoho žáků vystoupilo a školu nedokončilo, někteří z nich jeden rok propadli, další rok absolvovali ten samý ročník a teprve poté školu opustili. Velké množství studentů také přistupovalo do vyšších ročníků z jiné střední školy či z měšťanské školy. Průměrná doba, kterou každý student na škole strávil, byla pouze 4,7 roku a jen 422 žáků (18,7%) absolvovalo všechny ročníky strakonického gymnázia a vystudovalo ho za standardní dobu studia, tj. za osm let. Naopak více jak osm let studovalo šedesát devět žáků, z toho dva na škole strávili dokonce jedenáct let. Jeden rok či méně absolvovalo celkem 388 studentů. Alespoň jedenkrát propadlo během studia 306 žáků (13,6%).¹⁷²

¹⁷¹ Při různých způsobech klasifikace byly některé hodnotící stupně v statistických výpočtech spojeny. Jako jeden údaj bylo bráno hodnocení nezpůsobilý, nedostatečný a zcela nedostačující. Dohromady byly počítány i záznamy způsobilý, prospěl a dobrý.

¹⁷² V těchto výpočtech jsou zaznamenáni pouze studenti, jejichž studijní kariéra nepřesahuje sledované období, tj. za školní rok 1947/1948. Započtení tedy nebyli žáci 1.-7. ročníku v roce 1947/1948, 1.-6. ročníku v roce 1946/1947 atd.

U maturitních zkoušek už byli studenti poměrně úspěšní, v letech 1920-1939¹⁷³ odmaturovalo na první pokus téměř devadesát procent uchazečů. Při porovnání počtu studentů prvního ročníku a počtu maturujících za osm let od doby nástupu na gymnázium bylo zjištěno, že průměrně pouze dvaapadesát procent z původního počtu studentů prvních tříd dospělo k maturitě. V tomto údaji však nejsou zohledněni studenti přistupující do vyšších tříd či opakující ročník.

¹⁷³ Údaje byly převzaty z výročních zpráv.

5.7 Teritoriální původ studentů

Při průzkumu teritoriálního původu žáků se stěžejními prameny staly opět hlavní katalogy. Záznamy se v převážné většině vztahovaly na bydliště otce.¹⁷⁴ Pouze v případě, že otec zemřel, byl neznámý, bydlel daleko od rodiny či po rozvodu rodičů byla uvedena adresa matky. Ve statistice bylo počítáno především s těmito dvěma údaji. Spíše výjimky tvoří studenti, kteří přišli o oba rodiče (2), u nichž bylo použito bydliště poručníka. Na konci války, v druhém pololetí školního roku 1944/1945, nastoupili na gymnázium dva studenti, jejichž rodiče byli nezvěstní a pouze u jednoho z nich byla uvedena adresa bydliště.

Na základě těchto pramenů bylo určeno celkem 304 různých lokalit, ze kterých studenti pocházeli. Kromě toho nebylo u třiaadvaceti studentů bydliště vůbec uvedeno, nebylo ho možné identifikovat nebo název nebylo možné přiřadit ke konkrétní obci.

Získané informace byly rozděleny podle několika hledisek. V prvním případě byly vytvořeny skupiny lokalit podle vzdálenosti od Strakonic. Největší část studentů dojížděla do školy z nejbližšího okolí, tj. z míst vzdálených do patnácti kilometrů od Strakonic (38,5%). Jednalo se o řadu obcí v okolí Strakonic, veliký počet studentů dojížděl z Volyně, Štěkně a Radomyšle. Největší zastoupení jedné lokality měly samozřejmě domovské Strakonice. Ze zkoumaných 2 260 studentů pocházelo 746 přímo z města, což představuje třetinu z celkového počtu žáků gymnázia. Z míst vzdálených 15-30 kilometrů od města pocházelo 23,5% studentů. Ze vzdálenějších oblastí počet studentů prudce klesá, tito žáci tvořili pouze necelá čtyři procenta z celkového počtu. Určité změny z hlediska teritoriální skladby přinesla léta 1939-1945, tyto údaje však nebyly v následujících výpočtech zvlášť zohledněny. Tyto údaje však obsahuje databáze na přiloženém CD.

¹⁷⁴ V hlavních katalozích bylo uvedeno také rodiště studenta. Při statistických výpočtech však tento údaj nebyl použit. Pokud se rodiště studenta a bydliště otce lišilo, je vidět, že se přestěhovala celá rodina a na výběr školy tak mělo bydliště jistě rozhodující vliv. V některých případech je však vidět, že žák se narodil ve strakonickém okrese, ale jeho bydliště se nacházelo až několik set kilometrů daleko. Při výběru strakonického gymnázia v takovýchto případech hrály pravděpodobně velikou roli osobní a rodinné vazby, které rodina na Strakonicku měla.

Tabulka č. 8: Teritoriální původ studentů podle vzdálenosti

Vzdálenost	Počet studentů
Strakonice ¹⁷⁵	746
do 15 km	871
15-30 km	535
30-60 km	24
60 a více	64
Nezjištěno	20
Celkem	2 260

V dalších dvou členěních byly lokality rozděleny podle územních celků. V připojených tabulkách je vidět jak počet studentů pocházejících z jednotlivých regionů, tak i okresy, ze kterých přijíždělo nejvíce studujících. Z pohledu správního členění pocházela absolutně největší část studentů z jižních Čech (2 001 studentů, tj. 88,5%). Za nimi následovaly západní Čechy, odkud dojíždělo do Strakonice 8,7% žáků. Počet žáků ze všech zbývajících lokalit nepřesáhl ani dvě procenta. Z okresů v jižních Čechách zvítězily samozřejmě Strakonice (78,8% studentů), na druhém místě se objevil okres ze západních Čech – Klatovy (7,4%), teprve za nimi následovaly Prachatice (6,2%) a Písek (2,7%).

Na základě výše uvedených čísel lze říct, že škola sloužila především pro obyvatelstvo strakonického okresu. Celé dvě třetiny studentů pocházely přímo z města nebo z jeho nejbližšího okolí vzdáleného do patnácti kilometrů. Potřebu školy právě ve Strakonicích dokládá 746 studentů pocházejících přímo z města. Mnoho studentů bydlelo v obcích nacházejících se v bezprostřední blízkosti města a průměrná vzdálenost bydliště každého žáka od ústavu (i při započítání lokalit v cizině – Paříže, Záhřebu, Sarajeva aj.) byla 13,8 kilometru, bez míst nacházejících se mimo republiku a bez Slovenska necelých dvanáct kilometrů. Hlavním faktorem tak při výběru školy byla jistě její dostupnost. Z tohoto důvodu pocházelo poměrně mnoho studentů z okresu Klatovy a tím i ze západních Čech. Došlo k tomu proto, že město leží blízko hranic obou krajů a studenti si školu vybírali především podle její dostupnosti a vzdálenosti od bydliště, nikoliv podle příslušnosti k danému územnímu celku. Stejně tak se zřejmě rozhodovali studenti z Prachatic, kteří měli často lepší spojení do Strakonice než do samotných Prachatic, kde mohli českou střední školu také studovat. Naopak vlakové spojení z píseckého okresu bylo velmi špatné a navíc v Písku

¹⁷⁵ U jedenácti studentů byly jako bydliště uvedeny Nové Strakonice, které však od roku 1921 byly spojeny se Strakonicemi a ve statistice jsou tedy zahrnuty pod ně.

existovaly dvě kvalitní české střední školy. Proto odtud na strakonický ústav dojížděl malý počet studentů, který navíc pocházel z převážné části z Protivína, kudy vede hlavní vlakové spojení z Českých Budějovic do Strakonice.

Gymnázium mělo po celé sledované období pouze regionální charakter. Studenty ze vzdálenějších míst nebylo většinou cíleně vyhledáváno. Důvody pro příchod žáků z jiných oblastí mohly být různé. Někteří přišli do Strakonice, protože „neuspěli“ v původní škole, strakonické gymnázium pak sloužilo jako jakási náhrada. V některých případech se zřejmě jednalo o návrat do původního rodiště, kde rodina stále měla příbuzné či známé, kteří mohli na dítě dohlédnout.

Tabulka č. 9: Teritoriální původ studentů podle regionů

Lokalita	Počet studentů
jižní Čechy	2 001
západní Čechy	197
střední Čechy	19
severní Čechy	3
východní Čechy	3
Morava	4
Slovensko	4
Cizina	8
Nezjištěno	21
Celkem	2 260

Tabulka č. 10: Teritoriální původ studentů podle správního členění okresů

Okres	Počet studentů	Počet studentů v %
Strakonice	1 780	78,8
Klatovy	167	7,4
Prachatice	140	6,2
Písek	62	2,7
České Budějovice	13	0,6
Ostatní	79	3,5
Nezjištěno	20	0,9
Celkem	2 260	100

5.7.1 Dojíždění studentů v letech 1920-1939¹⁷⁶

Pokud žák nebydlel v místě školy, mohl z domova denně dojíždět nebo být ve městě ubytovaný. Většina nemístních studentů každý den dojížděla, což mimo jiné dokládá dobrou dostupnost školy. Nejlépe na tom byli studenti bydlící na vlakové trase od Českých Budějovic, od Plzně, od Vimperka a od Blatné. Ti měli zajištěný přímý spoj do Strakonice a díky němu mohli dojíždět každý den i ze vzdálenějších oblastí. Podle jejich příjezdu a odjezdu se upravoval dokonce i rozvrh hodin. Zbytek studentů bydlel ve městě v podnájmu. Protože gymnázium vlastní internát nemělo, museli si studenti hledat ubytování sami u soukromých osob. Těchto studentů nebývalo mnoho, v letech 1920-1939 se jednalo ročně v průměru o necelých sedmnáct žáků na celou školu. Největší procento žáků bydlelo v podnájmu ve školním roce 1920/1921, kdy představovali téměř devatenáct procent všech tehdejších studentů. V následujících letech však jejich počet ubýval a za celých osmnáct let se jednalo průměrně o 6,8% všech studentů.

Tabulka č. 11: Dojíždění a ubytování studentů školy v letech 1920-1939

Rok	Bydlící v místě školy	Dojíždějící	Bydlící u dozorce
1920/1921	28	19	11
1921/1922	59	75	20
1922/1923	75	109	15
1923/1924	84	113	22
1924/1925	83	121	19
1925/1926	89	129	20
1926/1927	95	122	21
1927/1928	93	143	20
1928/1929	90	148	18
1929/1930	96	158	21
1930/1931	106	158	18
1931/1932	120	188	21
1932/1933	120	222	15
1933/1934	126	252	15
1934/1935	130	252	14
1935/1936	129	283	9
1936/1937	141	309	10
1937/1938	168	334	9
1938/1939	194	352	16
Celkem	2 026	3 487	314

¹⁷⁶ Údaje byly převzaty z výročních zpráv 1920-1939. V nich je stav studentů zaznamenán k určitému datu (neobjeví se v nich např. student, který během roku vystoupil) a pouze v statistických číslech. Údaje nemusí proto souhlasit s celkovým počtem studentů v daném roce, který byl určen v databázi studentů.

5.8 Sociální původ studentů z hlediska zaměstnání rodičů

Záznamy k zaměstnání rodičů byly podobné jako údaje o jejich bydlišti. V naprosté většině případů bylo uvedeno pouze zaměstnání otce. U matky se název profese objevil výjimečně, nejčastěji se pak jednalo o ženy v domácnosti.

U 2 260 studentů, kteří v letech 1920-1948 školu navštěvovali, je uvedeno celkem 564 různých záznamů¹⁷⁷. U části otců je uvedena nejen pozice, ale i zaměstnavatel, například úředník ČZ a úředník fezáren. Tyto rozšiřující údaje byly v seznamu ponechány. Pokud na ústavu studovali sourozenci, byl jejich otec započítáván za každého zvlášť. Pouze malá část profesí nebyla vůbec identifikována (9), byl zapsán nezařaditelný údaj (např. invalidní důchodce) nebo údaj o otci či o zaměstnání chyběl (15).

Pro větší přehlednost byla zjištěná povolání roztržena do 16 odvětví a teprve na základě tohoto třídění byl student začleněn do určité sociální vrstvy. Poměrně veliký počet zaměstnání nemohl být zařazen do konkrétního odvětví, protože se často jednalo o záznam typu – dělník, tovární dělník, správce, tovární dozorce apod.

¹⁷⁷ Některé záznamy označují stejné profese, pouze rozdílně zapsané (např. mistr řeznický a řezník). Ve statistice se mezi takovými dvěma údaji nerozlišuje. Seznam všech profesí je uveden v Příloze č. 2.

Tabulka č. 12: Počet otců pracujících v jednotlivých odvětvích

Odvětví	Počet otců
Potravinářská	68
Textilní	29
Oděvní	56
Kovodělná	95
Dřevozpracující	36
Stavební	67
Mlynářská	15
Knihářská	8
Služby	117
Obchodní živnosti	157
Lékařská	41
Služební činnost	627
Finančnictví	23
Lesnická	25
Dopravní	223
Zemědělská	462
Ostatní ¹⁷⁸	29
Různé ¹⁷⁹	30
Nezařazeno ¹⁸⁰	162
Celkem	2 270¹⁸¹

Z výzkumu vyplynulo, že největší počet otců studentů gymnázia pracoval ve státních službách popřípadě ve službách městských úřadů apod.¹⁸² Tvořili téměř jednu třetinu všech zaznamenaných profesí, a proto byla tato velká skupina dále rozdělena v doprovodné tabulce podle jednotlivých zastávaných pracovních pozic. V ní je vidět, že nejvíce studentů pocházelo z rodin učitelů (189). Toto číslo je vyšší než poměrné zastoupení dané profese v populaci a ukazuje, že v učitelských rodinách přikládali vzdělání opravdu veliký význam. Druhou největší skupinu představovali vyšší a nižší úředníci (149) a za nimi překvapivě následovali

¹⁷⁸ Sem byla zahrnuta povolání: elektromontér, elektrotechnik, správce elektrárny, majitel elektrozávodu, hodinář, hrnčář, kamenický mistr, kameník, keramický malíř, modelář, papírník, sedlák, sítář, správce barevny.

¹⁷⁹ Sem byla zařazena povolání: civilní geometr, dirigent filharmonie Čsl. průmyslové banky, herec, hudebník, kapelník, měřič dolů, porybný, civilní geometr.

¹⁸⁰ Do této skupiny byli zařazeni dělníci, tovární dělníci a dílovedoucí, u kterých nebylo uvedeno konkrétní odvětví. Ze stejného důvodu sem byl zařazen inženýr, kontrolor, nájemce nebo skladník. Do skupiny byly zahrnuty i neidentifikované profese a záznamy u studentů, u kterých nebyl otec (nebo zaměstnání otce) uveden.

¹⁸¹ Větší součet profesí než je skutečný počet studentů byl způsoben tím, že někteří otcové byli přiřazeni do dvou různých odvětví, například obchodník a rolník, rolník a hostinský.

¹⁸² S touto skupinou se částečně překrývalo dopravní odvětví, většinu v dopravní oblasti totiž tvořili zaměstnanci státních drah. Pro větší přehlednost však byli ponecháni ve vlastní skupině.

policisté. V době, kdy dítě studovalo na gymnáziu, se už padesát tři otců zaměstnaných ve státních službách nacházelo ve výslužbě.

Následujícím odvětvím, v němž působilo nejvíce otců, bylo zemědělství. Celkem se jednalo o 462 osob. Tento výsledek dokládá skutečnost, že velká část studentů pocházela z malých obcí v okolí Strakonice, které měly zemědělský charakter. Zároveň však ukazuje, že i venkovské a manuálně pracující obyvatelstvo oceňovalo vzdělání a budoucnost svých dětí viděla jinde než na venkově.

Tabulka č. 13: Počty otců pracujících ve státní službě

Pracovní pozice	Počet otců
Nižší úředníci	97
Vyšší úředníci	52
Ředitelé	29
Účetní	6
Inspektoři	21
Správcové	27
Učitelé	189
Strážníci	127
Ostatní	41
Armáda	38
Celkem	627

Po sečtení všech řemeslných odvětví vznikla třetí nejsilnější skupina (374), kde měla velké zastoupení kovodělná, potravinářská a stavební oblast. Větších čísel by jistě dosáhly textilní a kovodělná odvětví, pokud by do nich byli zařazeni i dělníci, tovární dělníci, tovární dozorcí apod. U těchto profesí se v záznamech sice nenacházelo přesné určení oboru, ale většina těchto osob bydlela ve Strakonici a jejích okolí. Proto se dá předpokládat, že pracovali v továrnách ve městě, což byly hlavně textilní a kovodělné podniky.

Údaje o otcích pracujících na různých pozicích na železnici sice nemohou být zařazeny do předchozího třídění (v něm jsou součástí dopravního odvětví), přesto bylo zajímavé sledovat jejich počet. Celkem se jednalo o 198 osob, což představuje 8,8 % z celkového počtu. Takto vysoké číslo pravděpodobně souvisí s tím, že Strakonice leží na křižovatce dvou důležitých železničních tratí a i dojíždějící studenti často pocházeli z míst, kde se nacházejí důležité regionální železniční stanice.

Z celkového pohledu se dá říci, že nejvíce bylo manuálně pracujících otců. Z takovýchto rodin pocházelo 43,4 % žáků. Úředníci působící ve státní i soukromé sféře tvořili 29,4%. Inteligenci zastupovalo 15,6 % otců.

Kromě zaměstnání otce měli někteří studenti v záznamech uvedeno i zaměstnání matky. V takovém případě se nejčastěji objevovalo žena „v domácnosti“. S takovým údajem nebylo dále pracováno, protože pouze popisoval postavení i většiny matek, u kterých nebylo uvedeno nic. Pouze u dvaosmdesáti žen byla informace odlišná. U téměř poloviny z nich se jednalo o situaci, kdy byl otec studenta již mrtvý. Ve zbylých případech bylo většinou uvedeno zaměstnání otce i matky, což dokazuje pomalu se rozšiřující emancipaci žen, u některých rodin však ilustruje spíše špatné finanční poměry.

Tabulka č. 14: Počty pracujících matek

Zaměstnání	Počet matek	Zaměstnání	Počet matek (otec zemřel)
dámská krejčová	4	cukrářka	1
dělnice	6	dělnice	4
kadeřnice	1	domkářka	3
lékárnice	1	hostinská	1
obchodnice s potravinami	1	chalupnice	1
praktická lékařka	1	majitelka lékárny	1
rolnice	1	majitelka řeznictví	1
služby	1	módní salon	1
služebná	2	obchodnice	1
soukromnice	2	porodní asistentka	1
švadlena	1	posluhovačka	1
tkalcovka	1	prodej uzenin	1
tovární dělnice	6	rolnice	4
trafikantka	1	soukromnice	5
učitelka	12	tovární dělnice	2
úřednice	5	trafikantka	4
		učitelka	4
Celkem	46	Celkem	36

5.8.1 Smrt rodiče

Stávalo se, že do školy nastupoval student, jehož rodič byl již mrtvý. Takovýchto případů bylo poměrně hodně po vzniku ústavu, kdy na gymnázium nastupovaly děti narozené ještě před první světovou válkou a jejichž otec přišel o život pravděpodobně ve válce. Někdy se na školu přihlásil žák mající už pouze jednoho rodiče, někdy o něj přišel během studia. Celkově bylo úmrtí otce častější než úmrtí matky. Za celé sledované období přišlo o otce 189 žáků (8,4 % ze všech studentů), o matku dvacet devět a dva neměli dokonce ani jednoho rodiče. Na konci druhé světové války se navíc objevili dva studenti, u kterých byl otec i matka nezvěstní.

5.9 Placení školného a státní stipendia v letech 1920-1939¹⁸³

Na městském a později na státním reálném gymnáziu ve Strakoniciích platili žáci školné, které bylo stanoveno za každé pololetí zvlášť. Podle finanční situace rodičů bylo určeno, zda student bude školné platit celé, půlku nebo od něj bude osvobozen. V letech 1920-1939 bylo ročně od školného úplně osvobozeno průměrně 194,5 studentů. Toto číslo představuje více jak polovinu všech studentů v daných letech a ukazuje, z jak movitých - či spíše nemovitých - rodin nejčastěji žáci na školu přicházeli. Jednalo se o nižší a střední vrstvy pocházející z poměrně chudého venkovského prostředí či z menších měst, která si uchovávala také venkovský ráz.

Situaci studentů, pocházejících z těch nejchudších poměrů, se snažil řešit i stát. Žák mohl obdržet státní stipendium, podmínkou však byl velmi dobrý prospěch i chování. V prvních dvou letech školy nebylo státní stipendium uděleno žádnému studentovi, později však začali žáci stipendia získávat a největší počet studentů obdržel státní podporu ve školním roce 1938/1939, kdy se jednalo o devatenáct případů. V letech 1920-1939 získalo stipendium každý rok průměrně 9 studentů.

¹⁸³ Údaje byly převzaty z výročních zpráv z let 1920 – 1939. V nich je stav studentů zaznamenán k určitému datu (neobjeví se v nich např. student, který během roku vystoupil) a pouze v statistických číslech. Údaje proto nemusí být zcela kompletní.

Tabulka č. 15: Počty studentů osvobozených od školného a pobírajících stipendium v letech 1920-1939

Školní rok	Osvobození od školného	Přiznáno stipendium
1920/1921	14	0
1921/1922	26	0
1922/1923	48	3
1923/1924	194	3
1924/1925	205	7
1925/1926	204	8
1926/1927	165	10
1927/1928	166	12
1928/1929	171	8
1929/1930	187	12
1930/1931	186	14
1931/1932	221	10
1932/1933	230	8
1933/1934	245	8
1934/1935	271	neuvedeno
1935/1936	283	neuvedeno
1936/1937	336	14
1937/1938	352	17
1938/39	191	19
Celkem	3 695	153

6 UČITELÉ NA STRAKONICKÉM GYMNÁZIU

Pro zpracování této kapitoly posloužily především výroční zprávy a almanachy školy, vydané k 25. a 75. výročí školy.¹⁸⁴ Úplné údaje existují pouze do začátku války. Do této doby vycházely výroční zprávy, ve kterých byl uváděn seznam učitelů i změny v učitelském sboru, ke kterým došlo. V dalším období byly údaje neúplné, ani na základě školní kroniky¹⁸⁵ se nedal určit například příchod a odchod profesorů a tedy ani přesný počet učitelů na škole.

Učitelský sbor tvořili profesori, výpomocní učitelé a vedlejší učitelé. V letech 1920-1948 působilo na gymnáziu celkem 127 učitelů. Převážnou část představovali profesori (100), ti na škole pracovali na plný úvazek a většinou přišli z jiné střední školy. Výpomocných učitelů vyučovalo na škole celkem deset a jednalo se v podstatě o externí pracovníky. Byli ustanoveni pouze na jeden školní rok a další rok musel být jejich úvazek potvrzen. Nejdelší působení výpomocného učitele na škole bylo tři roky. Vyučovali většinou náboženství, tělocvik nebo kreslení. Podobné postavení měli i vedlejší učitelé. Ti pracovali většinou na obecných a měšťanských školách a na gymnáziu pomáhali s výukou pouze jednoho předmětu, nejčastěji zpěvu. Ve sledovaném období jich na gymnáziu bylo zaměstnaných sedmnáct. Průměrná doba, po kterou učitel na ústavu působil, je 5,7 let. Průměrný profesor však na škole zůstal přibližně sedm let.

V prvním školním roce vyučovalo žáky celkem pět učitelů. O rok později již bylo zaměstnáno třináct učitelů a i v dalších letech se profesorský sbor v souvislosti s obsazováním vyšších tříd rozrůstal. Ve školním roce 1938/1939 na strakonickém gymnáziu působilo dokonce dvacet sedm vyučujících. V letech 1920-1939 vyučovalo ročně průměrně osmnáct učitelů.¹⁸⁶ Po celou dobu trvání školy na ní nepřetržitě působil Antonín Voráček jako učitel římskokatolického náboženství, o rok méně profesor Vojtěch Blažko (dějepis, zeměpis) a o dva roky méně profesor Vojtěch Haas (přírodopis, matematika, fyzika), pozdější ředitel ústavu.

Profesorský sbor byl zpočátku tvořen pouze muži, teprve v roce 1928 přišla první profesorka dr. Drahomíra Wittichová, později nastoupila ing. Senta Falberová či profesorka Marie Šmrhová.¹⁸⁷ Za celých dvacet osm let na škole vyučovalo pouze dvacet devět žen, které tak představují dvacet tři procent všech vyučujících.

¹⁸⁴ *Dvacet pět let státního reálného gymnázia; Sedmdesát pět let gymnázia.*

¹⁸⁵ SOkA Strakonice, Státní reálné gymnázium Strakonice, inv. č. 1, sign. II/1, Kronika 1926-40, SOkA Strakonice, Státní reálné gymnázium Strakonice, inv. Č. 2, sign. II/2, Kronika 1940-49.

¹⁸⁶ Pracováno s údaji z výročních zpráv.

¹⁸⁷ M. TREYBAL, *Padesát let*, s.10.

Kromě učebního úvazku měl profesor na starosti často ještě školní sbírky či knihovnu. Úkolem středoškolského učitele byla nejen všestranná péče o studenty, ale také vzdělání a poučení veřejnosti a rozvoj kulturního života. Učitelé pořádali různé přednášky a byli členy různých organizací.

Za druhé světové války byl z profesorů přímo postižen Jan Dědina, který přišel z Tábora, kde pro něj začal být pobyt nebezpečný. Už po čtrnácti dnech pro něho však táboreské gestapo přijelo a Dědina byl uvězněn až do konce války v Oranienburku, kde se setkal s několika bývalými studenty strakonického gymnázia. Dále byl propuštěn ze školské služby v květnu 1942 profesor Jan Vrzalík bez všech nároků a školník Jan Spálenka jako legionář byl předčasně penzionován v roce 1941.¹⁸⁸

Tabulka č. 16: Učitelé působící na strakonickém gymnáziu v letech 1920-1948

Jméno	Rok narození	Vyučované předměty	Působení v letech	Původ
Blaschke Stanislav	1887	Č, N	1921 - 1923	Praha
Blažejová-Zobalová Hedvika	1904	M, Dg	1939 - 1945	
Blažko Vojtěch	1889	D, Z	1921 - 1951	Moravské Budějovice
Brožík Václav	1909	P, Z	1939 - 1945	
Častová-Pecheová Františka	1910	Tv, Z	1937 - 1938	
Dbalý Miroslav	1902	D, Z	1931 - 1934	Rakovník
Dědina Jan PhDr.	1906	D, Z	1939 - 1945	
Doležal František	1903	P, Z	1937 - 1938	Sušice
Falberová Senta Ing.	1900	CH, M, F	1930 - 1934	Písek
Fiala Karel	1907	M, F	1945 - 1952	
Frieslová-Ehrhardtová Jana	1913	Fr, Tv	1938	
Friš Oldřich	1903	Č, L	1927 - 1928	
Fuksík Vladimír	1905	M, F	1940 - 1941	
Haas Vojtěch	1887	P, M, F	1922 - 1945	Turčanský sv. Martin
Hauptmannová-Náprstková Adolfina	1906	Tv, Z	1936 - 1937	Žilina
Heckl František	1903	CH, M, F	1934 - 1937	Nová Paka
Hejný Jaroslav	1918	K, Dg	1945 - 1948	
Hoch Miloslav	1915	M, Tv	1942 - 1945	
Holý Jaroslav	1902	P, Z	1938 - 1961	Bratislava
Hustý Bedřich	1904	M, F	1927 - 1929	Most
Hyška Alfons	1903	M, F	1927	
Chudoba Jaroslav	1904	P, Z, F	1938 - 1941	

¹⁸⁸ M. TREYBAL, *Padesát let*, s. 11.

Janát Jan	1897	D, Z	1945 - 1948	
Jandová Naděžda	1911	Č, Fr	1944 - 1956	
Janů (Jahnů) Jaroslav	1908	Č, N	1933 - 1935	
Javorská Josefa	1906	Č, Fr	1931 - 1932	Plzeň
Ježek Emanuel PhDr.	1899	D, Z	1934 - 1937	Strážnice
Jílek Bohumil RNDr.	1905	P, Z	1935 - 1937	Jičín
Jindrák František	1901	M, Dg	1945 - 1946	
Kamenický Alois	1902	D, Z	1929 - 1930	Trenčín
Karel Jan	1914	K, Z	1942 - 1945	
Karlík Emil	1878	Č, N	1930 - 1939	Ústí nad Labem
Keyzlarová-Šmrhová Marie	1907	Č, Fr	1932 - 1939	Sušice
Kněnická-Houšková Jiřina RNDr.	1908	M, T	1934 - 1935	Skalice
Kohout Blažej	1911	L, N	1938 - 1981	
Konůpek Otakar	1888	L, Ř	1934 - 1935	Pelhřimov
Korbelář Jindřich	1912	M, Dg	1939 - 1942	
Kotalík Josef	1896	Č, L	1921 - 1928	Písek
Koudelka Ludvík	1886	L, N	1926 - 1928	Pelhřimov
Krása Jindřich	1913	Tv, N	1939 - 1949	
Kropáčová-Novotná Milada	1898	Tv, Z	1935 - 1936	Kralupy n.Vltavou
Kukrál František	1883	L, Ř, Fr	1920 - 1927	Pelhřimov
Kunc Jan	1903	Tv, Z	1931 - 1931	
Kůst Jiří	1902	M, F	1931 - 1936	Praha
Linke Bohumil	1895	Č, N	1927 - 1956	Most
Lumenda Václav	1891	L, Fr	1935 - 1942	Prachatice
Macek Bohuslav	1908	M, Tv, F	1938 - 1961	
Makalová Anna	1912	D, Z	1940	
Matyk Josef	1903	M, F	1926 - 1927	Pelhřimov
Nedošínský Jindřich	1916	D, Z	1940	
Novotná-Štanclová Marie	1906	Č, N	1931 - 1933	
Novotný Vojtěch	1882	Č, N	1928 - 1935	
Paukner František	1912	Č, Ph	1940 - 1941	
Pecánek Josef PhDr.	1901	Č, Fr	1930 - 1931	Mukačevo
Persona Jaroslav	1908	Č, N	1937 - 1951	
Personová-Karasová Jaroslava	1911	Č, Fr	1938 - 1969	Vysoké Mýto
Pilát Vladimír	1903	M, F	1937 - 1938	Prostějov
Píro Rudolf	1882	L, Ř	1922 - 1937	Hlučín
Podhajský Josef	1891	L, Fr	1932 - 1937	Čáslav
Polívka Václav	1896	K, M	1922 - 1945	Tábor
Praibš Stanislav	1910	Tv, N	1936 - 1939	Písek
Procházka František	1907	Č, Fr	1942 - 1945	
Průcha Karel PhDr.	1908	Fr, Tv	1941	
Průša František	1918	Tv, Z	1940	
Příbyl Tomáš	1891	L, Fr	1944 - 1945	
Puchwein Josef	1914	Č, N	1939 - 1940	
Růžička Jan	1908	M, F	1939 - 1940	
Růžička Jaroslav	1913	M, F	1940 - 1947	
Růžička Rudolf	1909	M, F	1938 - 1939	Klatovy

Ryneš Václav	1887	L, Ř	1928 - 1934	Plzeň
Saveljev Jiří Dr.	1888	R	1945 - 1949	
Serbusová Věnceslava	1910	L, Fr	1939 - 1943	
Schnapková-Drápková Růžena	1907	L, N	1937 - 1939	Benešov
Siebertová Helena	1917	Tv, A	1939 - 1940	
Slavík Josef	1907	M, F	1936 - 1945	Duchcov
Spirman Eduard	1905	P, Z	1941 - 1944	
Suchý Karel RNDr.	1905	CH, M, F	1937 - 1945	Polička
Svobodová Božena	1910	Ph,N, Fr	1935 - 1937	
Svobodová-Šolerová Marie	1910	M, F	1944	
Škoda Karel	1906	Č, L	1936 - 1949	Česká Lípa
Šlechta Karel	1902	D, Z	1930 - 1931	
Šmejkalová-Macková Vlasta	1914	N, Fr, A	1938 - 1981	
Šmrhová Marie	1900	D, Z	1929 - 1930	
Šoler Josef	1902	M, F	1929 - 1931	Báňská Bystrica
Štěpán Dalibor	1894	P, M, F	1920 - 1921	Strakonice
Štíbr Václav	1897	M, F	1929	Rokycany
Treybal Miroslav	1898	Č,Fr	1926 - 1958	Jihlava
Třeštík František	1913	Č, N	1939 - 1949	
Týra Jan	1898	Tv, Z	1926 - 1929	Český Těšín
Urban František	1907	Tv, Z	1938 - 1939	
Urválková-Koudelková Vlasta	1912	Č, Fr	1937 - 1938	
Vaněček Karel	1880	M, Dg	1921 - 1940	Praha
Verb Miloš	1901	Tv, Z	1924 - 1926	
Vítovec Josef	1906	D, Z	1939	
Vodička Karel	1907	Č, Fr	1938 - 1941	
Voráček Antonín	1889	Nb-řk, Zp,	1920 - 1948	Strakonice
Vraná-Losíková Vlastimila	1904	Č,Fr	1929 - 1930	Olomouc
Vrzalík Jan	1904	D, Z	1937 - 1942	
Wittichová Drahomíra PhDr.	1897	L, Ř	1928 - 1932	Košice
Zeman Jaromír	1903	Tv, Z	1930 - 1965	Klatovy

Tabulka č. 17: Vedlejší učitelé působící na škole v letech 1920 – 1948

Jméno	Vyučované předměty	Doba působení	Povolání
Brunner Ota	Zp	1931 - 1932	učitel obecné školy ve Strakonících II.
Dlouhý František	R	1923 - 1924	odborný učitel měšťanské školy ve Strakonících
Hadraba Petr	Ts	1924 - 1926	ředitel obecné školy ve Strakonících
Hermanová Anna	Žp	1921 - 1924	industriální učitelka měšťanské školy ve Strakonících
Kahuda Josef	Rp	1931 - 1932	odborný učitel měšťanské školy ve Strakonících
Keyzlarová Věra	Žp	1934 - 1937	učitelka domácích nauk měšťanské školy ve Strakonících
Klimeš Dominik	Zp	1940 - 1942	ředitel soukromé hudební školy ve Strakonících
Křivancová Helena	Dn	1937 - 1939	učitelka domácích nauk při odborné škole pro ženská povolání ve Strakonících
Lvov, Mikuláš Ing.	R	1929 - 1931	úředník České zbrojovky ve Strakonících
Majer Karel	Zp	1929/30, 1937/38	učitel obecné školy ve Strakonících
Matoušek Josef	Zp	1928 - 1931	ředitel kůru ve Strakonících
Pelikánová Marie	Žp	1930 - 1934	učitel obecné školy ve Velké Turné
Pešková Pavla	Žp	1924 - 1925	industriální uč. měšť. školy ve Strakonících
Štulc Jaroslav	A	1927 - 1928	farář církve českobratrské ve Strakonících
Vydra Jan	Zp	1923 - 1927	odborný učitel měšťanské školy ve Strakonících
Vychodil Antonín	Zp	1939 - 1942	ředitel městské hudební školy ve Strakonících
Zdeněk Václav	Zp	1920 - 1921	odborný učitel měšťanské školy ve Strakonících

Tabulka č. 18: Výpomocní učitelé působící na škole v letech 1920 – 1948

Jméno	Vyučované předměty	Doba působení	Povolání
Báče Ludvík	Tv	1921 - 1924	oficiant okresního úřadu ve Strakonících
Bílek František	Nb-čsl	1935 - 1936	farář církve československé v Katovicích
Herman Vojtěch	K	1921 - 1922	odborný učitel měšťanské školy ve Strakonících
Mergl Josef ThDr.	Nb-řk	1921 - 1923	děkan ve Strakonících
Minařík Josef	Nb-čsl	1941 - 1944	farář církve československé v Katovicích
Pírek Antonín	Nb-čsl	1938 - 1941	farář církve československé v Katovicích
Roháč Zdeněk	Nb-čsl	1936	zástupce faráře církve československé v Katovicích
Řehoř Josef	Tv, P	1920 - 1922	odborný učitel měšťanské školy ve Strakonících
Tomášková Božena	Tv-dívčí	1921 - 1922	učitelka obecné školy ve Strakonících
Vokroj Jan	K, Kp	1920 - 1922	odborný učitel měšťanské školy ve Strakonících

Vysvětlivky:

Č - čeština
 N - němčina
 M - matematika
 Dg - deskriptivní geometrie
 D - dějepis
 Z - zeměpis
 P - přírodopis
 Tv - tělocvik
 CH - chemie
 F - fyzika
 Fr - francouzština
 L - latina
 K - kreslení
 Ř - řečtina
 R - rýsování
 A - angličtina
 Nb - náboženství
 Kp - krasopis
 Zp - zpěv
 Žp - ženské ruční práce
 Ts - těsnopis
 Ph - filozofická propedeutika
 Dn - domácí nauky

ZÁVĚR

Předložená práce se pokusila přispět k dějinám školství na jihu Čech, především pak ve strakonickém okrese v první polovině dvacátého století. Hlavní pozornost byla věnována dějinám strakonického gymnázia a jeho zasazení do systému škol v dané lokalitě.

Hlavním úkolem práce bylo nastínit vývoj školy od jejího vzniku v roce 1920 do roku 1948, popsat její organizaci a fungování během školního roku a zaznamenat změny, které se staly především v souvislosti s druhou světovou válkou. Největší pozornost byla věnována analýze studentů a profesorů gymnázia. Byl sledován celkový rozvoj školy, který byl posuzován z pohledu počtu a velikosti tříd a především z hlediska počtu studentů. Nebylo zkoumáno pouze množství žáků v jednotlivých letech, ale cílem výzkumu bylo především zjistit skutečný počet osob, které na škole během celého sledovaného období studovaly. V návaznosti na tyto údaje byla sledována gymnaziální kariéra každého žáka, tj. délka a průměrná doba studia, dále též celkový prospěch, úspěšnost u maturit i propadovost a neúspěšnost studentů. U žáků byl dále zjišťován jejich teritoriální a socio-profesní původ, náboženské vyznání, mateřská řeč či poměr chlapců a dívek. Učitelé gymnázia byli zkoumáni především z hlediska jejich počtu, zastávaných funkcí ve škole, vyučovaných předmětů a délky jejich působení na gymnáziu.

Strakonické reálné gymnázium bylo založeno po dlouholetém úsilí místních občanů a městské správy v roce 1920. Jako mnoho dalších škol bylo zbudováno v začátcích nového státu a podílelo se na rozšíření sítě škol s českým vyučovacím jazykem. Do té doby město vlastní střední školu nemělo a místní děti musely dojíždět do škol v jiných okresech. Strakonice požadovaly založení státní školy, k tomu však ministerstvo školství nedalo souhlas a městská rada se tedy rozhodla financovat školu sama. V počátcích se ústav potýkal především s nedostatkem vhodných prostor. První rok byl provizorně umístěn v pronajatých místnostech strakonického zámku, další rok pro něj město uvolnilo část budovy radnice. V následujících letech, s rozšiřujícím se počtem tříd, zabírala škola další části budovy a upravovala je pro své potřeby. Pro město však vydržování školy bylo finančně velmi nákladné, zejména z hlediska placení profesorského sboru. Proto se představitelé města snažili dosáhnout toho, aby gymnázium přešlo do státní správy. Hlavní podmínka ministerstva školství pro zestátnění gymnázia byla splněna – ústav se nacházel ve vhodné budově, ve které mohl zůstat i jako státní škola. Rozhodnutí o zestátnění gymnázia padlo 19. července 1923 a téměř o rok později převzal všechny výdaje školy stát.

V prvních letech existence školy se o její rozvoj zasloužil především ředitel František Kukrál, bývalý profesor pelhřimovského gymnázia. Ten ve Strakonících působil do školního roku 1926/1927 a v době jeho ředitelování se škola mnohonásobně zvětšila jak počtem tříd a studentů, tak počtem učitelských sil. Gymnázium se začlenilo do života města, profesori a studenti se účastnili různých kulturních, vzdělávacích či sportovních akcí a sami je také pořádali. Zájem místního obyvatelstva o školu dokazuje zřízení Spolku přátel střední školy ve Strakonících či každoroční finanční příspěvky od továren, peněžních ústavů i jednotlivců.

Podobně jako řada dalších českých škol zažívalo strakonické gymnázium za druhé světové války krušnou dobu. Ústav musel opustit svou budovu a několikrát se stěhoval do prostor jiných škol ve městě. Výuka byla omezena a musela se přizpůsobit řadě německých nařízení. Němci vydali příkaz k snižování počtu studentů, mnoho stávajících studentů bylo vyloučeno a do prvních ročníků byl přijímán malý počet dětí. Nejvíce byla výuka omezena na konci války, kdy byl dokonce celý jeden ročník nasazen na nucené práce. Po válce se gymnázium vrátilo do své bývalé budovy a do školy znovu nastoupili vyloučení studenti.

Od vzniku školy v roce 1920 do roku 1948 ústav navštěvovalo celkem 2 260 žáků. Z tohoto celkového počtu bylo 1 524 chlapců (67,4%) a 736 dívek (32,6%). Na gymnázium každý rok nastupovalo dvaosmdesát studentů a ve školním roce 1927/1928, kdy byly již obsazeny všechny ročníky, školu navštěvovalo 264 žáků. V dalších letech se počet studentů nadále zvyšoval a vrcholu dosáhl ve školním roce 1938/1939, kdy na gymnáziu studovalo 620 žáků. I když souhrnné údaje ukazují, že se strakonické gymnázium těšilo oblibě a že se stále více studentů rozhodlo studovat právě na něm, tento nárůst v závěru třicátých let byl způsoben především příchodem českých studentů z oblastí odstoupených Německu na podzim 1938. V době druhé světové války pak v důsledku německých protičeských opatření celkem logicky následoval výrazný pokles počtu studentů. Studenti všech ročníků byli vylučováni, nejvíce byli postiženi žáci čtvrtého ročníku ve školním roce 1940/1941, kdy jejich počet poklesl téměř o dvě třetiny. V posledních válečných letech na škole studovalo každý rok kolem 370 žáků a tento stav přetrval až do roku 1948. Po druhé světové válce už byla celospolečenská situace dost odlišná od doby před válkou a v důsledku nové prokomunistické vlády po roce 1945 strakonické gymnázium, stejně jako všechna ostatní gymnázia v zemi, ztratilo své původní velmi výsadní postavení v systému středních škol. Následná likvidace gymnázií a jejich přeměna na jedenáctiletky po sovětském vzoru však představuje další etapu v životě strakonické školy, která přesahuje stanovený rámec diplomové práce.

Analýza strakonických gymnazistů se dále zaměřila i na zjištění odkud studující pocházeli. Celá jedna třetina žáků bydlela přímo ve Strakonících. Druhá třetina do školy

dojížděla z okolních obcí vzdálených maximálně patnáct kilometrů. Ve vzdálenosti patnáct až třicet kilometrů od města bydlelo dalších 23,5 % gymnazistů. S větší vzdáleností počet studentů prudce klesá a studium žáka z cizího regionu souvisí spíše s osobními vazbami rodiny na Strakonicko než s prestižností školy. Většina nemístních žáků denně dojížděla a jen 6,8 % studentů si ve městě muselo najít ubytování. Dostupnost školy byla pro velkou část rodin jistě rozhodující. Pokud by gymnázium neexistovalo přímo ve Strakonících, jen někteří z nich by si mohli (i vzhledem k sociálnímu postavení) dovolit navštěvovat gymnázium nebo odbornou střední školu v jiném městě, vzdáleném několik desítek kilometrů (např. v Písku, Klatovech, Prachaticích či Českých Budějovicích). Mnoho žáků by naopak střední školu vůbec neabsolvovalo nebo nastoupilo na některou odbornou školu ve Strakonících.

Z hlediska sociálního zařazení studentů se ukázalo, že nejvíce otců pracovalo ve státních službách (27,5%), především ve školství. Za touto skupinou následovalo zemědělství a počet studentů ze zemědělských rodin pouze dokládá celkové hospodářské zaměření regionu, kde se stále většina obyvatelstva živila zemědělskou činností. Velký počet otců pracoval také v řemeslných odvětvích, především v kovodělné, potravinářské a stavební oblasti, což souvisí s relativně rozvinutou průmyslovou výrobou přímo ve Strakonících. Sociální rozvrstvení ukazuje, že některé vrstvy přikládaly vzdělání - zejména všeobecnému - větší význam (učitelé, úředníci, lékaři, lidé žijící ve městě).

Poslední součást analýzy představoval učitelský sbor. V letech 1920-1948 se na škole vystříдалo celkem 127 učitelů (profesorů, vedlejších a výpomocných učitelů). Zpočátku na gymnáziu vyučovali pouze muži, v roce 1928 přišla první žena a za celé sledované období tvořily ženy dvacet devět procent všech učitelů. Učitel na škole zůstával průměrně 5,7 let, přičemž fluktuace byla pochopitelně větší v případě vedlejších a výpomocných učitelů, kdežto profesori zůstávali na ústavu průměrně sedm let.

Z výše uvedených údajů vyplývá, že strakonické gymnázium představovalo typickou regionální školu střední velikosti. Gymnázium mělo význam především pro místní obyvatelstvo. Žáci již nemuseli za středoškolským vzděláním dojíždět do jiných škol a díky dostupnosti se počet místních dětí, které vystudovaly střední školu, zvýšil. Samozřejmě se zřízením gymnázia zvedla také prestiž města. Činnost školy, rozličné aktivity učitelů i studentů pochopitelně napomáhaly též rozvoji kulturního a společenského života ve městě.

Provedené analýzy je možno doplnit ještě dalšími aspekty – mj. důsledným a širším uplatněním genderového hlediska v jednotlivých sledovaných oblastech, důslednější interpretací zjištěných údajů – zejména v případě zlomového školního roku 1938/1939 a následujících let.

Diplomová práce se snažila přiblížit dějiny prvních dvaceti osmi let existence strakonického reálného gymnázia a jeho význam jak pro město Strakonice, tak pro celý přilehlý region. Pro celkové zhodnocení důležitosti a postavení školy by však bylo nutné provést srovnání se stejným typem škol v dalších místech. K dokreslení významu školy by jistě přispělo i zpracování pozdějšího profesního zaměření studentů (vysokoškolské studium, pracovní uplatnění aj.). To vše jsou náměty pro další případné pokračování práce na daném tématu.

SEZNAM PRAMENŮ A LITERATURY

Prameny nevydané

SOkA Strakonice, Státní reálné gymnasium Strakonice, inv. č. 7-25, sign. II/7-II/25, Hlavní katalog 1920-1945.

SOkA Strakonice, Státní reálné gymnasium Strakonice, inv. č. 43-47, sign. II/43-II/47, Hlavní katalog 1945-1948.

SOkA Strakonice, Státní reálné gymnasium Strakonice, inv. č. 1, sign. II/1, Kronika 1928-1940.

SOkA Strakonice, Státní reálné gymnasium Strakonice, inv. č. 2, sign. II/2, Kronika 1940-1949.

SOkA Strakonice, Státní reálné gymnasium Strakonice, inv. č. 73, sign. II/73, Oznámení pro profesory, oznámení pro žáky 1921-1927.

SOkA Strakonice, Státní reálné gymnasium Strakonice, inv. č. 84, sign. III B/1, kart. 1, Protokoly o poradách sboru 1920-1928.

KUNCIPÁL, K., Archív města Strakonice 1367-1947, inventář k fondu uloženém v SOkA Strakonice, Strakonice 1990.

SOkA Strakonice, Archív města Strakonice 1367-1947, inv. č. 773, sign. X5, kart. 187, Gymnázium 1917-1925.

SOkA Strakonice, Archív města Strakonice 1367-1947, inv. č. 816, sign. X5c, kart. 201, Reálné gymnázium 1926-1930.

SOkA Strakonice, Archív města Strakonice 1367-1947, inv. č. 859, sign. X5, kart. 221, Reálné gymnázium 1930-1935.

SOkA Strakonice, Archív města Strakonice 1367-1947, inv. č. 909, sign. X5, kart. 238, Reálné gymnázium 1936-1940.

SOkA Strakonice, Archív města Strakonice 1367-1947, inv. č. 945, sign. X5, kart. 248, Reálné gymnázium 1941-1942, propůjčování školních místností k jiným účelům.

Prameny vydané a dobový tisk

Výroční zprávy Státního reálného gymnasia ve Strakonících I-XIX, Strakonice 1920-1939.

Dvacet pět let státního reálného gymnasia v Strakonících 1920-1945, Strakonice 1946.

Kotlářová, S. (ed.), Obecní kronika Strakonice 1916-1946, Strakonice 2005.

Sedmdesát pět let gymnázia v Strakonících 1920-1995, Strakonice 1995.

Šimek R G., Strakonice - propagace a adresář, Strakonice 1933.

Treybal, M., 50 let gymnasia v Strakonících 1920-1970. Jubilejní almanach, Strakonice 1970.

Strakonicko, vlastivědný a národopisný sborník šumavského podhůří, roč. 2, 1936.

Otavan. Obrázkový měsíčník pro národní, kulturní a hospodářské zájmy města Písku a kraje Prácheňského, roč. 7, 1923.

Otavan. Obrázkový měsíčník pro národní, kulturní a hospodářské zájmy města Písku a kraje Prácheňského, roč. 11, 1927-1928.

Poutník od Otavy. Zábavný a poučný časopis, 1861.

Literatura

Bahenská, M., Počátky emancipace žen v Čechách. Dívčí vzdělávání a ženské spolky v Praze v 19. století, Praha 2005.

Bosák, F., Česká škola v době nacistického útlaku, České Budějovice 1969.

Brčáková, J., Český učitelský ústav v Českých Budějovicích v letech 1905-1920, Diplomová práce, Historický ústav Jihočeské univerzity, České Budějovice 2005.

Cvrček J. Z., Strakonice - město, lidé, osudy, Strakonice 1989.

Doležal, J., Česká kultura za Protektorátu. Školství, písemnictví, kinematografie, Praha 1996.

Dyk, J., Popis politického okresu strakonického. Díl druhý, Školství, doprava, správa, úryvky z dějin, Strakonice 1925.

Häufler, V., Ekonomická geografie Československa, Praha 1984.

Kádner, O., Školství v Republice Československé, in: Václav Dědina - Otakar Kádner (edd.), Československá vlastivěda X. Osvěta, Praha 1931, s. 2-220.

Kárník, Z., České země v éře první republiky (1918-1938). Díl třetí, O přežití a o život, Praha 2003.

Kotlářová, S. - Ulč, R., CD- virtuální procházka starými Strakonicemi, in: Kotlářová, S. (ed.), Obecní kronika Strakonice 1916-1946, Strakonice 2005.

Morkes, F., Historický přehled postavení maturitní zkoušky a analýza jejích funkcí, Praha 2003.

Morkes, F., Kapitoly o školství, o ministerstvu a jeho představitelích. Období let 1848-2000, Praha 2002.

Novotný, M., Dějiny vyššího školství a vzdělanosti na jihu Čech. Od středověkých počátků do současnosti, České Budějovice 2006.

Ottův slovník naučný nové doby, svazek I, díl 6., Praha 1940.

Retrospektivní lexikon obcí ČSSR 1850 – 1970, Praha 1978.

Slepičková, J., Dějiny školství v regionu Strakonice, diplomová práce, Pedagogická fakulta Západočeské univerzity, Plzeň 2003.

Srb, V., 1000 let obyvatelstva českých zemí, Praha 2004.

Strakonice, Strakonice 2007.

Šafránek, J., Školy české. Obraz jejich vývoje a osudů. II. svazek, r. 1848-1913, Praha 1918.

Valenz, M., Spolkové dívčí reálné gymnázium Jany Zátkové v Českých Budějovicích 1903-1950, diplomová práce, Historický ústav Jihočeské univerzity, České Budějovice 2005.

Veselá, Z., Česká střední škola od národního obrození do druhé světové války, Praha 1972.

Veselá, Z., Vývoj českého školství, Praha 1998.

Voldřichová, K., Národní obec fašistická v politickém okrese Strakonice v období hospodářské krize (1930-1934), diplomová práce, Pedagogická fakulta Univerzity Jana Evangelisty Purkyně, Ústí nad Labem 2002.

<http://www.msmt.cz/skolskareforma/dotazy> ze dne 1. 12. 2008.

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha č. 1.: PŘEHLED LOKALIT

Příloha č. 2: PŘEHLED POVOLÁNÍ OTCŮ ŽÁKŮ

Příloha č. 3: GRAF – VÝVOJ POČTU STUDENTŮ V LETECH 1920-1948

Příloha č. 4: GRAF – SROVNÁNÍ POČTU CHLAPCŮ A DÍVEK V LETECH 1920-1948

Příloha č. 5: GRAF – TERITORIÁLNÍ PŮVOD STUDENTŮ V LETECH 1920-1948
PODLE VZDÁLENOSTI

Příloha č. 6: DOBOVÁ FOTOGRAFIE STRAKONICKÝCH ŠKOL

Příloha č. 7: PRVNÍ ŘEDITEL GYMNÁZIA FRANTIŠEK KUKRÁL

Příloha č. 1: PŘEHLED LOKALIT

Prameny: SOkA Strakonice, Státní reálné gymnasium Strakonice, inv. č. 7-25, sign. II/7-II/25, Hlavní katalog 1920-1945; SOkA Strakonice, Státní reálné gymnasium Strakonice, inv. č. 43-47, sign. II/43-II/47, Hlavní katalog 1945-1948.

V prvním sloupci je uvedeno místo, odkud student pocházel (převzato ze záznamu o bydlišti otce nebo matky). Ve druhém sloupci je zapsán počet studentů a poslední sloupec upřesňuje místo bydliště. Lokality v jižních Čechách a Klatovy jsou upřesněny okresem u zbývajících byl použito regionální členění či obecné zeměpisné určení – např. Morava. U lokalit nacházejících se mimo území republiky byl uveden pouze stát.

Lokalita	Počet studentů	Upřesnění lokality
Albrechtice	1	<i>Strakonice</i>
Babín	8	<i>Klatovy</i>
Bavorov	2	<i>Strakonice</i>
Bělčice	4	<i>Strakonice</i>
Beroun	1	<i>střední Čechy</i>
Běšiny	1	<i>Klatovy</i>
Bezdědovice	2	<i>Strakonice</i>
Blatenska	1	<i>Strakonice</i>
Blatná	104	<i>Strakonice</i>
Blovice	1	<i>západní Čechy</i>
Bohumilice	6	<i>Prachatice</i>
Bohunice	1	<i>Prachatice</i>
Bor	1	<i>Písek</i>
Boršice	1	<i>Morava</i>
Bořanovice	2	<i>Prachatice</i>
Boubská	2	<i>Prachatice</i>
Bratislava	2	<i>Slovensko</i>
Bratronice	2	<i>Strakonice</i>
Brno	1	<i>Klatovy</i>
Břežany	2	<i>Prachatice</i>
Bučina	1	<i>Prachatice</i>
Budilov	1	<i>Prachatice</i>
Bušanovice	1	<i>Prachatice</i>
Cehnice	21	<i>Strakonice</i>
Cetkovice na Moravě	1	<i>Morava</i>
Curych	1	<i>Švýcarsko</i>
Čečelovice	1	<i>Strakonice</i>
Čejetice	7	<i>Strakonice</i>
Čekanice	6	<i>Strakonice</i>
Čepřovice	2	<i>Strakonice</i>

Černětice	2	<i>Strakonice</i>
Černíkov	1	<i>Strakonice</i>
Černívsko	1	<i>Strakonice</i>
Černocho	1	<i>severní Čechy</i>
Česká Kubice	1	<i>západní Čechy</i>
České Budějovice	1	<i>České Budějovice</i>
České Velenice	1	<i>Jindřichův Hradec</i>
Čestice	10	<i>Strakonice</i>
Čkyně	39	<i>Prachatice</i>
Čtyři Dvory	1	<i>České Budějovice</i>
Dolany	1	<i>Prachatice</i>
Dolní Poříčí	4	<i>Strakonice</i>
Domanice	2	<i>Strakonice</i>
Doubravice	3	<i>Strakonice</i>
Drahonice	4	<i>Strakonice</i>
Drachkov	1	<i>Strakonice</i>
Dražejov	8	<i>Strakonice</i>
Dražkovice	1	<i>západní Čechy</i>
Dražovice	1	<i>Klatovy</i>
Drhovle	1	<i>Písek</i>
Dřešín	3	<i>Strakonice</i>
Dub u Vodňan	2	<i>Strakonice</i>
Dunovice	5	<i>Prachatice</i>
Frymburk	1	<i>Klatovy</i>
Hajany	1	<i>Strakonice</i>
Hajská	2	<i>Strakonice</i>
Hejná	2	<i>Klatovy</i>
Hluboká-Zámostí	1	<i>České Budějovice</i>
Hlupín	2	<i>Strakonice</i>
Hněvkov	1	<i>Strakonice</i>
Holkovice	1	<i>Klatovy</i>
Hora Benešova	1	<i>Prachatice</i>
Horažďovice	81	<i>Klatovy</i>
Horažďovická Lhota	1	<i>Klatovy</i>
Horní Poříčí	8	<i>Strakonice</i>
Horosedly	4	<i>Prachatice</i>
Hořepník	1	<i>Pelhřimov</i>
Hoslovice	1	<i>Strakonice</i>
Hoštice	3	<i>Strakonice</i>
Hradčany	2	<i>střední Čechy</i>
Hradčany u Čkyně	1	<i>Prachatice</i>
Hradec-Krty	2	<i>Strakonice</i>
Hrádek u Sušice	1	<i>Klatovy</i>
Hubenov	2	<i>Klatovy</i>
Hučice	1	<i>střední Čechy</i>
Husinec	1	<i>Prachatice</i>
Chanovice	1	<i>Klatovy</i>
Chelčice	2	<i>Strakonice</i>

Chlum	1	<i>Strakonice</i>
Chotoviny	1	<i>Tábor</i>
Chrást u Plzně	1	<i>západní Čechy</i>
Chrášťovice	5	<i>Strakonice</i>
Chust	1	<i>Ukrajina</i>
Jáchymov	1	<i>neurčeno konkrétní místo</i>
Jedraž	1	<i>Strakonice</i>
Jehnědlo	1	<i>název nedohledán</i>
Jemnice	5	<i>Strakonice</i>
Jesenice	1	<i>střední Čechy</i>
Jetišov	5	<i>Strakonice</i>
Jinačovice	1	<i>Morava</i>
Jinín	20	<i>Strakonice</i>
Jiřetice	1	<i>Strakonice</i>
Kadov	1	<i>Strakonice</i>
Kamenná	1	<i>neurčeno konkrétní místo</i>
Kapsova Lhota	3	<i>Strakonice</i>
Karlovy	1	<i>Klatovy</i>
Kasejovice	3	<i>západní Čechy</i>
Katovice	54	<i>Strakonice</i>
Katovsko	1	<i>Strakonice</i>
Kbelnice	1	<i>Strakonice</i>
Kdyně	1	<i>západní Čechy</i>
Kladruby	2	<i>Strakonice</i>
Klatovy	2	<i>Klatovy</i>
Klínovice	4	<i>Strakonice</i>
Koječín	3	<i>Strakonice</i>
Kojice	1	<i>Strakonice</i>
Koloveč	1	<i>východní Čechy</i>
Komušín	11	<i>západní Čechy</i>
Kotouň	1	<i>západní Čechy</i>
Kozlov	13	<i>Strakonice</i>
Kraselov	8	<i>Strakonice</i>
Krejnice	1	<i>Strakonice</i>
Krty	2	<i>Strakonice</i>
Kundratice	1	<i>severní Čechy</i>
Kuřimany	3	<i>Strakonice</i>
Kváskovice	7	<i>Strakonice</i>
Kvášňovice	2	<i>Klatovy</i>
Lapač	1	<i>Strakonice</i>
Láz	2	<i>Strakonice</i>
Lázně Bělohrad	1	<i>východní Čechy</i>
Lažánky	2	<i>Strakonice</i>
Lažany	4	<i>Strakonice</i>
Lčovice	8	<i>Prachatice</i>
Leskovice	6	<i>Strakonice</i>
Lhota pod Kůstrým	1	<i>Strakonice</i>
Lhota Střelskohošťická	5	<i>Strakonice</i>

Lhota svaté Anny	1	<i>Strakonice</i>
Lhota u Horažďovic	1	<i>Klatovy</i>
Lhota u Sedla	1	<i>Jindřichův Hradec</i>
Libějovice	3	<i>Strakonice</i>
Libětice	1	<i>Strakonice</i>
Liboň	1	<i>Strakonice</i>
Libotyně	1	<i>Prachatice</i>
Lidmovice	1	<i>Strakonice</i>
Lipovice	2	<i>Prachatice</i>
Litochovice	1	<i>Strakonice</i>
Lnáře	6	<i>Strakonice</i>
Mačice	1	<i>Klatovy</i>
Mačkov	2	<i>Strakonice</i>
Majetín	1	<i>Morava</i>
Makarov	2	<i>Strakonice</i>
Malá Turná	3	<i>Strakonice</i>
Maleč	1	<i>Klatovy</i>
Malenice	18	<i>Strakonice</i>
Malý Bor	2	<i>Klatovy</i>
Maňovice	2	<i>Klatovy</i>
Mečichov	8	<i>Strakonice</i>
Merklín	1	<i>západní Čechy</i>
Michalovce	1	<i>Slovensko</i>
Milavče	1	<i>západní Čechy</i>
Milčice	3	<i>Strakonice</i>
Miloňovice	6	<i>Strakonice</i>
Míreč	1	<i>Strakonice</i>
Miřetice	2	<i>Prachatice</i>
Mladějovice	13	<i>Strakonice</i>
Mladotice	1	<i>Strakonice</i>
Mnich	2	<i>neurčeno konkrétní místo</i>
Mnichov	6	<i>Strakonice</i>
Modlešovice	7	<i>Strakonice</i>
Mutěnice	4	<i>Strakonice</i>
Nahořany	1	<i>Strakonice</i>
Nahošín	2	<i>Strakonice</i>
Nalžovy	2	<i>Klatovy</i>
Nebřilovy	1	<i>západní Čechy</i>
Nebřehovice	7	<i>Strakonice</i>
Němčice	4	<i>Strakonice</i>
Nemětice	3	<i>Strakonice</i>
Nepomuk	1	<i>západní Čechy</i>
Nespice	2	<i>Prachatice</i>
Netonice	3	<i>Strakonice</i>
Neuslužice	2	<i>Strakonice</i>
Nihošovice	6	<i>Strakonice</i>
Nišovice	2	<i>Strakonice</i>
Nové Strakonice	11	<i>Strakonice</i>

Novosedly	15	<i>Strakonice</i>
Nový Dražejov	1	<i>Strakonice</i>
Nový Dvůr	1	<i>Klatovy</i>
Nový Dvůr u Malého Boru	1	<i>Klatovy</i>
Nuzín	4	<i>Strakonice</i>
Olešník	1	<i>České Budějovice</i>
Olšany	3	<i>Klatovy</i>
Osek	8	<i>Strakonice</i>
Oselce	2	<i>západní Čechy</i>
Pacelice	1	<i>Strakonice</i>
Pačejov	8	<i>Klatovy</i>
Paračov	12	<i>Strakonice</i>
Paříž	1	<i>Francie</i>
Petrovice	1	<i>Strakonice</i>
Písek	12	<i>Písek</i>
Plzeň	4	<i>západní Čechy</i>
Podolí	1	<i>Strakonice</i>
Podsrb	8	<i>Strakonice</i>
Pracejovice	5	<i>Strakonice</i>
Praha	13	<i>střední Čechy</i>
Prachatice	1	<i>Prachatice</i>
Protivín	39	<i>Písek</i>
Přeborovice	2	<i>Strakonice</i>
Přečín	2	<i>Prachatice</i>
Předenice	2	<i>Prachatice</i>
Přední Ptákovice	16	<i>Strakonice</i>
Přední Zborovice	1	<i>Strakonice</i>
Předslavice	7	<i>Strakonice</i>
Přehovice	6	<i>Strakonice</i>
Přešťovice	2	<i>Strakonice</i>
Putim	1	<i>Písek</i>
Rábí	1	<i>Klatovy</i>
Račí	1	<i>Strakonice</i>
Radčice	1	<i>Strakonice</i>
Radějovice	1	<i>Strakonice</i>
Radešov	1	<i>Strakonice</i>
Radětice	1	<i>Tábor</i>
Radomyšl	27	<i>Strakonice</i>
Radošovice	9	<i>Strakonice</i>
Rájec nad Svitavou	1	<i>Morava</i>
Ražice	5	<i>Písek</i>
Rohanov	1	<i>Prachatice</i>
Rohozná	1	<i>Strakonice</i>
Rovná	2	<i>Strakonice</i>
Řepice	5	<i>Strakonice</i>
Sarajevo	1	<i>Bosna a Hercegovina</i>
Sedlice	30	<i>Strakonice</i>
Sedlčkovice	2	<i>Strakonice</i>

Sedliště	1	<i>Strakonice</i>
Sedlo	1	<i>Strakonice</i>
Skály	1	<i>Písek</i>
Skočice	7	<i>Strakonice</i>
Slaník	8	<i>Strakonice</i>
Slatina	4	<i>Klatovy</i>
Sloučín	1	<i>Strakonice</i>
Smoleč	2	<i>Tábor</i>
Smrčná	1	<i>Prachatice</i>
Soběšice	1	<i>neurčeno konkrétní místo</i>
Sousedovice	5	<i>Strakonice</i>
Spišská Stará Ves	1	<i>Slovensko</i>
Spůle	1	<i>Prachatice</i>
Stachy	1	<i>Prachatice</i>
Strakonice	735	<i>Strakonice</i>
Straňovice	2	<i>Strakonice</i>
Strážov	1	<i>Klatovy</i>
Strážovice	2	<i>neurčeno konkrétní místo</i>
Strunkovice nad Volyňkou	13	<i>Strakonice</i>
Strunkovice nad Blanicí	1	<i>Prachatice</i>
Střela	4	<i>Strakonice</i>
Střelské Hoštice	21	<i>Strakonice</i>
Střelskohoštická Lhota	1	<i>Strakonice</i>
Sudkovice	2	<i>Strakonice</i>
Sudoměř	2	<i>Strakonice</i>
Sudslavice	1	<i>Prachatice</i>
Sušice	15	<i>Klatovy</i>
Sveradice	1	<i>Klatovy</i>
Škvořetice	4	<i>Strakonice</i>
Šlapanice u Brna	1	<i>Strakonice</i>
Štěchovice	5	<i>Strakonice</i>
Štěkeň	46	<i>Strakonice</i>
Štipoklas	1	<i>Klatovy</i>
Tažovice	2	<i>Strakonice</i>
Těchonice	1	<i>Klatovy</i>
Tchořovice	2	<i>Strakonice</i>
Trhové Sviny	4	<i>České Budějovice</i>
Třebohostice	3	<i>Strakonice</i>
Třebomyslice	1	<i>Klatovy</i>
Třešovice	3	<i>Strakonice</i>
Týn nad Vltavou	5	<i>České Budějovice</i>
Uhřetice	1	<i>Prachatice</i>
Únice	7	<i>Strakonice</i>
Vacov	4	<i>Prachatice</i>
Velká Turná	5	<i>Strakonice</i>
Velké Hydčice	1	<i>Klatovy</i>
Velký Bor	10	<i>Klatovy</i>
Vídeň	2	<i>Rakousko</i>

Vimperk	27	<i>Prachatice</i>
Virtova Ves	2	<i>Strakonice</i>
Vitějovice	2	<i>Prachatice</i>
Vlachovo Březí	1	<i>Prachatice</i>
Vlkonice	1	<i>Prachatice</i>
Vnarovy	3	<i>Prachatice</i>
Vodňany	22	<i>Strakonice</i>
Volenice	11	<i>Strakonice</i>
Volyně	166	<i>Strakonice</i>
Vsetín	1	<i>Morava</i>
Všechlapy	1	<i>Strakonice</i>
Výheň	1	<i>Český Krumlov</i>
Vysoké Mýto	1	<i>východní Čechy</i>
Vysoké Třebušice	1	<i>severní Čechy</i>
Výškovice	1	<i>Prachatice</i>
Záběhlce	1	<i>neurčeno konkrétní místo</i>
Záboří	3	<i>Strakonice</i>
Zadní Ptákovice	1	<i>Strakonice</i>
Zadní Zborovice	7	<i>Strakonice</i>
Zahorčice	2	<i>Strakonice</i>
Záhoříčko	2	<i>Prachatice</i>
Záhřeb	2	<i>Chorvatsko</i>
Zálesí	2	<i>Strakonice</i>
Zářečí	2	<i>Písek</i>
Zářečí u Horažďovic	1	<i>Klatovy</i>
Zdíkov	4	<i>Prachatice</i>
Zechovice	3	<i>Strakonice</i>
Zorkovice	2	<i>název nedohledán</i>
Zvotoky	1	<i>Strakonice</i>
Železná Huť	2	<i>západní Čechy</i>
Žihobce	1	<i>Klatovy</i>
Žichovice	1	<i>Klatovy</i>
Žižkov	1	<i>střední Čechy</i>
Neuvedeno	4	

Příloha č. 2: PŘEHLED POVOLÁNÍ OTCŮ ŽÁKŮ

Prameny: SOkA Strakonice, Státní reálné gymnasium Strakonice, inv. č. 7-25, sign. II/7-II/25, Hlavní katalog 1920-1945; SOkA Strakonice, Státní reálné gymnasium Strakonice, inv. č. 43-47, sign. II/43-II/47, Hlavní katalog 1945-1948.

Vedle názvu jednotlivých povolání je uveden počet otců, kteří dané povolání vykonávali. Všechna povolání pochází z prvního záznamu, který byl o žákovi zaznamenán.

Název povolání	Počet otců
adjunkt státních drah	4
advokát	6
advokátní rolicitátor	1
aktuární tajemník	1
architekt profesor	1
architekt stavitel	1
autodopravce	2
autoopravce	1
bankovní úředník	5
barvíř	1
bednář	3
berní tajemník	3
berní úředník	3
berní vykonavatel	3
bookmaker	1
celní tajemník	1
centrální ředitel továren na fezy	1
cestář	1
cestmistr	1
civilní geometr	1
cukrář	9
českoobrátský farář	2
četnický důstojník	1
četnický poručík	1
četnický praporčík	9
četnický strážmistr	12
četnický štábní strážmistr	23
četník	1
číšník	1
dělník	30
dělník ČZ	6
dělník státních drah	4
dělník v továrně na fezy	1
dělník-invalida	1
dentista	2

dílovedoucí	14
dílovedoucí ČZ	7
dílovedoucí fezáren	4
dílovedoucí košík.školy	1
dipl.sládek	1
dirigent filharmonie Čsl.prům.banky	1
disponent fezáren	3
disponent spořitelny	1
domkař	49
domkář a okresní cestář	1
dozorce vězňů	1
drogista	3
důchodkový asistent	1
důchodkový kontrolor	1
důchodkový revident	3
důchodkový tajemník	2
důchodkový úředník	1
důchodní	1
důchodní velkostatku	1
důstojník čsl.armády	2
elektromontér	1
elektrotechnik	2
evidenční kapitán	1
faktor knihtiskárny	1
farmář	1
fasádník	2
finanční rada	2
fotograf	2
garážmistr státních drah	1
generální konzul	1
herec	1
hodinář	4
hokynář	1
holič	7
hospodář	1
hospodářský správce	13
hospodářský správce v pivovaru	1
hospodářský úředník	1
hostinský	19
hostinský a rolník	2
hoteliér	4
hrnčář	3
hudebník	15
chalupník	28
inspektor	2
inspektor banky Slavie	1
inspektor finanční stráže	7
inspektor pojišťovny	1

inspektor státních drah	2
instalatér	1
invalidní důchodce	4
inženýr	7
inženýr a ředitel továrny	1
inženýr ČZ	3
inženýr geometr	1
inženýr státních drah	2
jatecký	1
kadeřník	2
kamenický mistr	3
kameník	2
kancelářský asistent	1
kancelářský oficiál	2
kancelářský oficiant	2
kancelářský zřízenec	1
kancelista ředitelství státních drah	1
kapelník	1
kapitán	6
kapitán hospodářské služby	1
keramický malíř	1
klempíř	2
knihař	2
knihkupec	3
knihtiskař	1
kočí	1
kolář	5
kominický mistr	5
komisionář	1
koncipient	1
konstruktér ČZ	1
kontrolor	1
kontrolor cenového úřadu	2
kontrolor ČZ	1
konzul ČSR	1
kovář	18
kovářský mistr	1
krejčí	28
krejčovský mistr	1
krmič	1
kupec	3
legionářský poručík	1
lékárník	5
lékař	9
lesmistr	3
lesní hajný	4
lesní inženýr	1
lesní kontrolor	1

lesní rada	1
lesní správce	6
lesní tajemník	1
lesní úředník	1
listonoš	5
majitel elektrozávodu	1
majitel pily	2
majitel pohřebního ústavu	1
majitel přádelny	2
majitel statku	3
majitel tesařství	1
majitel tkalcovny	1
majitel žehlírny a chemické čistírny	1
major	4
major četnictva	1
major dělostřelectva	1
major pěchoty	1
malíř	3
malíř,lakýrník	1
malorolník	4
mechanik	1
měřič dolů	1
měřičský rada	1
měřítkař	1
městský duchovní	2
městský inženýr	1
městský lékař	2
městský strážník	1
městský tajemník	2
městský vodomistr	1
městský zvěrolékař	2
místoředitel nemocenské pojišťovny	1
mlékař	1
mlynář	14
mlynářský pomocník	1
modelář	1
nadlesní	3
nadporučík	1
nadstrážník	1
nájemce	1
nájemce dvora	5
nájemce státního statku	1
nájemce velkostatku	2
nákladní pokladník státních drah	1
nástrojař	1
natěrač	2
notář	5
obchodní cestující	3

obchodní vedoucí	1
obchodní vedoucí firmy Baťa	1
obchodní zástupce	4
obchodník	101
obchodník a statkář	1
obchodník s dřívím	1
obchodník s kůžemi	1
obchodvedoucí	1
obuvník	21
odborný učitel	40
odborný učitel řemeslnické školy	1
oficiál ?	1
oficiál berního úřadu	1
oficiál důchodkové kontroly	1
oficiál okresního úřadu	1
oficiál státních drah	9
okresní cestář	2
okresní cestmistr	1
okresní hejtman	2
okresní kontrolor	1
okresní školní inspektor	4
okresní tajemník	1
okresní zvěrolékař	2
osobní autodopravce	1
papírník	1
pekař	12
pilař	1
pilníkář	2
pletař	2
pletařský mistr	1
plukovník	1
poddůstojník	1
podomní obchodník	2
podplukovník	3
podúředník berní správy	1
podúředník státních drah	3
pojezdny čsl. pošty	1
pokladník	1
pokladník nemocenské pojišťovny	1
pokladník Pošumavských závodů	2
pokladník státních drah	5
pokrývač	2
pokrývačský mistr	1
policejní inspektor	1
policejní inspektor 1. třídy	1
policejní major	1
policejní strážmistr	1
policejní strážník	5

policista	1
pomocný soudní zřízenec	1
pomocný zaměstnanec státních drah	2
poručík	2
poručík četnictva	1
poručík SNB	1
porybný	3
posunovač	1
poštovní mistr	4
poštovní asistent	3
poštovní inspektor	1
poštovní kontrolor	2
poštovní podúředník	4
poštovní pomocný zřízenec	2
poštovní posel	2
poštovní revident	6
poštovní ředitel	1
poštovní tajemník	1
poštovní úředník	9
poštovní vrchní kontrol	1
poštovní zřízenec	10
praktický lékař	7
praporčík čsl. armády	2
primář nemocnice	2
profesor	20
profesor hospodářské školy	1
profesor průmyslové školy	3
profesor státního reálného gymnázia	1
profesor stávkářské školy	1
profesor zemské hospodářské školy	1
prokurista	2
prokurista ČZ	2
prokurista fezáren	2
provazník	1
provozní dozorce státních drah	1
průvodčí vlaku	16
přední berní ?	1
přednosta důchodkové kontroly	3
přednosta poštovního úřadu	5
přednosta stanice	12
rada nejvyššího správního soudu	1
rada politické správy	3
respicient finanční stráže	2
restauratér	4
revident	1
revident důchodkové kontroly	1
revírník	2
rolník	291

rolník a hostinský	1
rolník a obchodník	2
rotmistr	2
rybníční hajný	1
ředitel	1
ředitel české zbrojovky	1
ředitel exportu	1
ředitel fezové továrny	1
ředitel gymnázia	4
ředitel hlavní školy	2
ředitel hosp. školy	1
ředitel hospodářské školy	5
ředitel kůru	2
ředitel městského úřadu	1
ředitel měšťanské školy	4
ředitel nemocniční polikliniky	1
ředitel obecné školy	1
ředitel okresní hospodářské záložny	1
ředitel pivovaru	1
ředitel řemeslnické školy	1
ředitel spořitelny	1
ředitel školy	1
ředitel továrny	3
ředitel učňovské školy	2
ředitel velkostatku	1
ředitel základní školy	2
ředitel záložny	3
ředitel zemské nemocenské pojišťovny	1
ředitel zemské průmyslové školy	1
řetězokovář	1
řetízkař	1
řeznický mistr	2
řezník	18
řezník a hostinský	2
řezník a uzenář	6
řídící učitel	64
řidič motorových vozů	1
řidič státních drah	1
sazeč písma	1
sedlář	1
sekretář NOÚZ	1
sekretář velkostatku	1
sítař	1
skladník	3
skladník státních drah	7
sládek	3
sladovník	2
sluha "Sokola"	2

soudní kancelářský asistent	1
soudní kancelista	1
soudní podúředník	1
soudní revident	4
soudní sluha	1
soudní úředník	4
soudní zřízenec	2
soukromník	1
soukromý technický úředník	1
soukromý úředník	7
soustružník	3
správce	4
správce banky Slavie	1
správce barevny	1
správce cementárny	1
správce ČZ	1
správce elektrárny JČE	1
správce hospodářského družstva	4
správce hospodářství	1
správce inspektorátu	1
správce lihovaru	2
správce lomu	1
správce Občanské záložny	1
správce ODE	1
správce okresního ústavu práce	1
správce pivovaru	3
správce pojišťovny	1
správce silnic	1
správce skladu	1
správce stanice	1
správce státního reálného gymnázia	2
správce stavebního družstva	1
správce školy	3
správce továrny	1
správce ústavu práce	2
správce velkostatku	1
správce výzkumné stanice	1
správce záložny	2
správce zámku	1
správce zásobního spolku	1
správce závodu	1
staniční manipulant	1
staniční pomocník	2
staniční pomocník státních drah	1
stárek	1
statkář	13
státní cestář	4
státní cestmistr	2

státní inspektor	1
státní lesní hajný	1
státní lesní kontrolor	1
státní lesní rada	1
státní nadhajný	1
státní polesný	2
státní zvěrolékař	2
stavbyvedoucí	1
stavební asistent	5
stavební inženýr	1
stavební rada	2
stavební rada státních drah	1
stavební revident	1
stavební služby	2
stavitel	21
strojvůdce	1
strážmistr	4
strážmistr SNB	4
strážník	2
strážník dráhy	2
strojmistr státních drah	1
strojní mechanik	1
strojní zámečnick	9
strojnický pomocník	1
strojník	8
strojník státních drah	1
strojvůdce	23
šafář	1
šéf dílen ČZ	2
šéf inženýr ČZ	1
šéf kalkulace ČZ	2
školní tajemník	1
školník	5
školník gymnázia	1
šofér	1
šofér ve fezárnách	1
štábní kapitán dělostřelectva	1
štábní kapitán pěchoty	1
štábní rotmistr	6
štábní rotmistr pomocného zdravotnictví	1
štábní strážmistr	5
štábní strážmistr SNB	1
štukatér	2
tajemník lihovaru	1
tajemník Republikánské strany	1
tajemník sociální demokracie	1
technický rada státních drah	1
technický referent	1

technický úředník	12
technický úředník ministerstva zemědělství v Chustu	1
telefonní dozorce	1
telegrafní dozorce	3
tesař	7
tkadlec	2
tkalcovský upravovač fezáren	1
topič	1
tovární dělník	13
tovární dozorce	2
tovární mistr	4
tovární úředník	2
tovární zámečník	1
tovární zřízenec	1
trafikant	10
traťmistr	2
traťmistr státních drah	4
traťový pomocník	2
traťový řemeslník	1
truhlář	16
truhlářský dělník	3
typograf	3
účetní	3
účetní adjunkt	1
účetní hospodářského družstva	1
účetní okresního úřadu	1
účetní spořitelny	1
účetní tajemník	1
účetní záložny	1
učitel	49
učitel hudby	1
učitel náboženství	1
učitel obecní školy	1
učitel průmyslové školy	1
učitel stávkářské školy	1
úpravčí tratě státních drah	3
úřední katastr	1
úřední zřízenec	1
úředník	33
úředník berní správy	1
úředník cejchovního úřadu	1
úředník ČZ	5
úředník důchodkové kontroly	1
úředník fezáren	7
úředník finanční správy	1
úředník hospodářského družstva	2
úředník katastrálního měřického úřadu	1

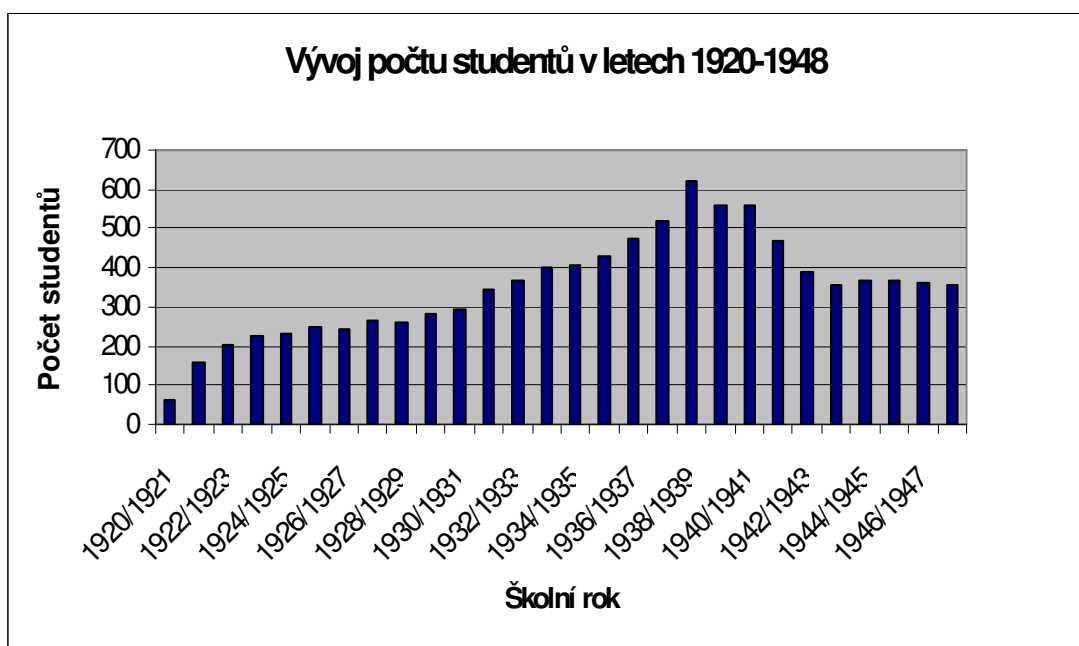
úředník okresní hospodářské záložny	1
úředník okresní nemocenské pojišťovny	4
úředník ONV	1
úředník pivovaru	3
úředník pojišťovny	3
úředník soudu	1
úředník správy státních rybníků	1
úředník státního statistického úřadu	1
úředník státních drah	26
úředník továrny Alby	1
úředník úřadu práce	1
úředník záložny	1
úředník Živnobanky	1
úředník živnostenského inspektorátu	1
vápeník	1
vedoucí podniku Baťa	2
vedoucí úředník fezáren	1
vedoucí úředník hospodářské záložny	1
velkoobchodník	2
velkostatkář	2
vikář	1
vodomistr	1
vojenský ?	1
vojín	1
vrchní adjunkt státních drah	5
vrchní aktuár	1
vrchní aktuární tajemník	2
vrchní berní správce	5
vrchní berní tajemník	8
vrchní četmistr	1
vrchní četnický strážmistr	43
vrchní číšník	1
vrchní dozorce státních drah	2
vrchní dozorce vězňů	1
vrchní důchodkový tajemník	1
vrchní hospodářský správce	1
vrchní inspektor	1
vrchní inspektor státních drah	1
vrchní kancelářský oficiál	1
vrchní komisař okresního úřadu	1
vrchní lesní komisař	2
vrchní měřický komisař	2
vrchní oficiál	1
vrchní oficiál státních drah	1
vrchní oficiant u vojenského velitelství	1
vrchní oficist státních drah	1
vrchní poštovní oficiál	2
vrchní poštovní tajemník	1

vrchní poštovní úředník	1
vrchní průvodčí státních drah	1
vrchní rada státních drah	2
vrchní respicient finanční stráže	2
vrchní revizor státních drah	1
vrchní ředitel spořitelny	1
vrchní soudní oficiál	4
vrchní soudní oficiant	1
vrchní správce důchodkové kontroly	1
vrchní správce nemocnice	1
vrchní správce velkostatku	1
vrchní stavební rada	1
vrchní strážmistr	2
vrchní strážmistr SNB	5
vrchní strážmistr vládního vojska	1
vrchní tajemník důchodkového úřadu	1
vrchní tajemník reálného gymnázia v Strakoncích	1
vrchní technický komisař	2
vrchní účetní	2
výčepník	1
výhybkář státních drah	1
výkonný orgán	1
výpravčí státních drah	2
zahradník	18
zámečnický dělník	1
zámečník	14
zaměstnanec ČZ	3
zaměstnanec MNV	1
zaměstnanec státních drah	2
zástupce dílovedoucího ČZ	1
zástupce firmy	1
zástupce pojišťovny	1
závodní inženýr ČZ	1
zednický mistr	3
zednický polír	1
zedník	23
zemědělec	10
zemědělský asistent	1
zemědělský inspektor	1
zemědělský rada	2
zemský komisař	2
zemský úředník	1
zřízenec berního úřadu	1
zřízenec fezáren	1
zřízenec nemocnice	1
zubní lékař	1
zubní technik	4

železničář	3
železniční dělník	1
železniční podúředník	2
železniční pomocník	1
železniční úředník	1
železniční zaměstnanec	4
železniční zřízenec	27
neidentifikováno	6
neuveďeno	7
neznámo	2
otec neuveden	4
otec neznámý	1
rodiče nezvěstní	2
Celkem	2260

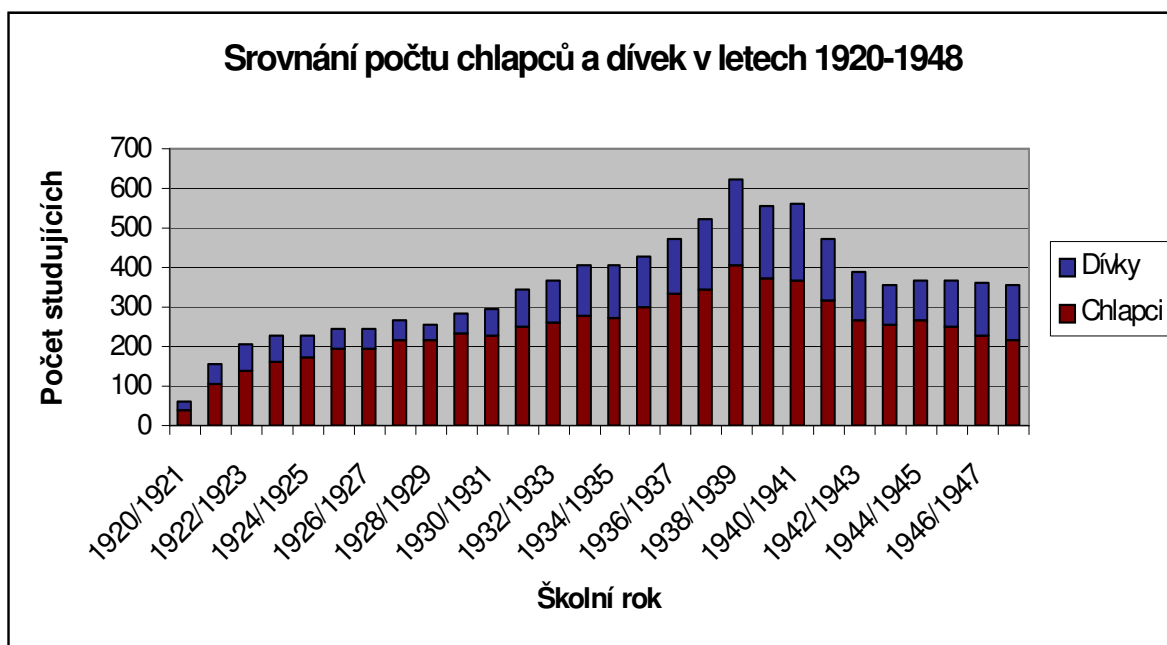
Příloha č. 3: GRAF – VÝVOJ POČTU STUDENTŮ V LETECH 1920-1948

Prameny: SOkA Strakonice, Státní reálné gymnasium Strakonice, inv. č. 7-25, sign. II/7-II/25, Hlavní katalog 1920-1945; SOkA Strakonice, Státní reálné gymnasium Strakonice, inv. č. 43-47, sign. II/43-II/47, Hlavní katalog 1945-1948; Výroční zprávy Státního reálného gymnasia ve Strakonících I-XIX, Strakonice 1920-1939.

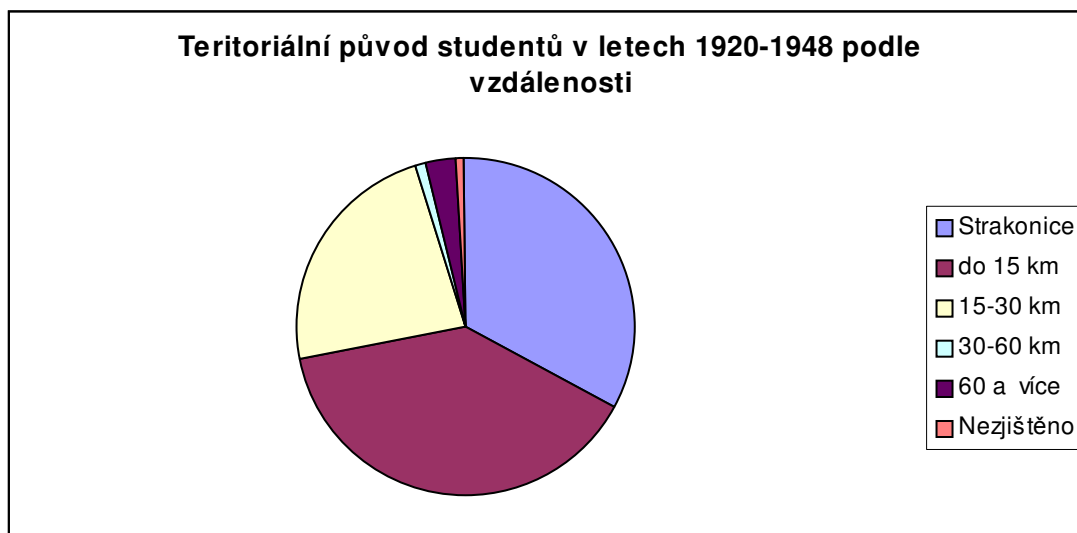
Příloha č. 4: GRAF – SROVNÁNÍ POČTU CHLAPCŮ A DÍVEK V LETECH 1920-1948

Prameny: SOkA Strakonice, Státní reálné gymnasium Strakonice, inv. č. 7-25, sign. II/7-II/25, Hlavní katalog 1920-1945; SOkA Strakonice, Státní reálné gymnasium Strakonice, inv. č. 43-47, sign. II/43-II/47, Hlavní katalog 1945-1948; Výroční zprávy Státního reálného gymnasia ve Strakonících I-XIX, Strakonice 1920-1939.

**Příloha č. 5: GRAF – TERITORIÁLNÍ PŮVOD STUDENTŮ V LETECH 1920-1948
PODLE VZDÁLENOSTI**

Prameny: SOkA Strakonice, Státní reálné gymnasium Strakonice, inv. č. 7-25, sign. II/7-II/25, Hlavní katalog 1920-1945; SOkA Strakonice, Státní reálné gymnasium Strakonice, inv. č. 43-47, sign. II/43-II/47, Hlavní katalog 1945-1948; Výroční zprávy Státního reálného gymnasia ve Strakonicích I-XIX, Strakonice 1920-1939.

Příloha č. 6: DOBOVÁ FOTOGRAFIE STRAKONICKÝCH ŠKOL

Kotlářová, S. - Ulč, R., CD- virtuální procházka starými Strakonice, in: Kotlářová, S. (ed.),
Obecní kronika Strakonice 1916-1946, Strakonice 2005.

Vlevo nahoře: budova radnice, v níž se nacházelo reálné gymnázium.

Vpravo nahoře: hospodyňská škola.

Vlevo dole: hospodářská škola.

Vpravo dole: měšťanská škola.

Příloha č. 7: PRVNÍ ŘEDITEL GYMNÁZIA FRANTIŠEK KUKRÁL

Dvacet pět let státního reálného gymnasia v Strakonících 1920-1945, Strakonice 1946.

Příloha č. 8: DATABÁZE STUDENTŮ GYMNÁZIA V LETECH 1920-1948, na přiloženém CD

Prameny: SOkA Strakonice, Státní reálné gymnasium Strakonice, inv. č. 7-25, sign. II/7-II/25, Hlavní katalog 1920-1945; SOkA Strakonice, Státní reálné gymnasium Strakonice, inv. č. 43-47, sign. II/43-II/47, Hlavní katalog 1945-1948; Výroční zprávy Státního reálného gymnasia ve Strakonících I-XIX, Strakonice 1920-1939

Databáze studentů je uložena v programu Microsoft Office Access. Každý student má vždy tolik záznamů, kolik let na gymnáziu studoval. Pouze u prvního roku studia je zaškrtnuta kolonka „záznam první“. Databáze uvádí jméno studenta (pokud se vyskytuje více studentů stejného jména, jsou tito žáci rozlišeni číslem v závorce u jména), jakou třídu v daném roce navštěvoval, jeho rodiště a pohlaví.